MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

KOLMEKÜMNE KUUES NUMBER : AUGUST 2014

HIND 2€ / VABALEVIS TASUTA

9 772346 662013

Esikaanel Gorõ Lana. Foto: Tõnu Tunnel

TOIMETUS KAASAUTORID

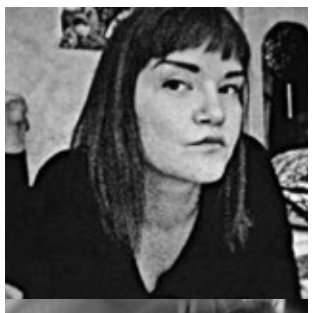

Triin Tasuja arvab, et ajatult ja ajatust kirjutamiseks tuleb omandada oskus aeg enda ümbert kaotada. Selles leiab ta peamise vastuolu enda ja kodanluse vahel – kunst ei tunne kella, vaid seab eesmärgiks kõrgeima tarkuse vormi ehk tunnetuse. Luule on tajumise kunst. Triin lubab kirjutada nii kaua, kuni poeesia räägib ise oma keelt, ilma et peaks enam ühtki sõna kirjutama. *Triinu luuleridadele heida pilk kõrvalleheküljel.*

Anari Koppel on lõpetanud Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja suhtekorralduse eriala. Magistrikraadi sai Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituudis kultuuriteoorias. Ta on töötanud Filmimuuseumis ja kirjutanud artikleid, arvustusi ja intervjuusid filmi ja kultuuri teemadel. *Anari võttis ette ja sõitis suvepalavuses Hiiumaale, et intervjueerida kirjanikku ning festivali Draama tänavust kuraatorit Tõnu Õnnepalu. Vt lk 6–7.*

Kadri Naanu õpib Tartu Ülikoolis juba üsna mitmendat head aastat kirjandust. Saatusejuttu ta eriti ei usu ja universumi eestkoste oma vist ka mitte, kuid kui ta päris kogemata samal päeval Tallinnas olema juhtus, kui Ben Okri viimaks Müürilehe intervjuupalvele jah ütles, siis hakkas ta natuke ümber mõtlema küll... *Kadri intervjuu nigeeria päritolu prosaisti ja poeedi Ben Okriga leiad lehekülgedelt 32–33.*

Helen Vinogradov jagab end Tallinna ja Helsingi vahel, ammutades esimesest inspiratsiooni ja omandades teises magistrikraadi filmiprodutseerimise erialal. Helenit köidab lugudes inimhinge salajasem, tumedam pool ja talle meeldivad narratiivid, mis aitavad mõista meid ümbritsevaid inimesi tsipa paremini. Paradiisiks peab Lääne-Eesti kadakate vahel võrkkiiges vedelemist raamatu ja veiniklaasiga. *Heleni arvustust Jim Jarmuschi filmi „Only Lovers Left Alive" kohta loe leheküljelt 38.*

Ken Saan peab ennast eelkõige abikaasaks ja lapsevanemaks, aga muul ajal tegutseb vabakutselise filmi- ja teleprodutsendina. On olnud ametilt ka stsenarist, režissöör ja saatejuht. Praegu töötab Ken produtsendi ja kaasstsenaristina lavastuslikus dokumentaalsete sugemetega teleprojektis ning režissöör-stsenaristina dokumentaalfilmi kallal. Hindab filmis eelkõige head lugu ja värskeid julgeid käike. Hiljuti läbis Ken võõrutuskuuri paduurbanistist uusmaakaks. *Rubriigis „Kinotripp" jutustab Ken kinopealinnas Mumbais ja sealses filmimekas Bollywoodis aset leidnud värvikatest seiklustest. Vt lk 39.*

Merilin Kaup on üks mõneks ajaks Veneetsiasse pagenud biennaalivalvuritest. Hommikujooksufilosoof ja arhitektuuritudeng. Igal hetkel võlutud ja pühendunud tükikeste kogumisele ümbritsevast hajusast maailmast.

Anne Vingisar oli Veneetsia XIV arhitektuuribiennaalil Eesti paviljoni giid. Ta on Eesti Kunstiakadeemia neljanda kursuse arhitektuuritudeng ning õppinud mööblidisaini Tartu Kõrgemas Kunstikoolis. Kultuuriklubi Kelm näituse „Enter the Void" kaasautor.

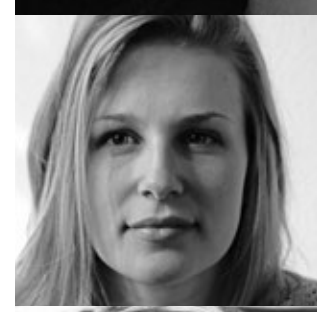

Liina-Liis Pihu on arhitektuuritudeng, keda huvitab lisaks ruumile ka kõik selle sees ja ümber toimuv – arhitektuuri piiride segunemine (teiste) kunstidega ning selle mõju inimelule. Suureks saades tahab olla endiselt õnnelik inimene.

Märten Peterson on aktiivne EKA tudeng, kes on kultuuriklubi Kelm näituse „Enter the Void" üks kaasautoritest. Ta praktiseerib Nobel Arkitekteri büroos Taanis ning on Veneetsia tänavusel arhitektuuribiennaalil üks Eesti paviljoni giididest. Vabal ajal on ta akadeemilise bigbändi trompetist ja teeb alternatiivset bassimuusikat.

Liisa Valdmann on EKA arhitektuuri ja linnaplaneerimise eriala üliõpilane, kelle jaoks on ajutine Veneetsias resideerumine ja arhitektuuribiennaali praktika – hea võimalus jagada oma mõttekilde teistega – maailmapilti avardav. *Merilin, Anne, Liina-Liis, Märten, Liisa ja Kersti Miller toovad käesolevas Müürilehes meieni päevikuvormis muljed arhitektuuribiennaalilt Veneetsias. Vt lk 29–31.*

KIRI TOIMETAJALT

Sotsiaaliatoimetajana vastutan Müürilehes ka arvamuslugude tellimise ning toimetamise eest. Eelistan reeglina neid autoreid, kes pole päevalehtede arvamuskülgedel veel debüteerinud. Uute häälte leidmine pole tänapäeval samas enam sugugi lihtne. Arvamuskultuuri uueks kasvulavaks on saamas erinevad sotsiaalmeediakanalid, kus igaühel on võimalus oma seinal arvamusliidrit mängida. Enam ei pea oma vaadete levitamiseks tingimata toimetuse uksi kulutama.

Moodsal arvamusplatvormil on ka omad miinused. Kui päevalehe lugejaskond on suur ja mitmekesise sotsiaalkultuurilise taustaga, siis Facebooki seinal tekib suletud ringi efekt. Kirjutajad, lugejad ja kommenteerijad on reeglina sõbrad-tuttavad, kes ei kuuluks meie sõbralisti, kui nende vaated oleks meie omadega vastuolus. Seepärast mõjuvadki sotsiaalmeedias ülesse kerkivad arutelud pigem üksteise seisukohtade kinnitamisena. Vähesed vaidlusedki keskenduvad mõnele üksikule nüansile.

Sotsiaalmeedia ei toimi kohana, kus arvamuste pluraalsusest tekiks uus väärtus. Kui mõni Varro Vooglaid või Priit Pullerits Tarmo Jüristo seinale ära eksib, siis visatakse ta sealt jõuga välja. Kui Mihkel Kunnus tuleb Peeter Koppeli seinale ärplema, juhtub tõenäoliselt sama. Arvamuste paljusus ja sallivus on küll loosungitena toredad, aga reaalsuses unustame need kohe, kui tekib vastuolu meie põhimõtetega.

Erinevate arvamuste arvestamise kunsti tuleb Eestis alles õppida. Rääkimata sellest, kuidas pidada argumenteeritud ja vestluspartnerit aktsepteerivat debatti. Osaliselt just sellel eesmärgil kogunetakse tänavu 15. ja 16. augustil teistkordselt Paidesse, kus peetakse Arvamusfestivali. Võib ju küsida, mida see kahepäevane lobisemine juurde annab, aga eelmise aasta kogemuse võrra rikkamana julgen väita, et Arvamusfestivali vaimu tuleb Eestis järjest rohkem ja julgemalt levitada. Ega asjata pole toimumiskohaks valitud Eesti keskpunkt – sümboolselt viitab see ringile, mille keskpunktis erinevad vaated kokku saavad.

Eestlaste arvamuskultuuri kohta levib internetis meem, millel kujutatakse reaalelus tasast ning leplikku eestlast, kelle häälepaelad vallanduvad alles netikommentaariumis. See viha ja pahatahtlikkus, mida anonüümsed kommentaarid endas sisaldavad, tekitab tunde, nagu lõppeks virtuaalsusest reaalsusesse üle kantud vaidlus käsikähmluse või solvangulaviiniga. Paidesse netikommentaatorid ilmselt ei sõida – neil pole keskringi tarvis. Küll aga on hulganisti inimesi nende ümber, kes on kunagi verbaalse nokaudi saajana – olgu siis reaalselt või virtuaalselt – loobunud arvamuse avaldamisest. Paides näevad nad võib-olla esmakordselt, et saab ka nii, et veri pole ninast väljas ega tõsteta häält.

Kes seda ei usu, tulgu ise kohale. Festivalil on esindatud ka Müürileht. Koostöös Sirbiga avame ühislaval teemat, mis mõlema kultuurilehe veergudel kirgi on kütnud. Y-generatsiooni arvamusliidrid, tulge kohale ja võtke sõna!

Henri Kõiv,
sotsiaaliatoimetaja

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Maarja Pärtna	kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee
Veronika Valk	linnaruumi- ja arhitektuuritoimetaja	veronika@muurileht.ee
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	
kujundus/küljendus	Madis Katz, Marja-Liisa Plats	
fotograafid	Renee Altrov, Patrik Tamm, Tõnu Tunnel	

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET, MART ZIRNASK, MARTIN OJA, ANNA-LIISA UNT, EVELIN ARUST · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500 · TASUTA!

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Päriseluga ideetasanditel laveerides

Hiljuti eestikeelsena Sirbis avaldatud ja ingliskeelsena Müürilehe Põhja- ja Baltimaade kultuuriportaalis Wader ilmunud intervjuus arhitekti ja kunstniku Ranulph Glanville'iga kirjeldab Veronika Valk intervjueeritavat järgmiste sõnadega: „He has given up trying to be „successful" – he finds that he's much better having influence rather than power. He tries not to control events but believes in situations and actions that increase the value of the lives of the others and his own." Müürileht seisab praegu teataval teelahkmel – meist on saanud päris ajaleht. Näiliselt. Meil puudub toimiv majandusmudel ja me keeldume jätkuvalt põikpäiselt meediaturu mängureeglitele allumast, samas ei ole me nähtavasti piisavalt prioriteetne ettevõtmine, et meile määratud toetusi vajalikul määral suurendataks. Postimehe Facebooki seinal hakkasid hiljuti ilmuma regulaarsed postitused labaste naljadega – seda seetõttu, et labased naljad lähevad paraku arvuliselt peale suuremale hulgale inimestele kui tõsiseltvõetavad teemapüstitused ning esimestega püütakse saada klikke ja seeläbi atraktiivsust reklaamikanalina üleval hoida. Selles suhtes on see mõistetav strateegiline samm – tegelikult dikteerib meediaäri turg, mis koosneb erinevatest osapooltest. Vastutus ei lasu seega mitte ainult väljaandel, vaid ka lugejal. Öeldakse, et oled see, mida sa sööd. Mõelgem sellele, kui näpp kisub klikkima järjekordsele kahtlase väärtusega uudisele. Meie kirjandustoimetaja Maarja Pärtna pakkus välja mõiste „infohügieen" – samuti nagu tervislik toitumine on vajalik selleks, et meie keha oleks terve, on vajalik vaimu erksana hoidmiseks säilitada infohügieeni.

Ei pea vist rõhutama, et Müürileht ei ole majanduslikus mõttes jätkusuutlik väljaanne. Kui see seda oleks, oleks meil juba tõenäoliselt palju konkurente. Meie olemasolu seisneb ühe ringkonna, võib-olla isegi põlvkonna omamoodi lollakal usul ja lootusel, sotsiaalsel kapitalil, et asju on võimalik ka teisiti teha. Me tahame näidata, et kõik meid ümbritsev on suhteline, sh ka meediaruum – see ei ole tõde, vaid suuremalt jaolt see, mida me tõeseks peame ja mida ise kuulda tahame. Müürileht püüab toetada arvamuste, aga ka valikute paljusust.

Väikese riigi kultuuritoetused pole suured ja millegipärast hoitakse meil kümne küünega kinni vaid traditsioonidest – kõige uuega harjumine toimub aeglaselt. Kuid samas ei saa kultuuripoliitikat teha otsuseid langetamata. Meie tänase kultuuripoliitika probleem on see, et hirmus teha ebapopulaarseid otsuseid ei võeta üldse mingeid seisukohti. Tundub, et kui sa ei käi just hüsteeriliselt ministeeriumi ukse taga lõugamas, et sa oma teatri või ajalehe kinni paned, siis ausalt öeldes ei huvita see kedagi või vähemalt numbrites see huvi ei kajastu, kuid tänukirjaga ju arveid ei maksa.

15. ja 16. augustil korraldame Kultuurikatla Aias ja EKKMis muusikafestivali, millest kasvab pikemas perspektiivis eeldatavasti rahvusvaheline elektroonilise muusika festival ning mille eesmärk on seista ühelt poolt nüüdiskultuuri eest – tunnustada Eestis tegutsevaid muusikuid, DJsid, produtsente ja kunstnikke, toetada ja innustada neid – ning teisalt tänada meie partnereid, kaasautoreid ja vabatahtlikke, tänu kellele on Müürilehe väljaandmine üldse võimalik. Samuti pole häbiasi tunnistada, et proovime saada festivali piletitulust kokku oma eelarve puudujäägi, mida on vaja Müürilehe väljaandmise jätkamiseks. Müürileht on teadlikult osaliselt tasuta leviv ajaleht, kuna meie eesmärk on kaasaegseid mõttevoole ja nüüdiskultuuri populariseerida ning tasuta levi võimaldab meil edastada seda sõnumit laiemale publikule. Samas ei kavatse me hakata sotsiaalmeedias labaseid nalju jagama ega inimeste eraellu ronima, me ei plaani muutuda konveiermeediaks, mis toodab niigi info üleküllusses vaevlevasse maailma lisamüra – me ei sobitu nendesse väärtus- ja ärimudelitesse; pigem võib meilt oodata kvaliteetse tänavatoidu puuduses vaevlevasse linnapilti Müürilehe burgeriputkasid, omanimelist karastusjooki või antud juhul muusikafestivali kui seda, et hakkaksime tegema allahindlust ideedele, mida levitame.

Tulge festivalile või tellige Müürilehte – toetagem koos nüüdiskultuuri ning olgem avatud kaasaegsetele mõttevoolude ja muutuvale ühiskonnale.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Triin Tasuja

LUULE

*
kui tunnen, et kõik
luuletused on kirjutatud
aga haigus ega öised
luupainajad pole mind ikka
rahule jätnud

siis soovin jälle
ärgata su kõrval
üllatuda avastades
et kõik on lihtsalt uni

ajast mis on läinud
mu üksinduse võtnud
ja hüljanud mu hirmu
et mind eales keegi

sõnadeta ei mõistaks

*
öise linna tuumavaikus
lasub Tallinna märjal asfaldil

pühapäeva varahommikud rongis
koos murtud küünte
ja valgustava pohmakaga

vaade liikuvast aknast
läbi tumeda klaasi –
nagu puid metsast taotakse halgudeks
nii meiegi tulekolde leegilootes hõõgume

Illustratsioon: Helmi Arrak

võileivabaaris

vihmasel suvepäeval
koolide lõpetamiste aegu
olen väsinud ja aknast paistab elu –
ikka tavaline
autod ja tuled ja Eesti suvi
mitut sellist ma veel näen?
kus on mu järgmine peidupaik
ja kindlus inimeste keskel

kes hoiab nüüd teineteist
kes valvab, et keha veel hingaks

kui sõbrad kaovad kõik maailma
pean ka mina siis edasi liikuma?

hetk kurvastust
pilk tänavale ja vihm
mind leiab igas maailma otsas
suvi ja mehed
mäletavad mind kui hooaega

südasuve soojad südamed
põksuvad kiirelt – ja läbi!
igal lool on kord lõpp

aga lõputa on vihm – vaid vett näen kõikjal
see leiab mind igas maailma otsas
ja nii ikka

unustada just sind ei saa

Любовь Это Не Шутка

kes kaitseks mind ämblike eest
täiskuuööl kui kirjutan
tähistaeva alla oma loitse?

ma ei ole sind unustanud
kes sa ei kaitse mind
ämblike eest ega
vasta mu kirjadele

ma ei armasta kedagi teist
pärast seda pole armastanud

võib-olla lootus on see
mida me enam ei ütle
ei räägi
ega kirjuta

kuigi see lööb mind ikka
vanadelt piltidelt
purunenud ja lõhutud
lubaduste taustal

*
istun maailma varemetel
korteris, mille üüri ei jõua maksta
kõlgutan jalgu sügavuse äärel
ja öösiti tänavate pimedas vaikuses
ootan vähemalt kauget kumagi
aatompommi plahvatusest
mis sellise elu lõi

kõik, mis siiani kostnud
pole tõestanud end kui usutavat

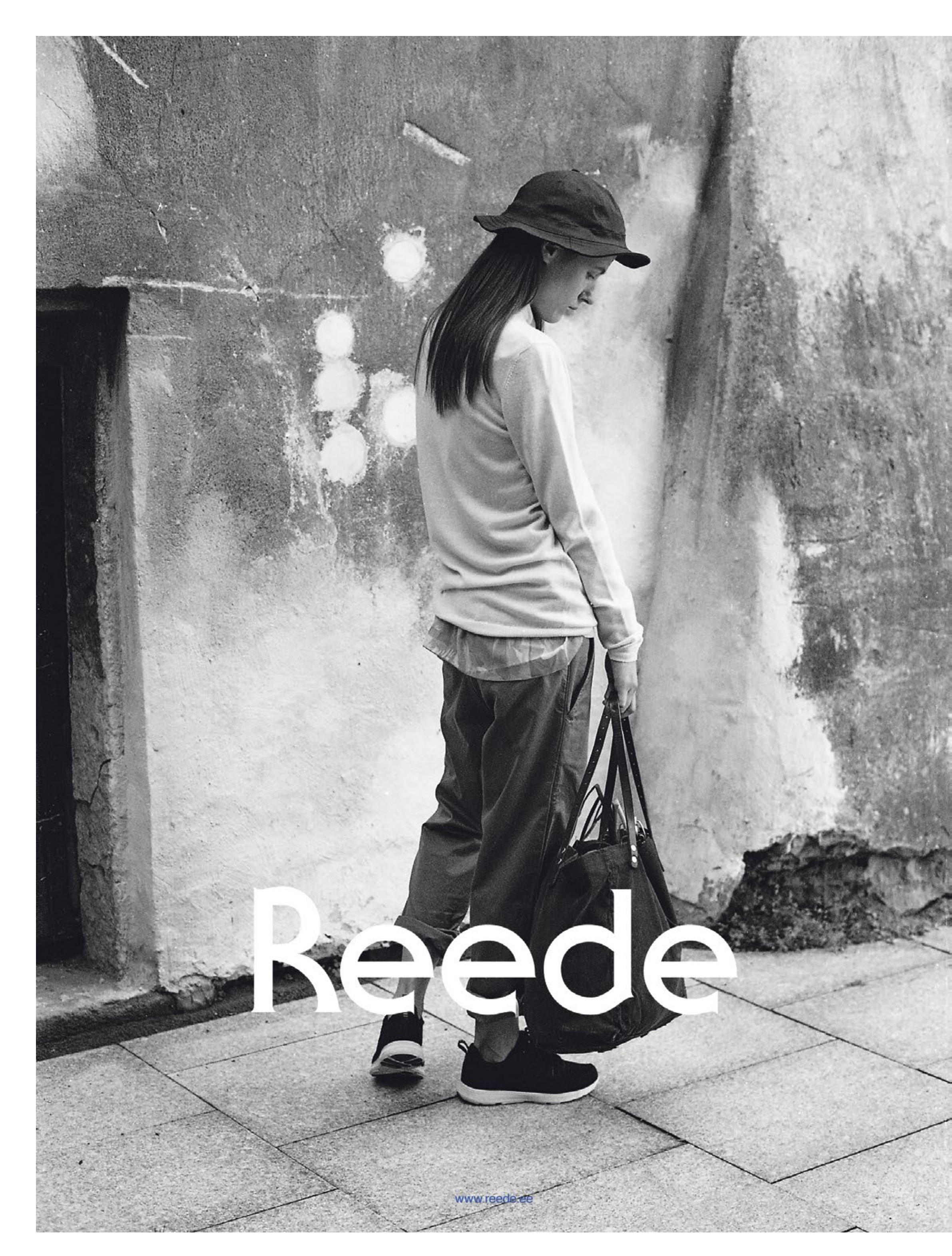
Reede
www.reede.ee

~~E-RIIK~~ Y-RIIK EESTI

Mehis Pihla

X-generatsiooni väärtuste kummardamine on viinud praeguse ühiskonna ummikseisu. Pääseteeks võiksid olla värsked ideed, millest tuleb osata vaimustuda. Hirm avaliku kriitikatule alla jääda takistab üpsilonidel ühiskondlikke muutusi eestvedamast. Just seda oleks aga praegu hädasti vaja.

Y-generatsiooni mõiste alla koondatakse kõik ajavahemikus 1980–1999 sündinud isikud üle kogu maailma. Ometi on suur vahe, kas oled üles kasvanud Ameerikas, Egiptuses või Eestis. Ugala teatri lavastuses „Y-generatsioon" võtsime vaatluse alla just nimelt üpsilonide rolli tänapäeva Eesti ühiskonnas.

Eestis moodustavad Y-generatsiooni peamiselt laulva revolutsiooni beebibuumi lapsed. Need, kes istusid Balti ketis oma isa kukil või ema kõhus, samal ajal kui kõnepultidest hüüti: „Me tahame, et meie lastel oleks siin parem elada." See põlvkond on üles kasvanud vabas Eestis. Nüüd on nad täiskasvanud ning silmitsi olukorraga, mida ükski varasem põlvkond pole Eestis veel kogenud.

Priiuse põlistamise päev on seljataga. Eesti ei ole kunagi nii kaua iseseisev olnud. Eesti Wabariik kadus enne, kui pärast 1915. aastat sündinud tõeliselt pead tõstma hakkasid. Eestis ei ole kunagi varem olnud vabas ühiskonnas kasvanud põlvkonda, kelle ülesandeks on vabaduse säilitamine, taaskehtestamine ja edasiarendamine. See põlvkond on seega täiesti üksi. Pole vanemaid või vanavanemaid, kes teaksid, kuidas sellises olukorras käituda.

Y-i tekkimine on olnud Eestis järsk murrang, kuid mitte stabiilne areng, nagu lääneriikides, kelle poole me eeskuju saamiseks vaatame. Nihe on eelkõige väärtustes. X-generatsioon on seadnud ausse majandusliku edu vastureaktsioonina puuduse all kannatamisele. Tulemuseks on see, et enamikku üpsilonidest on õpetatud elama ikside väärtuste järgi: kõige tähtsam on garanteerida kindel sissetulek, et tagada oma tulevik. Üpsilonide jaoks on aga oluline eneseteostus ning moraalne õiglustunne, nagu kirjutab Ott Pärna[1]. Trupiga arutledes jõudsime järeldusele, et sellest väärtuste vastuolust tekib teatav põlvkonda iseloomustav skisofreenia: kas jääda iseendale kindlaks või kuulata kogenumate nõuandeid? Mõlemad valikud toovad kaasa probleeme. Sellest tulenevalt kiputakse valik ka tegemata jätma, mis on aga kõige hullem.

Samasugune on seis ka riigi tasandil. Me hoiame kramplikult kinni eeldusest, et kõige tähtsam on tagada stabiilne majanduskasv. Moraalsed ja vaimsed väärtused on tõrjutud teisejärguliseks, kuid mida aeg edasi, seda suuremaks on rahulolematus muutunud. Rahulolematud ollakse sealjuures ka noorsooga. Võtame kas või „Ühtse Eesti suurkogu" kuulsa katusekõne, kus Andres Mähar pehmelt öeldes heidab noortele ette, et nad lähevad parema meelega Eestist minema, kui võitlevad oma riigi eest, mässates ebaõigluse vastu. Küsimus ei ole selles, et nii on lihtsam. Kui ollakse üles kasvanud väärtuste keskel, mis eelistavad võimalikult suurt palganumbrit, siis käsibki lihtne loogika minna sinna, kus saab rohkem teenida. See, kas sa näed seal oma sõpru või peret, pole nii oluline.

Riigile on vaja, et noored jääksid siia. Selge. Aga milleks? Selleks et täita riigi rahakotti? Jah, muidugi, seda on vägagi vaja. Aga mida selle rahaga tehakse? Enne kohalike omavalitsuste valimisi lugesime trupiga läbi mitmeid arengukavasid, et näha, millele raha siis kulutatakse. Dokumentidest võib aga näha, et reaalne visioon on vaid teedeehituse, haljasalade korrastuse või betooni valamise kohta. „Rakvere linna arengukava aastateks 2013–2030" sissejuhatus kiidab kõike senitehtut ning jõuab järeldusele, et elu tundub kui lill! Tekib lihtne küsimus, et kuhu edasi? Ning see küsimus kordub üle Eesti. Paljudes piirkondades ignoreeritakse elanikkonna vähenemist täielikult või üritatakse lihtsalt selle faktiga prognooside koostamisel arvestada. Probleemi lahendamiseks pakutakse välja elukeskkonna parandamist ehk jällegi teede ning haljasalade rajamist. Tore, aga rohi on kuskil mujal millegipärast ikka rohelisem.

Johannes Aavik kirjutas juba 1927. aastal, et erksam osa noorsoost on vajanud alati ideid, millest vaimustuda. Ta järeldab, et Eesti minevik ja olevik oma viletsusega ei vaimusta mitte kedagi, seepärast peab pöörama pilgud tulevikku.[2] Tuleviku ilustamine on aga ebaeestlaslik ning kahvatub meie 700-aastase orjapõlve nostalgia kõrval. Meie patriotism rajaneb vabaduse väljavõitlemisel ning jätab mulje, justkui sinna ei olekski enam võimalik panustada. Üpsilonid oleks nagu rahvuslikkusele järgnev põlvkond ning meid lahterdatakse globaalseteks inimesteks. Olemegi seda, kuna piirid on vabad, kuid armastus kodukoha vastu pole kuskile kadunud.

Meil on seega visioonitu Eesti ning helgemast tulevikust unistav naivistlik noorsugu, kelle peamine motivatsioon on eneseteostus. Näen siin põhjust valdurmikitalikuks estooptimismiks.

Mikita selgitab „Lingvistilises metsas" suurepäraselt, kuivõrd eriline on see, et meil on säilinud teatav korilase mentaliteet, oleme endiselt natuke n-ö metsa poole. See sobitub vägagi hästi üpsilonide idealistlike väärtustega – *DIY*, taaskasutus, mahetootmine jne. Peale selle on Eesti piisavalt pisike, et väikese grupi initsiatiiv võiks paisuda üleriigiliseks. Me ei pea mõjutama massiühiskonda – meil polegi massi. Lisaks on meil juba olemas edukate kogukonnaliikumiste positiivne näide, olgugi et seadusandlus veel kodanikualgatusi ei soodusta.

Illustratsioon: Toom Tragel

Sellest tulenevalt, kui meile ei meeldi miski meie riigis, näiteks kehtiv majandussüsteem (millest on Y-generatsiooni kontekstis viimasel ajal peamiselt kirjutatud), ühiskonnakorraldus vm, on meie võimuses seda muuta. Mobiliseerumiseks peaksime aga vaimustuma, nagu noorsugu ikka.

Ma ei mõtle siinkohal, et peaks toimuma mingi tohutu poliitiline revolutsioon või noorte mässud. Vastupidi. Y-generatsioon peaks seisma julgemalt oma väärtushinnangute ja tõekspidamiste eest oma igapäevaelus, et kehtivat ühiskonnakorraldust apgreidida, nagu kirjutab Henri Kõiv[3].

Jõudsime trupiga järelduseni, et seni on meid takistanud hirm jääda avaliku kriitikatule alla. Kartus jääda lolliks. Me kõik nägime, kuidas reageeriti Mari-Liis Lille küsimisele: „Mis on sellel pildil valesti?" Jah, võib-olla tal tõesti ei olnud konkreetseid lahendusi, kuid see polnud ka eesmärk. Kuidas üldse on võimalik jõuda ühiskonnas suurte muutusteni, kui ei toimu sisulist debatti? Seniajani oleme sisendanud iseendale põhimõtet, et ah, mida mina ka sellest asjast tean. Aga teame küll. Vähemalt tajume instinktiivselt, mis on õige ning mis vale, nagu kirjutab Pärna.

Tsiteeriksin Ott Pärnat siinkohal veelgi: „Teadmatus tuleviku osas ja meeleheitlik kinnihoidmine eile toiminud mudelitest on viinud arenenud maailma stagnatsiooni ning tekitanud ühtlasi karismata liidrite, populistide ja laiemas plaanis hallide inimeste ajastu. Et öö on kõige pimedam enne koitu, on see „sajandi võimalus" uue põlvkonna liidrite esilekerkimiseks. Seepärast kaldungi arvama, et Y-generatsiooni kätes on uute ühiskonna- ja majandusmudelitega väljatulemine, passiivse rolli asemel aktiivse positsiooni ja vastutuse võtmine." Just viimase poolega peamegi tegelema. Peame unustama oma ettekujutuse liidrist kui tüüpilisest edukast X-generatsiooni ettevõtjast ning ise aktiivsemad olema. Selleks on meil vaja noortele omaselt vaimustuda.

Miks mitte vaimustuda Eestist? Nagu varem mainitud, võiks Eesti olla üpsilonidele ideaalne riik. Siin on tugevad loodusega kooskõlas elamise traditsioonid, veel on alles riismed isemajandavast maaühiskonnast ja hakkajaid inimesi on siin alati vaja. Nagu kirjutab Jaan Undusk: „Siinmail ei lähegi andeid kaduma, siinmail nad kõigest manduvad."[4] Väljakutseid ja eneseteostusvõimalusi on seega rohkem kui küll. Üpsilonid tahaksid selle vastutuse võtta, kuid küsimus on pigem enesehinnangus. Nad ise peavad hakkama teineteist ja oma väärtushinnanguid väärtustama.

Kui tekiks piisavalt neid, kes vaimustuksid ühendavast ideest (või ideedest) ja ühtlasi rakendaksid selle levitamiseks oma andeid, siis tärkaks ka vajalik ühtsustunne ja võimalus enda hääl kuuldavaks teha, nii et ka vanemad põlvkonnad tajuksid muutuste tarvilikkust. Tegelikult ollakse väsinud liigtarbimisest, pidevast vajadusest end teiste ees tõestada ning kapata individualistina, klapid silme ees, otsejoones edasi. Selle tühjuse peaksid täitma sellised väärtused nagu keskkonnateadlikkus ning kogukonnatunne ja -vastutus. Y-generatsioonist sõltub, kui valutult see üleminek toimub. Tegu on ju üpsilonide väärtushinnanguid arvestades positiivsete muutustega. Mida kiiremini nad oma selja sirgu ajavad ning oma väärtuste eest seisma hakkavad, seda rutem saab riik edasi areneda. Muutus ei pea algama võimust, vaid iga inimese vahetust lähedusest, temast endast ja kogukonnast. Oleks ju *lahe*[5], kui Eestist saaks esimene Y-ühiskond maailmas. Mina võiksin sellest ideest vaimustuda küll. Selleks ei tulegi muud teha, kui näidata välja, mida me tähtsaks peame, ning vastavalt sellele ka käituda.

[1] Pärna, Ott 2013. Generatsioon Y: maailma hukutaja või päästja? – Postimees, 04.04.
[2] Aavik, Johannes 1988. Rahvustunde nõrkusest Eestis. – Loomingu Raamatukogu, nr 50.
[3] Kõiv, Henri 2014. Naiivsus päästab maailma. – Müürileht, 09.05.
[4] Undusk, Jaan 1986. Sina, Tuglas. – Looming, nr 2.
[5] Kalm, Gustav 2014. Miks ei ole lahe maailma parandada? – Sirp, 27.03.

KOHALOLEKU KUNST

Intervjuu **Tõnu Õnnepaluga**. Küsis Anari Koppel

„Kunstis on samamoodi nagu eluski: enamasti on ta tõesti igav. Suured hetked on harvad. Või mis suured nad muidu enam oleksid. Teatris juhtuvad nad vahel proovides, harva ka etendustel.''

Kirjanik Tõnu Õnnepalu elab Hiiumaal. Kohtun temaga ühes Kärdla kohvikus. Või täpsemalt öeldes paistab Õnnepalu kaval naeratus mulle silma juba bussist väljudes nagu Hiiumaa pilvitu taeva päike. Ta on heas tujus ja naerab tihti. Õnnepalu on esimene eesti „kapist väljas" kirjanik, kes avaldas 90ndate ühe huvitavaima ja mõjukaima romaani „Piiririik". Ta on muu hulgas juhatanud Pariisis Eesti Instituuti, kirjutanud luulekogusid ja romaane, mis on ka mujal maailmas hästi vastu võetud ja paljudesse keeltesse tõlgitud. Tõlkijana on tal õnnestunud kaunilt kõlama panna näiteks nii Baudelaire'i kui ka Pessoa luuletused. Läbi aegade on Õnnepalul eriti lähedane suhe Hiiumaaga, kus toimub ka tema raamatu „Paradiis" tegevus. Viimase aasta jooksul on Õnnepalu valinud „Kohaloleku kunsti" kuraatorina festivali Draama 2014 programmi parimad nähtud lavastused. Festival vältab Tartus hoogsalt 1.–7. septembrini.

Millega Te viimasel ajal tegelenud olete?
Eelmisel nädalal tegin Saueaugu Teatritalus proove. Tartus asutatakse festivalil Draama nädalaks üks uus teater, Teatro Poetico, kus tuleb välja kuus poeetilist lavastust. Ühe toon siis ka ise lavale, kuigi ma alguses seda ei plaaninud. Teatro programm valmis muidu nii, et rääkisin mõnede teatraalidega, kellest arvasin, et nad võiksid tahta luulet lavale tuua. Enamasti nad haarasidki ideest kinni. Üks konkreetne lavastuse mõte oli mul endal ka: kui lavastasime draamateatris „Vennast", hakkasin unistama, et Sass ja Pääru, see tähendab Aleksander Eelmaa ja Pääru Oja, esitaksid koos üht mu ammust suurt lemmikut luules, Aleksander Suumani teksti „Meil siin Hüperboreas". Sass ütles, et hea küll, teeme, juhul kui sina lavastad. Kokkuvõttes on ta muidugi kolme peale tehtud. Mina olin vaid see saalist vaatav, tagasipeegeldav punkt. Näitleja ennast ju laval ei näe ega kuule. Lavastamise kogemus oli muidugi tohutult põnev. Sain aru, et luule lavale toomine on ikka päris peen värk. Palju peenem, kui ma üldse arvasingi.

Muidu jätsin küll Teatro Poetico lavastajatele vabad käed, teevad, mis tahavad. Vaid Mirko Rajasele pakkusin, et ta võiks Pessoa, mu teise suure luulemajaka loomingu põhjal midagi luua. Ta teebki „Merimeest". Lembit Peterson jällegi võttis Petersoni – Kristjan Jaagu. Viljandi noored teatritudengid lavastavad tükki „Juhan ja Anna" (Juhan Liivist ja Anna Haavast), Mait Joorits mediteerib koos Kaia Karjatsega Rumi üle ja Taavi Eelmaa teeb Von Krahliga loodetavasti midagi, midagi käredamat.

Eesti teatris on luule ettekandmisega pikad traditsioonid, aga see on jäänud natuke unarule. Eks luulet halvasti, võltsilt esitada ole tuhat võimalust. Hästi, mitte nii palju. Aga poeesia peaks laval alati kohal olema. Tegelikult on draama oma olemuselt luulele lähemal kui proosale. Klassikaliselt oli see ju värsis. Ja kui tänapäeva näidendites ei räägita enam riimis, siis ega luuleski väga.

Miks on tänapäeva luule vabavärsis?
Kõik kunstivormid ammendavad end aja jooksul. Inimene tüdib. Selgub, et seegi polnud täiuslik, oli vaid üks võimalus. Et tõde jääb ikka tabamatuks. Sonetti võib muidugi alati jälle kirjutada, aga see on siis juba tagasipöördumine. Eks vorm vasta ikka sisule ka ja meie tänapäev vist ei taha hästi sonetivormi minna (*naerab*).

Vabavärsil on muidugi omad hädad. Vahel läheb ta lihtsalt lobaks kätte, murtud read vaid markeerivad luulet. On ikkagi hea, kui vabavärsis on ka mingit vormi tunda. Tegelikult peab seal vormitunnetus olema isegi peenem kui klassikalise värsi puhul, sest abistavaid reegleid pole.

Kas luuletuses peab olema rütm?
Temas peab loomulikult rütm olema. Luule olemuselt on ju laul. Ka proosas on rütm tähtis ja on kena, kui lauses on ikka mingi meloodia ja see ei ole juhuslik. Kuna luules on vorm kokku surutud, on seal ruumi juhusele veel vähem. Suvalisus on tegelikult talumatu. Vabavärss näeb peale vaadates küll suvaline välja, aga see on eksitav.

Päriselu on ehk vahel huvitavam kui teater ja kõik muu lavastuslik?
Kunstis on samamoodi nagu eluski: enamasti on ta tõesti igav. Suured hetked on harvad. Või mis suured nad muidu enam oleksid. Teatris juhtuvad nad vahel proovides, harva ka etendustel.

Kuidas „olla kohal", kui sa oled näitleja? Kuidas „olla kohal" inimesena?
See on tegelikult üks ja sama küsimus, kuigi vastused on natuke erinevad. Kuidas olla natukenegi ärkvel oma päevades, kuidas olla täiesti ärkvel oma kunstis? Pead ju leidma igas etenduses midagi uut. Kui sa iga kord laval sedasama asja tehes enda jaoks midagi uut ei avasta, siis on see ju tühi tegemine ja vaadata pole seal ka midagi.

Teater paneb näitlejate ette muidugi julmad valikud. Võta või mine ära. Roll võib olla äge ja mõnes mõttes sulle sobida, aga vahel pole lihtsalt õige aeg veel. Aga elus on üldse see valikute tegemine niisugune saatuslik asi. Harilik ja igapäevane, aga siis selgub, et saatuslik.

Kas olete oma teatrifestivalile valitud kavaga rahul? On see äge valik?
Kindlasti on äge valik. Kõik need kaheksa lavastust liigutasid mind sügavalt. Valiku puhul on muidugi see hirm, et midagi väga head võis ka välja jääda. Vaid paari tükki nägin ju rohkem kui korra ja etendused on teadagi erinevad... Aga kuraatorivalik ongi subjektiivne ka. Loodan siiski, et need kaheksa lavastust toovad välja midagi väga head sellest suurest hulgast teatrist, mida siin ja praegu tehakse. Teater on ju väga ajalik kunst, seda tehakse nüüd ja siin, aastal 2014 Rakveres või Tallinnas või Tartus, nende inimeste poolt neile inimestele. Teisel aastal ja mujal tehakse midagi muud. Tõeline ebapüsivuse, kaduvuse kool!

Paljud uuemad eesti filmid põhinevad harva kirjandusteostel. Filmitegijatele tundub sobivat ise tekste luua või kokku panna. Mida Te sellest nähtusest arvate?
Võõra tekstiga toimetamisega on alati see häda, et ega ta ju täiesti sulle ei sobi. Tema kohandamine on peen kunst. Tänapäeva kunst on pealegi üldse väga isiklik. Kirjanikud kirjutavad endast ja kunstnikud teevad kunsti endast. Aga võõra tekstiga saab muidugi sama hästi endast rääkida, vahel veel paremini. Kõik ei ole siiski kirjanikud, kuigi näib, et on. Ja eks mõnes mõttes olegi. Sada aastat tagasi said kõigist lugejad, nüüd saavad kõigist kirjanikud. Kirjutada oskavad ju kõik! Ja avaldamine, mis kunagi oli tehniliselt keeruline ja muidu ka väga tähtis ja pidulik, on nüüd igaühe käeulatuses. Klõps ja valmis. Ainult lugejad, ma ei tea, kuidas nendega on. Neid jääb nagu vähemaks.

Millise oma raamatu puhul oleksite põnevil, kui keegi teeks sellest filmi?
Ma usun, et igast mu raamatust võib leida mingi sellise fookuse, mingi teema, millest saaks filmi. Aga filmitegija peab selle sealt siis enda jaoks leidma. Ega ma seda ette öelda ei saa. Võib-olla „Piiririik" pakuks end kõige paremini. Lühike asi, on nii sündmustikku, on kangelane...

Järsku ilmub meie laua juurde nagu filmist üks kohmetuses, aga viisakas boheemlaslik vanahärra, kes soovib Õnnepalule näitusekutse anda. Naeru kähistades räägib ta oma skulptuurist, mida linnavalitsus ei olevat olnud nõus Kärdla kohvikute päeval eksponeerima. Ta küsib murelikult, kas meiegi oleks häiritud, kui kohvikute päeval ka tema skulptuur nähtaval oleks. Raputame viisakalt päid, et ei oleks häiritud ja skulptuur on ikka tore asi.

Te olete tõlkinud Pessoad (*Fernando Pessoa „Tubakapood. Alvaro de Campose viimased luuletused"* – toim.) ja väga hästi. Kas olete omandanud prantsuse keele kõrval ka portugali keele?
Ma ei oska portugali keelt, õige pisut vaid taipan. Pessoad tõlkisin prantsuse tõlgete abiga, aga et luules pole sõnu liiga palju, siis olin võimeline ikkagi ka originaalid läbi töötama. Kahe peale kokku, loodan, sain aru, mis seal ikka täpselt oli. Prantsuse luuletõlge on ammugi läinud seda teed, et tõlgitakse pigem sisu, ei püüta nii väga jäljendada vormi, nagu meil pikka aega kombeks oli ja mis andis vahel väga ilusaid tulemusi, tihti aga sisutühje riimikõlksutamisi. Eesti keeles on nende lõppriimidega ju nagu on, rõhk on meil esimesel silbil. Luule tõlkimine on ka alati valik: valid selle, mis sulle tähtsam on, kõige tähtsam. Kõike ei saa. Aga luule on igal juhul tõlgitav. Mida ühes inimkeeles on saanud öelda, peab saama öelda ka teises.

Pessoal oli tohutu hulk pseudonüüme. Teil on ju ka neid mitu, Emil Tode ja Anton Nigov.
Pessoal oli nende kohta teine sõna: heteronüümid. Need olid tegelased tema kirjanduslikus ja mõneti ka eludraamas. Pessoa ise kirjeldab seda ka kui näitemängu. Need on tegelased ja tema ise on ka üks neist.

Kas suudate Nigovit ja Todet ka kuidagi füüsiliselt ette kujutada, nagu Pessoa oma *alter ego*'dega suutis?
Ei, need on ikkagi pseudonüümid. Need eksisteerivad raamatu kaanel. Anton Nigov on poolpseudonüüm. Nigov oleks mu nimi, kui vanaisa ei oleks oma nime n-ö eestistanud (see Nigov oli tegelikult ka eesti nimi, tuletis Nigulast). Anton on aga Tõnu nime algkuju. Emil Tode lihtsalt oli selline asjaoludest tingitud soov ilmutada „Piiririik" pseudonüümi all. Ma ei tahtnud, et see läheks kuidagi sinna ritta, mis oli olemas, ja soovisin, et raamat ilmuks natuke ootamatusena. Ja mingil hetkel oli nii, et keegi ei teadnud, kes „Piiririigi" kirjutas.

Kas on võimalik, et kirjutate veel mõne teise nime all?
Plaani küll ei ole. See on väga hetkevajadus. Kui peaks taas tulema soov avaldada midagi inkognito, siis muidugi. Aga seda ma ette ei ütle.

Kas Teie varasemad raamatud käivad ka aeg-ajalt praegusel ajal endast kuidagi märku andmas või kummitamas?
Nad annavad märku, kui keegi neist mulle rääkima tuleb. Ma ise küll neid väga ei meenuta. Kui näen oma raamatut riiulis, siis mulle meenub pigem selle kirjutamise aeg.

Raamatud on minevikus tehtud teod, aga sellised, mille kohta nõutakse ikka ja jälle aru. Tullakse rääkima ja justkui oodatakse, et mul on midagi tarka lisaks öelda, aga mul ei ole. Isegi on juba liiga palju öeldud (*naerab*).

See aeg on lihtsalt möödas ja ma ei ole ses loogikas enam sees. Iga raamat võiks kanda ju uut autorinime. Teatud mõttes kehastud kirjutades kellekski teiseks. Kirjutades tean ma mingisuguseid asju, mida ma enne ei teadnud ja mida ka pärast enam ei tea. See jääb sinna.

Millega olete kogu selle aja kirjutanud? Kas märkmikusse või paberile? Kas pastakaga või vana kooli trükimasinaga?
Esimese romaani „Piiririik" kirjutasin ikka arvutil. Õieti oli see niisugune ekraaniga kirjutusmasin. Sel oli väike ekraan, kaheksa rida, aga muidu nagu elektriline kirjutusmasin. Ar-

vutid olid sel ajal muidugi olemas, aga millegipärast ma selle „tekstitöötlusmasina" Pariisist ostsin, vist et oli tuttavam. Nagu kirjutusmasin. Ta printis välja ka, plaginal, nagu kirjutusmasin teeb. Ja flopidisk käis sisse. Ega arvuti ju polegi kirjutamise jaoks, vaid saja muu asja tarvis. Igavene nuhtlus.

Kas see masin on alles veel?
Masin on alles ja kindlasti töötab. Vaid lint on kulunud.

Teie raamatutest kumab läbi, et Teile meeldib kirju kirjutada?
Oi, ma olen kirjutanud, jaa, ja kirjutan veelgi vahel. Ja oli üks pikk aeg, kui elasin siin Hiiumaal Kõpu kandis kohas, kus ei olnud telefoni. See ei olnud ka mingi suur erand tol ajal. Postkontorist sai muidugi helistada, aga see asus kaugel ja sel olid omad lahtiolekuajad. Siis oligi ainuke võimalus kirju kirjutada. Mulle kirjutati ka ja nii see käiski: läksid tõid postkastist kirja, lugesid läbi ja kirjutasid vastu.

Nüüd, kui meili teel saadetud kirjale saaks vastata kohe, võtab see mul teinekord kuu aega. Ma mõtlen päris isiklikke kirju, mitte töömeile, neile ikka katsun kohe vastata. Kirja kirjutamine on emotsionaalne akt, selleks on jõudu vaja, muidu läkitad teisele jõuetust, mitte midagi. Alati pole seda jaksu, see tundejõud vist kahaneb aja jooksul, samuti kui soov midagi öelda. Vahel kirjutan mõttes mitu kuud ühte kirja, aga kirjutatud ei saa (*naerab*). Ma ei tea miks, aga ikka on tore saada vahel postkastist päris kirju ja neid lugeda.

Mõned vanameistrid on sellised, kes ütlevad, et nüüd lähevad nad ametlikult pensionile, aga ikka teevad veel oma järgmise filmi või kirjutavad järgmise raamatu jne.
Mõnes mõttes on iga raamat viimane raamat. Sa paned sinna ikka kõik ära, mis panna on, ja ei tea ju, kas kunagi veel midagi olulist lisandub sellele.

Mis ajendas Teid kunagi kirjanikukarjääri valima?
See otsus tuli ülikoolis. Õppisin bioloogiat ja sain aru, et teadlase karjäär ei ole minu jaoks. Bioloogia huvitas mind tohutult, kui olin 12-aastane. Ülikoolis... ma ei tea isegi, miks ma seda lõpuks õppima läksin. Mitte et ma kahetseksin. Ju seda oli siis vaja. Sai üks asi nagu ära lõpetatud, läbi käidud. Ja siis kogesin kirjutamise naudingut. See on väga suur. Siis ma ei teadnud, et see on ka suur ja õnnetu sõltuvus nagu kõik naudingud. Kahjuks valati õli tulle sellega, et avaldati midagi. Alati tuleks tõsiselt kaaluda, enne kui noort inimest avaldada. Ostsin Tartust kirjutusmasina, althõlma, nagu see käis. Neid polnud saada.

See oli samm kirjanduse poole?
See oli raudselt samm. Mingit muud eesmärki mul sellega ei olnud. Harjutasin pimesüsteemi.

Kas Te ei ole teadlikult oma tekste hävitanud, nagu mõned kirjanikud on armastanud aegade jooksul oma tekste näiteks põletada?
Nüüd enam põletada ei ole vaja. Kustutamine on lihtne (*naerab*). Eks igasugu sodi tekib. Ma alleshoidja küll ei ole.

Mõni sodi tahab ehk lihtsalt natuke seista?
Sellist sodi on ka, mis seisab kuskil, aga reeglina ta ikkagi osutubki sodiks. Ja siis ta lihtsalt vaikselt kaob kuidagi arvutite vahetamise käigus.

Kas mõned noored on käinud Teie juures uurimas kirjanduse ja kirjanikuks olemise kohta, et lihtsalt targemaks saada või mingit selgust leida oma plaanides?
Eesti on väike ja lõpuks ikka satutakse kokku, kui on midagi ühist. See, et kirjutatakse, veel ei tähenda, et väga palju ühist oleks. Kirjandus võib olla ka asi, mis inimesi lahutab. Kui ma noor olin, ega ma väga ei tahtnudki näha neid autoreid, keda ma lugesin. Pigem kartsin nendega kohtumist. Lugemine on väga isiklik asi. Tajusin juba siis, et autor on selles suhtes – suhtes, mis tekib lugeja ja raamatu vahel – tegelikult võõras, sissetungija, kolmas.

Ega ma tavaliselt ei oska neile noortele midagi öelda. Kirjutamine on veel eriti isiklik asi. Kui tahad kirjutada, siis kirjutad. Teksti kohta, mis juba kirjutatud on, võib ju midagi öelda. Aga lõpuks ikka ise vastutad selle eest, mida ütled. Kirjutamine on ju ütlemine.

Samas, mõned kohtumised elus on mulle endale tohutult tähtsad olnud. Kirjandus leiab aset küll raamatutes ja sealt justkui õpitakse kirjutama ka, aga ikkagi, kui sa selle tee peale lähed, siis paratamatult kohtad ka mõnd päris inimest. See on ülitähtis. Lõpuks antakse õpetust ikka vaid inimeselt inimesele. See ei saa aga juhtuda enne, kui sa pole juba midagi teinud ja ise küllalt kaugele läinud. Ja ega see õpetaja ja õpilase kohtumine pole ju iial vaid vahva ja nunnu. See on kirglik teema ja sa võid oma õpetajat ka vihkama hakata. Kõike võib seal juhtuda (*naerab*). Aga ilma selleta ei toimu ka midagi. See, mida pean õpetaja-õpilase suhteks, on ikka hästi isiklik. Kõige isiklikum.

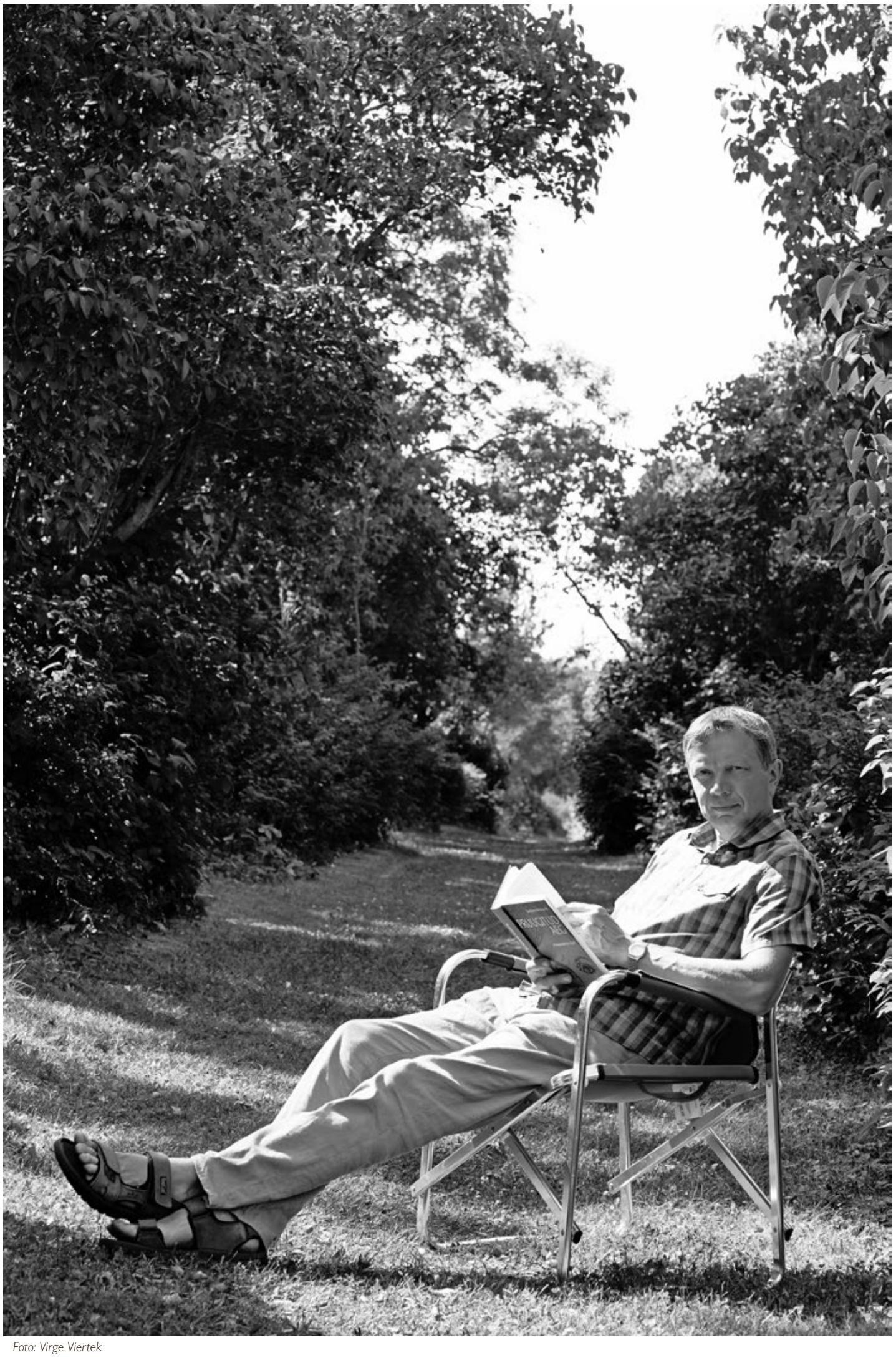

Foto: Virge Viertek

Te olite aastal 2003 ka Tartu Ülikoolis vabade kunstide külalisõppejõuks. Millised muljed sellest ajast jäid?
See oli omamoodi põnev kogemus. Ma ei ole küll mingi õpetaja. Samas mulle meeldib esineda ja kõneleda. Lasin üliõpilastel seal kirjutada midagi ja tegin isegi eksami, kuhu tuli kohale tulla ja rääkida. Selgus, et on jube haruldane formaat ja õudselt tahetakse jutustada. Mõni oleks kas või mitu tundi rääkinud. Ülikoolis tehakse ju nüüd aina teste. See pole enam mingi õpetus. Masinavärk.

Äkitselt ilmub kohvikusse noormees rattakummi ja kahe murakajäätisega. Murakajäätist ja rattakummi pakub ta meile müüa jultunult, kuid viisakalt. Siis poetab ta jäätised aga lauale ja lahkub kavalalt itsitades. Õnnepalu naerab ka kavala näoga.

Kas Teil on vahel selline tunne, et „juhe jookseb kokku"?

jätkub >

Noortel inimestel tuleb seda tihti ette. Või on vanusega asjad selgemad?
Eks mingid asjad saavad selgemaks, aga teised lähevad veel segasemaks. Nooremana on lootus, et saan vanemaks, siis ehk saan aru, aga saad vanemaks ja selgub, et ikkagi ei saa aru, et ongi asjad, millest ei saagi aru ja tulebki nii elada. Elu on lühike. Millestki saad aru ja millestki ei saa.

Mis vanuses tundsite, et „aru tuli pähe"?
Pole seda aru kuskilt pähe tulnud, aru läheb peast ära (*naerab*). Aga jah, ma ühte hetke mäletan, olin 23-aastane ja tundsin, et mina olen mina ja võin teha, mida tahan. See oli lihtsalt üks moment, mis on mul siiani meeles – seisin Hiiumaal Reigi pastoraadi trepil, oli kevadine õhtu.

Kas praeguses vanuses on selge ka, mis see armastus on?
See on väga praktiline küsimus. Kui sul on viiekümnesena mingi teadmine, siis sellega ei oleks midagi teha kolmekümneaastasena (*naerab*). Need on sellised küsimused, et mida nüüd teha. Kohaloleku asi. Lihtsalt tasapisi vanusega mõned neist küsimustest langevad ära. Aga jah, suures plaanis see armastuse probleem ikkagi jääb. See on väga traagiline küsimus inimelus. Armastus on tohutult ülekoormatud mõiste ja igatsus meie ajal. Sealt otsitakse kõike, aga leitakse vaid midagi ja siis kaotatakse lootus. Täiesti ilmaasjata.

Kas mõned inimesed kardavad üksi olla?
See on loomulik inimhoiak, keegi ei taha üksi olla siin ilmas. Mulle väga meeldib see Saul Bellow' lause, et inimene tahab kellegagi jagada oma saatust. Armastus armastuseks, aga inimene tahab, et keegi temaga koos kannataks.

Meie kohvikulauda ilmub üks pikka kasvu möirgava häälega mees, kes hüüab: „Elagu kirjandus!" Õnnepalu naeratab talle omaselt tagasihoidlikul ja sõbralikul moel.

Mille pärast on elus mõtet kõige kaugemale minna?
Ei tea, kas üldse on vaja kaugele minna. Miski ei saa ju olla kaugel, mis on. Aga lähedalt alati ei leia üles ja siis tuleb minna kaugele.

Inimesed tunnevad end tänapäeval üksildaselt ja paljud püüavad selle üksilduse eest erinevatel viisidel põgeneda.
Teistpidi ei taheta ka koos olla, ei taheta elada nagu vanasti, näiteks kümnekesi ühes korteris. Soovid ongi vastuolulised. Tahaks olla üksi, samas tahaks olla koos. Mõnes mõttes tehnoloogia lahendab selle vastuolu hiilgavalt: istud üksi oma saja sõbra seltsis. Ja siis selgub, et ikkagi midagi jääb puudu. On loomulik soov elada ilma kannatusteta ja mugavalt. Olla üksi ja samal ajal suhelda. Aga ühel hetkel saab mugavusest endast kannatus.

Kuidagi on tänapäeva õnnetus, et otsitakse inimsuhtest absoluuti, aga suhe on suhe. Nimi isegi ütleb, et see on suhteline. Absoluudi leiab ainult kujutluses. Ükski suhe pole mingi õnne garantii. Iga suhe toob kaasa õnnetusi ja kannatusi, kui sa juba suhtesse astud. Õnne ja tarkust heal juhul ka. Muidu ju targemaks ja paremaks ei saa siin ilmas kui kuidagiviisi teiste abil ja ennast teistele andes. Inimene vist ikka tahab salajas paremaks saada. Kurja tehakse ka ikka hea pärast. Ma viimasel ajal vaatan, et inimene ainult kurja tehes oskabki head teha. Teisiti ei oska.

Kas Teie jaoks on elamises *point* olemas ja pole mõtet kohe püssi põõsasse visata?
Kui sa juba elad siin ilmas, siis tähendab, et on. Öelda, et ei ole, on üks poos. Seda ei ole lihtsalt õigust öelda, kui sa ise ju elad.

Teil ei ole selliseid drastilisi allaandmise momente meeles?
On küll. Aga ma olen siin, järelikult... Kui sa oled siin, siis järelikult sa usud. Ja see, kui sa ei ole enam siin, ei tähenda, et sa enam ei uskunud, vaid see lahkumine võib olla ka mõnes mõttes õnnetusjuhtum. Et inimene tahab teha tegelikult midagi muud, aga siis teeb sellise asja, mille järel tema enam midagi teha ei saa.

Kas Teil on kunagi olnud depressiooni?
Kuidas muidu. Inimelu ongi kurviline. Kogu aeg ei saa olla kõrgel ja ega sinna alla ka ei jää. Mida tundlikum sa oled, seda teravamad on ka tõusud ja langused. Kuidagi peab nendega elama. Vähemalt see kogemus mul on, et kõik läheb üle. Tagantjärele tundub alati, et seda oli vaja, ja kui tuled sellest välja, siis äkki näed ka midagi teisiti. Depressioonis, see tähendab all, orus, ei kirjuta muidugi midagi. Kuidagi oleled. See ta ongi.

Ma ei tea, ehk on meie aeg tõesti depressiivsem kui mõni eelmine. Ühtpidi on elu mugav ja kõik toimib hästi, aga samas on palju asju, mis ei toimi. Kindlasti mõjub inimestele ka see uutmoodi suhete rohkus ja lõpmatus infoväljas elamine. See erutab üles ja samas nagu ei anna midagi.

Kas Te uudiseid ka loete?
Paraku ikka. Kehval ajal rohkem, heal ajal vähem. Eks see uudistes elamine ole ka üks aseaine, kõrvaltee. Meelelahutus.

Kas Teile läheb korda ka, mis maailmas toimub?
Nojah, ma olen ka ju maailmas. Kevadel käisin Jeruusalemmas, ostsin piletid läbi Kiievi. Märtsis juba vahepeal paistis, et ei tea, kas saabki sealtkaudu. Aga sain isegi Kiievi linna peal käia, oli nii palju aega. Jeruusalemmas oli siis ka väga rahulik. Viha oli seal muidugi tunda, viha ja vaenu. Ilus maa ja hirmus maa. Aga jah, praegu seal niimoodi vabalt ringi jalutada ei saaks. Sõda.

Maidanil käisite ka?
Jaa, käisin vaatamas. Maidan oli eriti kurb koht oma sodihunnikute ja lapilistes riietes tüüpidega, kes seal ringi tuiasid. Üldse Kiiev oli kurb, segaduses. Eriti Jeruusalemmast tagasi tulles tundus see linn ikka kuidagi väga hall, hoolimata selle kuldsetest kuplitest. Ida-Euroopa tööstitus.

Ka Eesti president mainis hiljuti psühholoogilise kaitse olulisust. Kuidas end infosõjas psühholoogiliselt kaitsta?
Eks igal inimesel ole oma strateegia. Minu jaoks on parim kaitse looming. Alati ei ole selleks jõudu. Aga kui on jõudu ja oled iseendas kohal, siis need maailma asjad ju sind ei kõiguta. Sa näed küll, aga ei lase end rööpast välja viia. Teed seda, mida sa oskad ja saad.

Paistab, et 90ndatel noorust nautinud põlvkond on saanud tugeva elukooli.
Eks see muutuste üleelamine ikka mingi kogemuse andis. Näiteks minuvanused inimesed Prantsusmaal on elanud kõik see aeg teatavas muutumatuses, klammerdunud selle külge. Nende arvates on kõik ainult halvemaks läinud.

Ega Lääne-Euroopa vist palju ei mõista meie ajalugu ja iseseisvaks saamist?
Kui palju me ikka jõuame süveneda võõrastesse kannatustesse. Inimesele ju tundub, et kui keegi kannatab, siis kõigepealt ikka tema. Palju meiegi siin mõtleme nende palestiinlaste või Kesk-Aafrika inimeste peale. Ei jõua.

On jäänud mulje, et Te pole väga edev kirjanik?
Täiesti edevuseta inimene ei avalda raamatut.

Miks Te ei taha praegu linnas elada?
Ma ei tea, kuidagi on elu nii läinud, et on tekkinud harjumus elada maal. Päriselt vist linnas enam elada ei oskagi. Kui talvel oli seal teatriga tööd ja tegevust, siis mulle meeldis vägagi. Ei tundnud küll mingit puudust sellest Hiiumaa talvest. Aga kui see töö kevadel otsa saama hakkas ja väljas ilusaks läks, siis korraga oli tunne, et linn ahistab. Jubedalt ahistab. Aga pidin seal olema, sest oli veel kohustusi, mille ma endale võtnud olin. Aga kui pool päeva oli prii, siis päris mitmel korral istusin lihtsalt elektrirongi ja sõitsin Mustjõele, metsa. Ei kannatanud linnas olla kevadel.

Mida Te tegite metsas?
Mitte midagi ei teinud. Kõndisin viis kilomeetrit, istusin jõe ääres, jõin termosega kaasa võetud tee ära ja läksin rongi peale tagasi. Ilusad metsad on seal, ainult 40 minutit Tallinnast. Koolipoisina käisin seal tihti. Vist oli juba siis see looduses üksi olemise vajadus. Mõnel see on, teisel pole.

Millega Te igapäevaselt tegelete?
Teatrifestival, üldse need teatri asjad, on mind vaimselt kuidagi ära hõivanud, muud väga ei jõuagi praegu. Suvel siin Hiiumaal muidugi teen lihtsalt neid suviseid asju, nagu heinaniitmine ja peenrakastmine ja marjulkäimine. Ja meres kaugele ujumine. Et pea tühjaks saaks. Mida kaugemale ujud, seda tühjemaks saab. Eks siis paista, kui see festival sügisel mööda on. Plaane pole.

Kas kassid on alles (*Õnnepalu kirjutas oma kassidest pikemalt romaanis „Mandala" (2012)* – toim.)?
Jaa, see on hämmastav, et kõige konstantsem asi mu elus viimase üheksa aasta jooksul on nemad. Kõik on muutunud, aga nemad on ikka alles. Kaks musta kassi. (*Naerab*)

Silvia Urgas on PENi noorte autorite auhinna nominent

Rahvusvaheline PEN-klubi annab teist aastat välja PEN Internationali New Voices Awardi nime kandvat auhinda, mille eesmärgiks on innustada kirjanikke, kelle kirjatöid on juba avaldatud, kuid kelle looming pole veel raamatukaante vahel ilmuda jõudnud. Kuue nominendi seast leiab sel aastal ka Silvia Urgase, kes on avaldanud varem luulet Müürilehes ja Värskes Rõhus. Uurisime Eesti PEN-klubi presidendilt **Kätlin Kaldmaa**lt, mida auhind endast kujutab ning miks jäid noorte autorite seas sõelale just Urgase luuletused.

Miks otsustas Eesti PEN-klubi esitada auhinna nominendiks Silvia Urgase?
Kuna PEN Internationali New Voices Award on mõeldud noortele 18–30-aastastele autoritele, kellel ei ole veel raamatut ilmunud, siis Eestis ei ole valik väga suur, kuivõrd näiteks erinevalt inglis- või prantsuskeelsest maailmast on meil väga lihtne raamatut välja anda.

Silvia Urgase looming paistab silma ühtlase kvaliteedi ja läbitöötatuse poolest, mis annab lootust, et tema kirjanduslik tegevus jätkub ja selline äramärkimine annab juurde usku ja hoogu. Lisaks on Silvia juba mõnda aega kirjutanud ja avaldanud, mis oli meie jaoks oluline kriteerium. Esimese trükiproovi peale esitada on natuke liiga vara. Tahaks ikka, et autor ennast kirjutajana juba tõestanud oleks.

Väga oleks tahtnud esitada eesti nominendi proosas, aga paraku kipuvad noored kirjutama rohkem poeesiat kui proosat. Arvestades seda, kui kõrgel tasemel novellid olid eelmise aasta võitjatel, ei ole meil parasjagu suurt midagi vastu panna. Vanuse poolest veel oleks, aga neil autoritel on siis ka raamatud ilmunud, kui mõelda kas või Linda-Mari Väli peale. Keeltes, kus on suurem konkurents, on sõel tihedam, ja proosa kirjutamine nii, et see ka koos seisaks, on suur töö. Nii et loeme ja loodame ja ehk siis järgmisel aastal.

Kuidas toimub laureaadi valimine? Millele žürii esitatud autorite loomingu puhul konkreetsemalt tähelepanu pöörab?
Laureaadi valimine toimub ikka lugemise teel. Loeme ilmunud väljaandeid ja soovitame üksteisele autoreid. Kõik PENi juhatuse liikmed on kogenud lugejad ja kirjutajad, nii et raketiteadus see ei ole. Ise võin öelda nii palju, et kuna üks osa minu tegevusest on tõlkimine, siis jälgin alati, kas ja kuidas kirjutatu tõlkes esile pääseb. Tõlkimine on suurepärane kvaliteedi näitaja. See, mis meid siin naerutab või nutma paneb, ei pruugi tõlgitult sugugi samamoodi mõjuda. Ja asi ei ole mitte ainult tõlke kvaliteedis.

Silvia pakutud luuletuste seast valisime omalt poolt välja sellised, mis kannaksid laiemat kõlapinda ega oleks väga tihedalt seotud päevakorralise Eesti temaatikaga, millest välislugejal on tihti keeruline aru saada. See peegeldub väga hästi juba tõlkijate esitatud küsimustes, iseäranis nende tõlkijate, kes ei ole igapäevaelus tihedasti Eestiga seotud. Olgu siinkohal öeldud, et Silvia Urgase luuletused said tõlgitud inglise, prantsuse ja hispaania keelde.

Milline on PEN Internationali New Voices Awardiga kaasnev autasu?
Auhind on 1000 dollarit ja parimate kutsumine sel aastal Biškekis toimuvale PENi 80. kongressile, kus toimub auhinnatseremoonia. Žürii koosseis on aukartustäratav – Xi Chuan, Kiran Desai, Alberto Manguel, Alexandre Postel ja Kamila Shamsie –, enamik eesti kirjanikest ei julge uneski loota, et sellise gabariidiga kirjanikud nende loomingut loeksid. Nii et sellesse *longlist*'i pääsemine ise on autasu.

Augusti keskel avaldatakse finaali jõudnud kolme autori nimed ja võitja kuulutatakse välja 1. oktoobril PENi 80. kongressil Biškekis. Auhinna suurus on 1000 dollarit.

< eelneb

Sirp ja Müürileht ühendavad Arvamusfestivaliks jõud

Eesti arvamuskultuuri Mekaks on kujunemas Paide ning arvamusliidrite, kolumnistide, anonüümsete kommentaatorite, mõtlejate, aja- ja muidu kirjanike palverännak sinna toimub 15. ja 16. augustil. Siis leiab aset järjekorras teine Arvamusfestival ning esmakordselt on seal kohal ka Müürileht. Koostöös Sirbiga kureeritaval ühislaval keskendutakse teemale, mis on viimastel kuudel mõlema kultuurilehe veergudel noori suleseppi arvamust avaldama pannud. Mis on Y-generatsioon? Sellele küsimusele otsitakse ühislaval vastust mitme erineva nurga alt: räägime uutest poliitilise aktiivsuse vormidest, digirevolutsioonist, identiteetide paljususest ning väärtushinnangutest. Loetakse manifeste ja peetakse matusekõnesid. Kaks toimetust selgitavad kõiki väitlusreegleid järgides välja ka selle, kas omaalgatuslikku meediat saab usaldada.

Rohkem infot osalejate ja ajakava kohta leiab jooksvalt arvamusfestivali kodulehelt *arvamusfestival.ee*.

Arvamusfestivalil arutletakse ka linnaruumi teemadel

Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskond korraldab koostöös Eesti Arhitektide Liiduga tänavusel Paides toimuval Arvamusfestivalil arhitektuuriteemade arutelulava. Ürituse eesmärk on tõsta fookusesse ühiskonna jaoks olulised arhitektuuri ja linnaruumiga seotud teemad ning tekitada avalikkuses sellealaseid diskussioone. Lisaks avatakse kaks arhitektuuriväljapanekut, millest üks on Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonna 2014. aasta magistritööde näitus ja teine Eesti Arhitektuurimuuseumi näitus „100 sammu läbi 20. sajandi Eesti arhitektuuri". Eesti Arhitektuurikeskuse all tegutsev Arhitektuuri Huvikool korraldab lastele mõeldud töötuba.

Näitused on avatud 15.–24. augustini Paide kunagises tütarlaste gümnaasiumi hoones, ülejäänud üritused toimuvad Paide vallimäel linnaruumi laval 15. augustil. Peamised aruteluteemad on järgmised: „Kes ja kuidas kujundavad meid ümbritsevat ruumi?", „Kahanevad linnad ja väljasurevad linnakeskused" ning „Riigi arhitektuurikorraldus – riigiarhitekt".

Urmas Vadi autorilavastuses otsitakse Juhan Liivi

„Möödunud on 150 aastat Juhan Liivi sünnist. Statistika järgi viitab kõik sellele, et aeg nii väikese rahva jaoks nagu eestlased on küps, et võiks sündida uus Juhan Liiv. Me vajame teda, et keegi näitaks meile teed. Sest igasuguseid tekste ja mõtteid on väga-väga palju, nad on laiali pillutatud ja pisendunud, nii et käest kaob järg ja huvi. Me ei tea isegi, millist leiba osta. Meil puudub kontekst ja ülevaade. On pelgalt tunne, et kogu maailm muutub aina kättesaamatumaks. Sellepärast just nüüd vajame me kedagi suurt, kedagi ilusat, kedagi südametunnistusega, keda lugeda, kuulata, ja armastada. Meil on sotsiaalne tellimus – Juhan Liiv."

31. juulil esietendus Liivi Muuseumis Urmas Vadi autorilavastus, milleks on kokku tulnud Raivo E. Tamm, Aarne Soro, Klaudia Tiitsmaa ja Jaan Pehk. Nad on väga põhjalikult Liivi taastulekuks valmistunud ning täpselt õigel ajal ja kohas ta ilmubki.

Etendusi mängitakse veel 6., 7., 11., 14., 15., 16. augustil kell 20 ja 17. augustil kell 14 Alatskivil Liivi Muuseumi rehe all.

Vaata lisa lavastuse Facebooki lehelt *facebook.com/kussaoledjuhanliiv.*

Karusloomakasvanduste keelustamise poolt kogutakse allkirju

Sel kevadel uuendati kollektiivse pöördumise esitamise seadust, tänu millele on riigikogu nüüdsest kohustatud arutama rahvaalgatusi, mille toetuseks on kogutud vähemalt tuhat allkirja. Sellest lähtuvalt kogub loomade eestkoste organisatsioon Loomus keskkonnas *petitsioon.ee* allkirju karusloomafarmide keelustamiseks. Loomuse kampaania „Olen loomade poolt!", milles astub karusloomafarmide keelustamise toetuseks üles 20 tuntud eesti inimest, on osa pikaajalisest tegevusest, et karusloomafarmid teiste Euroopa riikide eeskujul (Holland, Austria, Sloveenia, Suurbritannia jt) piisava üleminekuajaga keelustada. Kampaanias osalevad Ivo Uukkivi, Jaan Kaplinski, Hasso Krull, Maria Avdjuško, Lenna Kuurmaa, Veiko Õunpuu, Kristjan Sarv, Jim Ashilevi, Madis Nestor jt. Kampaania „Olen loomade poolt!" on esimene loomakaitsekampaania, mille raames tuntud inimesed just karusloomade kaitseks välja astuvad.

Eestis tegutseb neli suuremat karusloomafarmi, muu hulgas asub siin Baltikumi suurim rebase- ja naaritsakasvandus.

Algatusega lehel *petitsioon.ee* loodab MTÜ Loomus teemale ka poliitilist olulisust lisada, lootes selle riigikoguni viia. Lisaks kohtutakse erinevate erakondade esindajatega ning võetakse osa ministeeriumides toimuvatest karusloomafarmide olukorda käsitlevatest ümarlaudadest.

Eelkõige püstitavad loomakaitsjad aga eetilise küsimuse, kas 21. sajandil on aktsepteeritav pidada metsloomi väikestes traatpuurides ning tappa neid vaid selleks, et toota luksustoodet?

Karusloomakasvanduste keelustamist saab toetada aadressil *petitsioon.ee/karusloomafarmid*.

TARTU
MUUSIKA
NÄDAL

22-23 AUGUST

TARTU
UUS
TEATER

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

HAIGLA PIDU: Jay Daniel (Detroit, USA)

Reedel, 8. augustil üllatab Haigla Pidu taas kord magusa välisesinejaga, sest Kultuurikatla Aeda sõidab külla Detroiti elektroonikaskeene tulevikutäht Jay Daniel.

Daniel on hinnatud produtsent ja erakordne DJ, kelle esimese EP „Scorpio Rising" andis oma plaadifirma Sound Signature alt välja *house*-muusika legend Theo Parrish ning teine viieträkiline „Karmatic Equations" ilmus selle aasta veebruaris leibeli Wild Oats alt. Boiler Room on nimetanud teda kõige rohkem elevust tekitanud avastuseks, mille nad viimasel ajal Detroitis on teinud, ning kutsunud teda uskumatuks talendiks. Niisamuti toetab noormehe seljatagust Benji B, kes on Twitteris hõiganud, et tegemist on tema uusima lemmik-DJ ja produtsendiga.

Jay Danieli ümber liiguvad augustikuu esimesel reedel ka Haigla DJd Ats Luik, Jan Tomson ja Kris Luigend ning oodata on ka kohalikke üllatusi.

MustMesi SOULI-MELOMAANID MINIFESTIVAL

„Must mesi", peosari ja saade Raadio 2-s, on juuni keskpaigast eesti soulimelomaane tutvustanud ning nende valitud muusikat mänginud. 16. augustil võetakse see kõik kokku ühe minifestivaliga – päeval tasuta peresündmusega kohvikus Klaus ning öösel peol F-hoone kahes saalis.

Kohvikus Klaus (Kalasadama 8) saab alates ühest kuni seitsmeni õhtul lisaks soulmuusika nautimisele endale plaaditurult uut muusikat soetada ja proovida spetsiaalset erimenüüd kohviku köögist. Päevasel minifestivalil on mõeldud ka lastele – avatud on mängunurk ning atraktsioonid. Muusikat valivad Kali Briis, Martin Jõela, Maris Takk, Masa ja Kaupo Rõivasepp.

F-hoones algab pidu tund enne südaööd. Minifestivali ruumid on jagatud muusikaliselt kaheks: esimeses saalis esinevad Peeter Ehala, DJ Quest, Heidy Purga, Sander Mölder, DJ Critikal, DJ Bandit, Orav ja Drummie; teises aga Roma Pi, Chris Long, Peeter Vares, Kersten Kõrge, Von Koff, Masa, Mihkel Sirelpuu, Üllar Siir, Maris Takk ja Kaupo Rõivasepp.

Heidy Purga, „Musta mee" saate ja peo juht, räägib minifestivali ideest: „Sari „MustMesi soulimelomaanid" pälvis kuulajatelt ootamatult palju tähelepanu. Need saated olid minu jaoks täis üllatavaid kohtumisi ja vaimustavat muusikat, mida soovisin jagada ka teistega. Edasi tundus asjade loomuliku jätkuna kutsuda kõik need külalised üheskoos plaate mängima. Souliskeene on siiani laiali olnud, igaüks oma väikeses nurgas. Kuna esinejaid sai kokku üsna palju ning programm ei oleks ühte klubiõhtusse kuidagi ära mahtunud, tuligi hoopis minifestival teha."

„Must mesi" Facebookis: *facebook.com/MustMesi*

The Buff Dance *special school nite summer session* Protestis

7. augustil kütab Tallinna pingevabamas peopaigas Protest suveöö kuumaks The Buff Dance. Bakey USTLi ja Preesh Mendezi algatusel Berliinis alguse saanud peosari pühendab mõnusal *funk*'i lainel biidid kõigile neile, kes igatsevad higiseid vana kooli keldripidusid, kus on jätkuvalt au sees ajatu vinüülimuusika.

Tegu on ühtlasi kerge soojendusega Müürilehe festivalile 15. ja 16. augustil Kultuurikatla Aias ja EKKMis, kus Vändra-Avelist järjekorras ilmselt kuulsuselt järgmise vändraka Bakey USTLi päralt on kogu laupäevane klubisaal. Tantsumaraton kestab garanteeritult hommikutundideni ning Müürilehe uuriva ajakirjanduse osakonna andmetel on asjaosaliste plaadikotis täheldatud muljetavaldavat valikut tõupuhastest Chicago tagumikuraputajatest saksa klubikultuuri tummiseimate futu-biitideni.

Bakey USTL. Foto: Renee Altrov

Tallinn kutsub: FaltyDL Hetkes

19. august on see päev, mil Tallinnas maandub elektroonilise muusika vennaskonna ja Ninja Tune'i üks praeguse hetke nõutumaid produtsente FaltyDL.

FaltyDLi, kodanikunimega Drew Lustmani näol on tegemist New Yorgi mehega, kelle loomingust jäävad kõrvu vanad kodulinna ja Chicago saundid ning kes armastab samaaegselt keerulisust ja ilusat lihtsust. Kunagine *sushi*-kokk kasvas üles, mängides džässi ning klassikalistes bändides klaverit ja bassi. Tema suurimaks inspiratsiooniks olid Frank Zappa, Miles Davis ja Squarepusher. Sellegipoolest armastab ta ka klubisid ja tantsimist ning arvab, et hiphop, *house*, *jungle* ja *garage* on klassikalise muusikaga võrdväärsed.

FaltyDL on üllitanud juba kolm kauamängivat, suurel hulgal kvaliteetse tantsumuusika hiigelpärleid („Straight & Arrow", „Uncea", „To New York"), remiksinud palasid Seun Kutile, Mount Kimbie'le, Disclosure'ile, The xx-ile, Scubale, Photekile jpt ning juhatanud sisse selliste suurkujude kontserte nagu Radiohead ja James Blake. Muuseas, Falty Drew neljas album „In The Wild" ilmub legendaarse Ninja Tune'i alt täpselt nädal enne Tallinn Callingu pidu, seega võib oodata uut, tuttuut ja eriti jõhkralt uut muusikat. Aga ei puudu ka vana.

Kohalikest tegelastest aitavad meeleolu tekitada Madis Nestor (BiiT) ja Firejosé.

Planeet Elval maandub Ville Vähäsaari

Plänet Elva peosuvi saab jätku 9. augustil Kanalas ning juulikuisest St. Josephi külaskäigust saadud positiivset emotsiooni aitab edasi veeretada samuti Saksamaal pesitsev diskor Ville Vähäsaari.

Ville on Põhja-Soomest Vaasast pärit ja viimased neli aastat Berliinis resideerunud vinüülientusiastist DJ, kes „nakatus tõppe" 11 aastat tagasi. Tema põhjamaine päritolu avaldub ka miksimisstiilis ja plaadivalikus, mille kaudu tuleb monotoonrütmilise muusika põhiolemus eriti hästi esile.

Ville Vähäsaari laiaulatusliku plaadikollektsiooni tuumiku moodustab redutseeritud sügav *house* ja tekno, mille ühtseks jooneks on ajatus ja tantsupõrandale orienteeritus. Tema ainulaadne stiil ei jäänud märkamatuks ka peokorraldajatele Helsingis, kus ta oli *underground*-pidudel pidev külaline. Praegu jätkab ta oma missiooni Euroopa muusikapealinnas Berliinis ja ka Poolas, kus ta on sealse promootori nbari resident.

Diskoriteekonnal on tal olnud võimalus jagada teiste seas lava Deetroni, Osunlade, Baazi, Sven Weisemanni ja Ellen Allieniga.

Koos Villega edastavad hubases õhustikus oma nägemust tantsumuusikast kohalikud plaadikeerutajad Ketomees, Paul Soome ja klmn.

TELLI MÜÜRILEHT AASTAKS KOJU KÄTTE

Saada kõrvalolev tellimissedel postiga meile.

MÜÜRILEHT

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
*soovin tellida Müürilehe aastaks 18€ eest omale postkasti.**

(PS. Lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

**Tellimissedel peab jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 29. augustiks. Müürileht ilmub iga kuu (v.a jaanuaris ja juulis) esimesel kolmapäeval. Aastatellimus sisaldab 10 lehenumbrit.*

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

Linnafestival UIT kutsub Tartut avastama

Sel aastal luusib linnafestival UIT Tartu promenaadidel ja kummalistes nurgatagustes 13.–16. augustini. Festivalil saab kogeda kunsti kõrval ka ootamatuid pidusid. Eelmisel aastal üllatasid linnas uitajaid Berliini *vibe*'iga avapidu aukartustäratava Sõpruse silla all ning festivali lõpu kontserdid leidsid aset uhkes vastrenoveeritud vaksalihoones.

Tänavu ootavad festivalikorraldajad kaasuitajaid 14. augustil Emajõe kallastel kõrguvate liivapaljandite juurde, kus toimub filmipiknik Jacques Tati uitamisfilmiga „Playtime", millele järgneb pidu ja pillerkaar parimate DJde seltsis. 16. augustil esinevad Aparaaditehase hoovis Suurbritannia hiphopibänd Sonne Bien ja siinsele publikule tutvustamist mittevajav Tommy Cash. Lisaks tutvustavad oma värsket loomingut noored eesti rõivadisainerid.

Festivali peaesinejaks on Madridist pärit valguskunstnike duo Luzinterruptus, kes on esinenud erinevate installatsioonidega festivalidel üle Euroopa ning kelle töid on presenteeritud nii New Yorgi Guggenheimis kui ka Londoni Victoria & Alberti muuseumis. Salapäraste valgustajate vaid Tartu jaoks loodud installatsiooni saab näha 15. augusti õhtuhämaruses Rüütli tänaval. Lisaks neile on UIT palunud endale 13. ja 14. augustiks külla noored leedu tantsukunstnikud humoorika ja kaasaegset kunstimaastikku kommenteeriva lavastusega „Contemporary?", mis pälvis eelmisel aastal Leedu teatriaasta auhindade jagamisel aasta fenomeni tiitli.

Festivali kava vaata aadressil uit.ee.

Augusti lõpus ilmub Marten Kuninga uus kauamängiv

Marten Kuninga värske album „Praktiline mees" jõuab kuulajateni juba kuu lõpus – täpsemalt on sellega võimalik tutvuda Rada7 vahendusel 25. augustil. Poelettidele jõuab plaat alates septembrist. Suve viimaste päevade nautimisele aitavad kaasa plaadiesitluskontserdid Marteni mereäärses kodukohas Käsmus, seejärel Tartus vabaõhuetteastena Uuel Õuel (Genialistide Klubi ees) ning viimasena Tallinnas klubis Sinilind. Plaat lindistati Käsmu Rahvamajja ehitatud stuudios bändiga, kes on Marten Kuninga sõnade kaudu ühise keele leidnud ning kuhu kuuluvad lisaks lauljale endale kitarrist Raul Ojamaa, bassist Peedu Kass ning trummar Kristjan Kallas – kõik omanäolised artistid, kes on muusikamaastikul ka paljude teiste ettevõtmistega kanda kinnitanud. Plaadi kujunduse autoriks on kunstnik Fred Kotkas.

Uus LP on Marteni järjekorras teine kauamängiv, debüütplaat „Janu" nägi ilmavalgust 2012. aastal ning mitmed eesti muusikakriitikud nimetasid selle üheks aasta parimaks eesti albumiks. Teise plaadi needuse kohta ütleb Marten, et on leidnud helimaailmas enda jaoks kindla suuna ning kavatseb kirjutada oma loomingut ikka ja alati tema jaoks kõige ilusamate sõnadega keeles. Värske muusika eelmaitset pakkuva singlina on üllitatud praeguseks suvelugu „Tagurpidi vaal".

„Praktilise mehe" plaadiesitluskontserdid leiavad aset 27. augustil Käsmu Rahvamajas, 9. septembril Tartus Uuel Õuel ning 11. septembril Tallinnas Sinilinnus.

Ühekordne kontsert-etendus „Metsik metsik linn" Katusekinos

30. augustil kell 21 etendub pealinnas Katusekinos kontsert-etendus „Metsik metsik linn", mille eesmärk on panna ruum suhtlema, inimene kuulama ja mõte rändama. (Ja tegelikult ka inimene rändama, mõte suhtlema ja ruum kuulama.)

See on etendus, mis räägib erinevatest elamise ja olemise vormidest; sellest, kuidas asjad kasvavad peale, laiali ja kokku. Etendus uurib, kuidas inimene tajub ruume enda ümber ning kuidas toimub erinevate keskkondadega suhtlemine meile igapäevaseks muutunud harjumuste kaudu. See on audiovisuaalne rännak, mille loomisel kasutatakse nii ruumipõhiseid tõlkeprintsiipe, objekte ja hääleimprovisatsioone kui ka sissevaateid meie käitumisnormide ja eelduste tagatubadesse. Ja kõige selle taga on muidugi üks eriti tungiv vajadus – vajadus teada saada, miks kõik vanaemad meid alati metsa karjuma saatsid. Ja miks on vahel vaja minna ära.

„Metsik metsik linn" kaardistati ja pandi kokku viie juulikuu päeva jooksul Kütioru nõlvadel. Kontsert-etenduse lavastaja on Anne Türnpu ja dramaturg Marion Jõepera, helirežii ja müra eest seisab Hendrik Kaljujärv, visuaale teevad VJd Taavi Oolberg ja Aleksander Sprohgis, operaatoritöö eest vastutab Sander Hiire ning režii/montaaži eest Anna Hints. Lauljateks-etendajateks on Anna Hints, Dana Indane, Leele Jürjen, Lauri Kaldoja, Sandra Lange, Katri Pekri, Marja-Liisa Plats, Kaisa Selde, Katariina Tamm ja Anne Türnpu.

Ilmumist alustas passimiskultuuri edendav ajaleht Slacker

Slacker on uus elustiili- ja moeleht, mille eesmärk on propageerida pingevaba ellusuhtumist, igapäevast elegantsi, positiivset laiskust ja kohati ka kombelõtvust, mis kipub mainitud nähtustega kaasnema. Ajaleht ilmub iga paari kuu tagant ja kõik numbrid on temaatilised – esimese numbri eesmärk oli tutvustada *slack*'imise mõistet. Slacker ei võta ühtki teemat liiga tõsiselt, mis ei tähenda aga seda, et hoitakse eemale tõsistest teemadest. Samuti peab ta lugu ilusatest asjadest ning meelelahutuslikust ajaveetmisest. Fookuses on huvitavad inimesed, kohad ja esemed, mille laiade massideni viimisele ajaleht kaasa aitab. Slackeri toimetus otsib ka kaasautoreid. Kui oskad kirjutada, joonistada, luuletada, disainida, siis äkki saad aidata kaasa passimiskultuuri edendamisele Eestis juba järgmises, septembris ilmuvas numbris.

Vaata lähemalt aadressil slacker.ee.

Augusti TantsuFestival tõstab kunstnikud fookusesse

21.–31. augustini toimuv Augusti TantsuFestival on Tallinna vanima rahvusvahelise etenduskunstide festivalina aastal 1996 alustanud ettevõtmine, mis on ajavaimuga arenenud ning koos erinevate kunstiliikide piiride hägustumisega valdkonniti avardunud. Eelkõige on see festival kunstnikest, nende mõtetest ning tegudest. Esitatakse küsimusi ühiskonna, demokraatia, kunsti, tuleviku, armastuse, identiteedi, inimese ja ühiskonna valikute ehk paljuski selle kohta, millest moodustub tähendus sõnapaarile „tänapäevane elu".

Selleaastases kavas väärib esiletõstmist üks kuulsamaid elavaid koreograafe Anne Teresa De Keersmaeker, kes külastab Eestit esimest korda. Etendamisele tuleb kaasaja klassika – 1982. aastal Steve Reichi muusikale loodud duett „Fase, Four Movements to the Music of Steve Reich", milles tantsib koreograaf ise. Koos oma trupiga tuleb külla Philippe Quesne, üks Prantsusmaa ja miks mitte kogu Euroopa kõige maagilisematest lavastajatest, ning esitatakse tükki „L'Effet de Serge". Festivali alustab uuslavastus „Mehed" koreograaf Mihkel Ernitsalt ja millimeter performance groupilt. Tallinna lähistel esietendub ka kadrinoormetsa ja Diego Agulló lavastus. Kinos Sõprus esilinastub värske eesti tantsufilm Madis Ligemalt, mis seob arhitektuuri, koreograafiat ja kodanikuühiskonda.

Kavas on ka üks väga eriline loeng-etendus Belgiast, autoriks Sarah Vanhee. Lisaks võib näha veel kohalikke kunstnikke ja välisesinejaid, kes kompavad tsirkuse ja teatri piire, sünteesivad heli, valgust ja liikumist ja palju muud. Festival lõppeb lavastusega belgia koreograafilt Lisbeth Gruwezilt.

Vaata lisaks: tantsufestival.ee.

15. ja 16. augustil toimub Kultuurikatla Aias ja EKKMis Müürilehe festival, mis on väike soojendus laiema haardega muusikafestivalile, mida regioonis igasuviselt korraldama hakkame. Antud sündmuse raames tutvustamegi seekordses numbris festivalil üles astuvaid elektroonilise ja alternatiivmuusika hurmureid, kelle hulgast võib leida taiwani päritolu Kanadas elava muusiku Dirty Beaches; kohalikud räpigeeniused Gorõ Lanast; Vibratsiooni Sessioonil üles astuva Neuronphase'i, ühe eesti *underground*-reivikultuuri sünni süüdlastest; kunsti ja muusika piiril tegutseva Mihkel Kleisi Ratkilleri; Sequoia Lotte Jürjendaliga eesotsas; ning paljud teised, keda augustis oma silmaga näha ja kõrvaga kuulda saab ning kelle laivid on kohalikul festivalimaastikul pigem harukordsed nähtused.

RÄPASED RANNAD JA PUHAS HING. DIRTY BEACHES TULEB

Lauri Tikerpe

Müürilehe festivali peaesineja, muusikakriitikute favoriit ja kümnete erinevate nägudega artist, kelle iga lugu kõlab justkui stseen su järgmisest lemmikfilmist.

Mees ja elektrikitarr. Taevas laulatatud paar. Kuivetunud bluusimehed R. L. Burnside ja John Lee Hooker. Maiseid naudinguid promovad Bo Diddley ja Elvis. Nimekiri on hiiglama pikk. Ja siis tuleb Alex Zhang Hungtai. Taiwanis sündinud, aga sealt Kanadasse jõudnud mees, tuntud ka kui Dirty Beaches. Muusik, kes on elanud maailmas kümnetes eri linnades, mis on jätnud oma jälje ka tema loomingusse – see, et sul on ainult poolkodud. Muusik, kes läks algul kontserdile mikrofoni ja reverbiplokiga ning laenas teistelt bändidelt kitarri ja kitarrivõimu.

Minu – ja ma arvan, et veel nii mitmegi teise – teadvusse jõudis Dirty Beaches 2011. aasta albumiga „Badlands". Plaat, mida võib mõneti pidada debüüdiks, kuna väljaandjaks on väheke „suurem" plaadifirma Zoo Music. Tegelikult oli Beaches ilmutanud muidugi juba mitmeid aastaid varem oma uduseid eksperimente EPde ja kassettide näol taoliste minibutiikide alt nagu Night People ja Fixture Records. „Badlands" oli aga pööre. Album, millel on rääkida oma lugu. Lugu, mis sai alguse Alexi vanemate vanadest fotodest ja tema isa kunagisest lauljakarjäärist. „Badlandsil" kehastub pumatise *pompadour*-tukaga Alex loost loosse erinevateks tegelasteks, kes kulgevad läbi *rockabilly*-rägastike, müramassiivide ja nukralt hüüdva sinisilmse souli. Siin on kaudseid viiteid ja otseseid linke jaapani psühhedeeliale, *krautrock*'ile, Suicide'i minimalistlikule neuroosile ja päris autentsele, kratsivale bluusile.

Alex on öelnud, et kõige rohkem tahaks ta tegeleda linateostele muusika kirjutamisega. „Badlandsi" iga lugu olla nagu stseen filmist. Romantiline ja peenelt stiliseeritud *road movie*. David Lynchi „Wild at Heart" läbi mõranenud teleriekraani ja plärisevate kõlarite. Aga *lo-fi* müramasina all on hingematvad meloodiad. Ja need rifid. Kibemagusad karjatused, mis on laetud seksuaalsuse ja üksinduse vastupandamatust kokteilist. Reverbi mattunud Alexi hääl ja kile kitarr. Odav trummimasin, millest õhkab *vintage*-soojust. „True Blue", mis on kui väänatud „Dirty Dancingu" *soundtrack*. „Sweet 17", „A Hundred Highways", „Lord Knows Best" – justkui teisest ajastust pärinevad hitid, aga ometi kuidagi nii õigelt siin ja praegu.

Loomulikult ootasid kõik nüüd uut „Badlandsi". Uut „True Blue'd". Uut alternatiivromantikat. Aga ei.

Ma arvan, et on hea, vähemalt Alexi kui looja jaoks, et „Badlandsist" ei saanud mitme osaga saagat. Kääbikut. Järgmiseks tulid mõned jagatud EPd (üks koos Ela Orleansiga), singlid ja siis album „Water Park OST", mis koosneb tegelikult sõbra dokumentaalfilmi jaoks kirjutatud muusikast. Meditatiivne ja instrumentaalne, õhuline ja Alexile omaselt napp. Mõned kuud pärast seda ilmus ei-tea-kust järgmine album (oh, tegelikult ju lausa topeltalbum), mis näitab Alexit muutumas taas elektroonilisemaks, stiililohakamaks ja improviseerivamaks.

„Drifters" on selle duubelkogumiku „popiplaat". Krudisevad biidid, monotoonne rütmimootor, hüsteerilised sündisoolod ja Alexi hääl, kord kaeblev, kord fataalne. „I Dream In Neon" ja „Casino Lisboa" on „Driftersi" n-ö hitid. Jalanõksutajad ja peakeerutajad. Küll ei lase mees aga meloodiatel liiga ilusaks minna. Akordijärjestused on järjekindlalt nihestatud ja pooltoonides.

Teine pool kogumikust, „Love Is The Devil", on väljamõeldud filmi heliriba. Film, millel puudub kindel narratiiv, aga läbiv meeleolu on väga selgelt stsenaariumisse kirja pandud. Materjal on loodud Berliinis pärast seda, kui Alex oli oma tüdrukust lahku läinud. Ma tean, ma tean, et see kõlab nagu lubadus halvaks seebiooperiks. Seda see aga kindlasti pole. Nukrust on siin küll, see on tõsi, aga rohkem sarnaneb „Love Is The Devil" Water Parkile. Sama meditatiivsus ja rohkete õhuaukudega atmosfäär. Tunduvalt rohkem kasutab Alex siin sünteetilisi keelpille ja ka puhtalt kõlavat klaverit. See kõik kokku loob lõpuks üleva ja pühaliku tunde, justkui hõljuks lõpmatult kõrge katusega katedraali lae all. Midagi sakraalset, aga samas läbi ja lõhki inimlikku.

Kontsertidel pole Alex ka nüüd enam üksi. Ta ise mängib järjest rohkem sünti, kitarril on sõber Kanadast, nüüdseks laiali läinud *lo-fi*-bändist Grand Trine. Lisaks võib kohata veel saksofoni või trummarit. Lood võivad venida kolm korda pikemaks kui plaadil ja lõppeda totaalses juhitud kaoses. Ja kõik on usutav. Laval on mees, kes pole kogu oma elu tahtnud midagi muud, kui muusikat kirjutada ja seda esitada.

Dirty Beachesi blogi *dirtybeaches.blogspot.com* on Alexi lugude laiendus. Videod, pildiseeriad ja mõttepuhangud eemaldavad igasuguse popstaari võltsglamuuri ja näitavad inimest, keda tahaks hea meelega oma sõbraks. Inimest, kes on tundnud samamoodi, kes vaatab maailma üsna sarnaselt ja kes huvitub ning hoolib ka rohkemast kui oma muusikast.

Tänavu sügisel ilmub Dirty Beachesi uus instrumentaalalbum „Stateless". Treileri järgi tuleb see veelgi sümfoonilisem ja puhtama heliga kui varasemad. Siin on Trieri „Melanhooliat" meenutavat hävingueelset suurust ja ikka sedasama puhast filmilikkust. Alex elab oma unistust. Täiega.

Pressifoto

GORÕ LANA: PIIRE ME ENAM JÄLGIDA EI VIITSI, EGA TAHA KA

Küsis Mariliis Mõttus

Müürilehe festivalil üles astuv kollektiiv räägib Tallinna kuulsaima magalarajooni mõjust oma muusikale ja sellest, kuidas neil näitlemisega lood on, ning meenutab oma kirevaimaid esinemispaikasid.

2003. aastal Lasnamäe paneelikate vahel Magnum PI ja Boomi eestvedamisel tegutsemist alustanud räpiduo Gorõ Lana ei osanud tollal ilmselt aimatagi, et mõned aastad hiljem tehakse fännibaasi poolest silmad ette ka riime tulistavatele kohalikele MCdele ning täidetakse saalid paksult nii eestlastest kui venelastest koosneva publikuga. Nüüdseks on duost saanud viiemeheline grupeering, kuhu kuuluvad lisaks asutajaliikmetele veel Photoindustries, MfLef ja MoiCirk, kes on üheskoos hakkama saanud juba kolme plaadiga (viimane neist sel aastal ilmunud „Mesi"), vallutanud nii mõnedki keldrid ning teinud kaasa hiphopmuusikalis „Inside + Out". Müürilehe küsimustele vastasid Magnum PI ehk Pavel ja Photoindustries ehk Roman.

Kuidas te enda jaoks üldse räpi avastasite?
Pavel: See oli vist Roman, kes seda mulle tutvustas. Kui me Beastie Boysi kuulasime, olime ikka päris tatikad.
Roman: Tol ajal oli räpp meil ikka põhiteema. Tantsisime noorena breiktantsu ja see pani ikka väga suure rõhuga maitsemeele paika. Kuulasime *b-boy funk*'i ja kõikvõimalikke miksteipe, mille hulka mahtus ka räpp.

Milline see räpiskeene Tallinnas oli, kui Gorõ Lana tegutsema hakkas? Olete maininud, et üheks suurimaks eeskujuks oli teile samuti pealinnas tegutsenud räpigrupeering Davlenie Zhizni.
R: Jaa, tegemist oli siis jumala staatuses bändiga, mis jõudis enamasti ainult vene hiphoppi kuulavate inimeste kõrvu. Me tundsime neid, aga vaatasime neile ikka alt üles. Nad tegid pidusid, lasid albumeid välja, esinesid ja osalesid MC-*battle*'itel. Vene hiphopiskeene oli igatahes väga lai.

Kes teile eesti tegijatest sümpatiseeris?
P: Sel ajal ei teadnud me eriti kedagi. Meieni jõudis ainult A-Rühm.
R: Muusikat oli palju raskem hankida ka. Eestlased käisid küll venelaste pidudel ja vastupidi, aga sellist konkreetset kuulamisvõimalust ei olnud. Enamasti läks asi ikka nii, et venelastel oli omaette muusika, eestlastel oma, aga mingil hetkel see muutus. Me saime tuttavaks Põhjamaade Hirmu ja Tommyboyga. See oli suur samm edasi. Sellega seoses tutvusime rohkem ka eesti hiphopiga ja see hakkas meile kõvasti rohkem meeldima kui varem.
P: Nemad kutsusid meid esinema ka. See oli siis, kui Mustpeade Majas toimus selline üritus nagu StereoTunnel. Umbes 2005. või 2006. aastal.

Teie esimene ülesastumine olevat aset leidnud ühes Lasnamäe baaris, kus mõni aeg hiljem pomm plahvatas.
P: Siis tegime me veel Boomiga Gorõ Lanat kahekesi. Selle baari nimi oli... issand... (*Jääb mõtlema*)
R: Jumbo.
P: Ei olnud Jumbo. Diiva oli. Seal toimus räpikontsert ja umbes nädala pärast pandi sinna pomm. See oli jah imelik aeg seal Lasnamäel. Pae tänaval pommitati ju ka.
R: Neid keldriesinemisi oli ikka jõhkralt. Haapsalus oli meil üks kõige *underground*'im pidu, kus kõik ainult lällamas käisid ja kus oli tihti tehnikaga probleeme. Sinna kutsuti ka erinevaid esinejaid Tallinnast ja see toimus veel kuskil kooli keldris. Täiesti mitteametlik pidu.
P: Isegi baari ei olnud. Pilet üritusele maksis 15 krooni ja seda ei pidanud maksma kohe. Kui korraldaja su käest raha küsis, aga sul seda polnud, lasi ta su ikkagi peole ning pidi järgmine päev külla tulema, et summa sisse nõuda. (*Naeravad*)

Te olete eestlaste hulgas ikka väga populaarsed, hoolimata sellest, et räpite vene keeles. Mis te arvate, mis selle põhjuseks on?
R: Selle põhjus on see, et me teeme head muusikat (*naerab*). Ma olen üldse täheldanud, et venekeelne hiphop läheb eestlastele peale. Võib-olla on selle voolavus kohati sujuvam kui eestikeelse räpi puhul, aga eks see on maitse asi ka. Ma ei tea, kuidas see niimoodi kujunes, aga tore on igatahes.
P: Muidugi mängib selles väga suurt rolli see, et Põhjamaade Hirm ja Genka meid *push*'ima hakkasid. Aga samas jah, kui me halba muusikat teeks, siis me ju inimestele ei meeldiks.

Foto: Tõnu Tunnel

Olete ka mitmeid kordi välismaal esinenud. Kuidas sealne publik on?
R: Me olime isegi üllatunud, kui Ukrainas käisime. Inimesed teadsid sõnu ja karjusid kaasa. Mõnes kohas on muidugi natuke külmem, teises soojem vastuvõtt. Mõnikord lihtsalt ei teata meid. Soomes oli mõne laivi ajal nii, et Gorõ Lana, mingi suvaline bänd. Valgevenes, Lätis ja Leedus oleme ka käinud. Venemaal – Moskvas, Peterburis.

Te olete mõlemad Lasnamäel elanud. On sel kohal teie jaoks kuidagi mingi eriline inspireeriv mõju ka?
R: Mina elan siiamaani seal. Ma arvan, et Lasnamäe on üldse väga paljusid muusikuid inspireerinud. Mitte ainult hiphopi vallast. Seal oli kunagi isegi üks konkreetne kant Katleri juures, kus elas hästi palju muusikuid.
P: Üldse palju fotograafe ja videotegijaid.
R: Gorõ Lana esimesed videomaterjalid olid ka väga Lasnamäega seotud. Paneelikad ja värgid. Muidugi, kui sa oled väike poiss ja sulle meeldib räpp, siis on sind ümbritsev keskkond suur osa sellest. Paneelikad, laiad püksid ja tobi ees.

Lugesin, et olete kirjutanud loo tapja-valvurist. Kuidas sellised karakterid sünnivad?
(*Naeravad*)
P: See on hästi vana lugu. Meil olidki kunagi imelikud lood ja tahtsime erinevaid stoorisid jutustada.
R: See oli vist esimese albumi peal, mis sai valmis, aga mida keegi välja ei lasknud. Meil on väga hea meel, et seda ei juhtunud.
P: See andis meile aega nii-öelda küpseda.
R: Meil vedas, et poisid said alguses väga palju sahtlisse kirjutada. Ei olnud seda kihku, et peame kohe näitama, mida me teinud oleme. Väga paljud tüübid tegid tol ajal ühe träki ja tahtsid selle kohe kuskile üles toppida. Said suures osas negatiivset vastukaja ja lõpetasid oma tegevuse väga varakult.

Te osalesite hiljuti ka hiphopmuusikalis. Kuidas teid sellesse kaasati?
P: Meile pakuti, sest selle filmi režissööril oli vaja räpibändi.
R: See oli meie sõber ning tegemist oli tema koolitööga. See oli lahe. Pavel on kohati paksuke seal. (*Pavel purskab naerma.*)
P: Näitlemise ja koreograafia osad olid kõige raskemad. Me ei ole selles ju professionaalid.
R: Mina olin seal ainult muusikaliselt. Näidelda ma ei oska ja olen veits häbelik ka.
P: Igor (*MoiCirk* – toim.) oli meil üllatavalt hea näitleja.

Mis teil praegu käsil on?
R: Joome õlut. (*Tõstab enda ees olevat õlleklaasi.*)
P: Meil on uut materjali, aga suvi on raske aeg, mil stuudios käia. Nii palav on ja keegi ei viitsi. Muidu olen ma palju uusi sõnu kirjutanud ja muusika on olemas. Lihtsalt on vaja lindistada. Ma arvan, et teeme mingi viis lugu, mis on juba põhimõtteliselt peas olemas. Vaatab, kas sellest tuleb siis EP või kauamängiv.

Kas teil omavahel lahkarvamusi ka tekib?
R: Mõni armastab ilgelt vana kooli, teine tahab uue kooli asja teha.
P: (*Tõgades*) Roman ei käi proovides... Isegi laividel ei käi enam viimasel ajal. Hakkas plaate mängima hullult ja nüüd teda kutsutakse igale poole mujale.
R: Misasja? Ühel ei käinud ainult.

Mis te muidu hipster-räpparitest arvate?
R: Näiteks kellest? Tommy Cashist?

Nojah.
P: Mulle on selline muusika täiesti võõras, aga ka hipster-räppi on erinevat, mis pole nii hullult selles teemas sees. Samas olen ma selle suhtes positiivne.
R: Jaa, peab olema natuke varieeruvust ka.
P: Mulle käib rohkem pinda see, et vana kool tuleb jälle tagasi. *Boom bap* on nii populaarne. Inimesed ei viitsi ilmselt uusi asju kuulata. Kuigi palju on uut kraami ka, millega katsetada.
R: Ma arvan, et kõigel on oma koht. Mida rohkem erinevaid stiile, seda parem.
P: Meie uus materjal sisaldab võib-olla natuke vähem džässi ja rohkem elektroonikat, aga see ei tähenda, et see mingi kosmiline muusika oleks. See on ikka räpp. Ilmselt mitte nii klassikaline lihtsalt.
R: Meil on jah ikka mingi joon olnud ees, mida me proovime lõhkuda.
P: Ma ei tea, kas see kuulajatele meeldib või mitte, aga ma arvan, et praegu on õige aeg seda teha.
R: Kõik on vanemaks saanud. Keegi ei viitsi enam mingeid piire jälgida, ega taha ka.

VIBRATSIOONI SESSIOON MÜÜRILEHE FESTIVALIL

Alates 1993. aastast Raul Saaremetsa taktikepi all kulgev Raadio 2 saade „Vibratsioon" hoiab kätt pulsil kõigel, mis muusikailmas aset leiab – nii sügaval põranda all kui põranda peal. Olles pakkunud eesti muusikutele läbi aegade väljundit, on Saaremets oma kohalikke lemmikuid ka Eesti Raadio stuudiosse salvestama kutsunud, millest ongi sündinud Vibratsiooni Sessioonid. Esimest korda lindistatakse stuudiost väljaspool – Müürilehe Festivalil. Kõik etteasted võetakse linti ning mängitakse hiljem saadetes ette. Rauli valik elektroonilise tantsumuusika põrandaaluse kamba eredamatest kohalikest tegijatest jõuab festivalikülaliste ette reedel, 15. augustil.

„Kõige põnevamad asjad eesti muusikas toimuvad põrandaaluses elektroonilises tantsumuusikas. Seda ei mängita raadios (v.a „Vibratsioon"), sellest ei kirjutata lehes (v.a Müürileht) – muusika, mis elab oma elu. Nad ei sõltu kellestki ja neist ei sõltu midagi. Aga seal, kus on sõltumatus, on ka vabadus – loominguvabadus. Need on meie antisuperstaarid."

– Raul Saaremets

MUUSIKA PÄRAST PEOLE MINNA? TÄIESTI VÕIMALIK

Küsis Mariliis Mõttus

Pöörasime Müürilehe Festivalil Vibratsiooni Sessioonidel üles astuva Neuronphase'i pseudonüümi taha peituva Anti Aaveriga taas kord pilgu minevikku, uurisime, mis toimub olevikus ja mis ootab ees tulevikus.

90ndate algul tärkas Tartu keldrites ja kitsastes „peosaalides" vaikselt elule alternatiivne klubikultuur, mille üheks olulisimaks vedavaks jõuks oli Anti Aaveri, Eero Manderi, Kalev Kääpa ja Tristan Priimäe ellu kutsutud DJ-rühmitus Neuronphase. Praegu, 20 aastat hiljem elab Tartu *underground*-tantsumuusikaskeene vaikelu ning mainitud nelik enam üheskoos plaate ei mängi, kuid grupeeringu vaimu kannab edasi viimasel ajal üha jõudsamalt pead tõstev Anti Aaveri samanimeline sooloprojekt.

Mis teid tollal neid pidusid vedama ajendas?
Me kuulasime muusikat, mis oli tol hetkel väga uus ja mida keegi ei teadnud. Teknot, *breakbeat*'i, *jungle*'it ja *house*'i. Sel ajal normaalseid pidusid ei korraldatud ja nii tunduski jube lahe idee asi ära teha, et oleks endal ja sõpradel kuskil käia. Kuna enamik polnud sellist kraami varem kuulnud ega teadnud sellest midagi, oli see ka teistele huvitav variant.

Kust te siis üldse muusikat saite?
See oli õudselt keeruline. Internetti ju ei olnud. Saime fakse, mis sisaldasid plaatide nimekirju – vaatasime lugude ja leibelite nimede järgi, mis lahe tundus. Hästi palju kirjutasime ka plaadifirmadele – panime reaalselt kirja ümbrikusse ja teatasime, et oleme vaesed kommunistlikust riigist pärit noored, saatke meile plaate, me teeme pidusid! Ja saadetigi. Ühtlasi käisid mõnede vanemad välismaal ja tõid. Need, kellel olid lahedad vanemad (*naerab*). Inimestel ikkagi leidus plaate. Isegi päris Vene ajal, Tallinnas vist isegi juba 70ndate lõpus, toimus igal pühapäeval plaaditurg, kus käidi plaate müümas ja vahetamas.

Rahvast teie pidudel ikka käis?
Jaa, hästi palju. Sellist asja nagu skeene tol ajal otseselt polnud. Seal käisid täiesti suvalised inimesed – need, kes nii-öelda kultuurimajadiskodele minna ei tahtnud. Ei olnud niimoodi, et nüüd on konkreetselt *house*'i- või *dubstep*'i-pidu. Mängiti, mida kätte saadi, lihtsalt kõik kuulsid seda muusikat põhimõtteliselt esimest korda. Enne eriti midagi sellist peale mõningate Saaremetsa korraldatud pidude toimunud polnud. Umbes siis see teema Eestis pihta hakkaski. Oli *black metal*'i mehi, räppareid jne. Kui käis jutt, et Illukas on pidu, siis läksid kõik kohale.

Oligi võrdlusmoment Tallinna ja Tartu ürituste vahel. Tartus mängiti vist natuke karmimat muusikat. Tallinna mehed olid diibimad. Tegime vahepeal isegi vahetusi – meie läksime Tallinnasse ning Raul Saaremets, Aivar Tõnso ja Urmas Lange tulid Tartusse. Neil oli see Hypnitro Soundsystem**.**

Mis need kultuurimajadisko kohad olid?
Atlantis või toonane Kaunas on Tartus kogu aeg olnud. Arvatavasti kauem kui Tartu linn ise... Nii et mingi jagunemine ikkagi oli. Need inimesed meie pidudele ei tulnud, sest see, mida me mängisime, oli ikka nii imelik. Pime ruum, tuled vilguvad, keegi ei räägi, täiesti jube muusika. Ega sellest midagi aru ei saadud. Kõik mõtlesid, et mingid lollakad.

Neuronphase. Foto: Patrik Tamm

Teile ikka endale meeldis see, mida te lasite?
Selle tõttu me neid pidusid tegema hakkasimegi, et meile endile meeldis, kuigi pooled asjad läksid prügikasti ka. Keeruline oli, aga lahe. Praegu on liiga lihtne DJ olla.

Kas teil õnnestus ka välismaal seiramas käia, kuidas seal peokultuur toimib?
Õnnestus muidugi, aga me hakkasime välisesinejaid ise Eestisse tooma. See oli äkki 95. aastal. Esimese korraga, kui meil keegi siia õnnestus vedada, oli selline lugu, et kirjutasime jällegi ühte plaadifirmasse, kes meile portsu plaate oli saatnud, ja palusime neil Spring Heel Jacki tüüpidele edasi öelda, et nad on jõhkralt hea albumi teinud. Mehed said selle kirja plaadifirma kaudu kätte, läksid jube vaimustusse ning ütlesid, et „davai, tuleme sinna mängima". Ja nii see asi lahti läkski. See oli nagu mingi sensatsioon, mis muutis väga palju *underground*-skeenes toimuvat, kuna nad mängisid asju, mida keegi teine enne ei teadnud. Saime sealt palju kontakte ja see avardas kogu värki. Sealtkaudu tekkis ka julgus artiste siia kutsuda. Raha meil ju üldse polnud. Nad ei suutnud uskuda, kuidas on võimalik, et sul on klubi – mis oli tegelikult pigem fuajee või kinosaal –, kus käib metsikult palju inimesi, aga raha üldse pole. Mõnega läksime seetõttu tülli ka, kui nad küsisid rohkem kui kokku lepitud. Nad arvasid, et ajame nende arvelt mingit metsikut raha kokku. Enamjaolt saadi õnneks ikkagi aru.

Kus te peale Illusiooni veel pidusid korraldasite?
Varjendis. See oligi reaalne pommivarjend, mis oli üleni grafitit täis. See oli ikka jõhker urgas ja kuulus Rollile (*Tartu rokiklubi omanik Roland Sutt* – toim.). Ta nägi julmalt vaeva, et see üles ehitada. See oli lausa kolu ja vett täis olnud ning ta kaevas seda ise sügavamaks, et seal püsti saaks seista. Aga me tegime ikka igal pool pidusid, sest alguses polnud Illusiooni ka. Oma koolis ehk Miina Härma Gümnaasiumis, kuskil Annelinna keldris, kus toimusid diskod ja kus olid alati jõhkrad kaklused. Tegime kohe esimese korraga majarekordi neile. Omanikud ei saanud aru, mis toimub jälle. Ei suudetud mõista, miks need inimesed sinna ilmuvad, sest keegi ju ennast purju ei joo, naiste pärast ka ei tulda. Misasja, muusika pärast? See on ju ajuvaba! Aga kõigil oli tohutu entusiasm, mida praegu üldse ei leidu. Kõik käisidki, sest muusika oli niivõrd huvitav. Ma ei tea, mis see uus asi peaks olema, mis taolise vaimustuse tekitaks, nagu seda on teinud näiteks biitlid, punk ja tantsumuusika. Internet on kõik ära rikkunud.

Illusiooni sattusime nii, et meil oli seal all tollase *indie*-bändi Bizarre prooviruum ning meie laulja ema oli Illusiooni direk-

tor. Ütlesime talle, et tahame hakata pidusid korraldama, ja oldigi nõus.

Nii et sul on siis ikkagi see lugu, et *indie*-mehest *house*'i-meheks?
Kui ma päris väike poiss olin, siis olin korraks punkar, aga see kestis umbes kuu aega. Hevika-periood oli samuti ja siis kuulasin ikka *death metal*'it, aga see oli ka väga ammu, umbes 12-aastaselt. Sellega oli sama lugu, et tol hetkel oli tegemist uue asjaga ja nii ta külge hakkas. Bizarre tuli hiljem ja seal mängis Tristan ka. Meil ilmus isegi Rootsis, Kanadas, USAs, Inglismaal ja Jaapanis mõningatel kogumikel lugusid ning Eestis üks kassett ja päris plaat. Bizarre'iga tegime alguses päris *indie*'t ehk kõik mängisid kitarri ja tagusid trummi. Teine plaat oli elektroonilisem, aga ikkagi kidrade ja ilusa lauluga. Selline nohikute musa ja *shoegaze*. Bändi tegime me siis ikkagi edasi, kui juba DJ-asja ajasime.

Millal see tunne tekkis, et enam ei viitsi pidusid teha?
Klubi Tallinna algusaastatel käis asi veel puhtast entusiasmist. Kui see kommertsiks hakkas muutuma, kadus huvi vaikselt ära. Mul tekkis mingil hetkel vajadus hommikul üles tõusta ja tööle minna, sest ma polnud seda kunagi teinud.

Kust tuli otsus üksinda Neuronphase'i nime all muusikat tegema hakata?
See ei toimu nii, et istun maha ja hakkan tegema. Ühel hetkel lihtsalt kogunesid mingid lood ja siis tekkiski idee. Mõtlesin, et ma ei viitsi ühtegi uut nime välja mõelda. See on Cabaret Voltaire'i „Neuron Factory" järgi pandud tegelikult. Eks ma olen ju 90ndate keskpaigast saati vaikselt nokitsenud, aga pole viitsinud asjaga niimoodi tegeleda, et lugusid kuhugi ükshaaval toppida. Pigem lihtsalt oma rõõmuks. Muusikaga olen seotud olnud pikka aega, kuskil keskkoolist alates. Ühtegi pilli ma mängida ei oska, aga mu töö on arvutimängudele muusika loomine ja samal ajal on see mu hobi ka. See ongi lihtsalt selline asi, mis tuleb iseenesest.

Millega sa üldse 90ndatel muusikat tegid? Ehitasid ka ise pille nagu Andrevski?
(*Naerab*) Siis loodi muusikat sellega, mis kätte saadi. Olid potid ja pannid kodus ning tagusid neid. Meil oli omal väike stuudio, seal sai tegutseda. Isegi arvutid olid olemas juba, mingi hästi algeline värk, aga midagi sai teha. Väga raske oli küll, aga sa kasutasid lihtsalt asju teistmoodi ja pidid rohkem vaeva nägema. Tänu sellele oli kogu protsess ka mingis mõttes huvitavam. Siis olid ikka reaalsel kujul süntesaatorid. Vajutasid nuppu ja vaatasid, kuidas välja tuleb, sest keegi kunagi ühtegi pilli mängida ei osanud.

Praegu on Eestis päris palju noori tüüpe, kes *house*'i produtseerivad. Hoiad sa kellelgi silma peal ka?
On jah mingid noored eesti tüübid, kes on lahedad ja teevad head muusikat. Profile. Saaremets ja Andrevski. Nad ei ole küll noored enam (*naerab*), aga neil on vist kõige paremad asjad siiamaani. Robert Niko ja Wick Blaze on head. Aga neid „vanamehi" on veel ju. Meri ja Julm näiteks.

Kuidas sul EPga lood on, kui muusika tegemine on sinu jaoks üsnagi spontaanne protsess?
Kunagi ikka võib-olla on. Huvi on küll igalt poolt päris palju üles näidatud. Eks näis.

Läbi on su nimi viimasel ajal tõesti päris palju käinud.
Võib-olla on asi selles, et olen hakanud lihtsalt rohkem muusikat tegema. Ma teen muusikat ikka iga päev.

Esinemas pole sind samas näha olnud.
Ma olen kõik pakkumised ära öelnud. Ma olen nõus esinema, kui on mingi lahe üritus, kuhu ma ka ise minna tahaksin.

Kas ka välismaal on Neuronphase'i vastu huvi tuntud?
On ikka jah, aga asi pole konkreetseks läinud. Vanasti olin ma plaadilepingust ikka väga huvitatud, aga see oli umbes 15 aastat tagasi. Kogu see muusikavärk on nii muutunud, et väga tore oleks, aga ma ei tee seda ju põhjusel, et raha saada. Ma ei ole kunagi sellest aru saanud, et internetis küsitakse muusika eest tasu. Minu pärast tõmmake kõike, mida tahate. Kui ma plaadi välja laseks, oleks see reaalselt päris kujul plaat. See ei ole mu jaoks mingi eesmärk. Ma teen muusikat ikka seetõttu, et ma tahan seda teha.

SESSIOONIL ASTUVAD LAIVIDEGA ÜLES KA JÄRGMISED ARTISTID

NIKOLAJEV

Tallinna peoskeenes eelkõige tegusa promootori ja DJna tuntud Robert Niko tegeleb teatavasti ka ise produtseerimisega ning kui ta pealinna ööelul hinge sees hoidmise, tekno ja *house*'i suurnimede Eestisse esinema vedamise ning aeg-ajalt Raadio 2 laupäevaõhtuses saates „Klubi R2" puldinuppude keeramise kõrvalt enda helide meisterdamiseks rohkem aega leiaks, oleksid tema tihedamad ülesastumised laivide näol kindlasti pidudel oodatud sündmused. Mõnusalt vana kooli tunnetusega saundi ilmestavad jõulised biidid ja enesekindlaid steitmente loovad meloodilised kordused. Laiemale avalikkusele on Niko käe all valminud materjalist tuntuimad ilmselt Tommy Cashi „Guez Whoz Baki" jaoks tehtud biidid, kuid palju kiidetud loomingut leidub tema pagasis rohkemgi veel. Viimane aeg pesast välja lennata ja maailma vallutama minna, arvab Müürilehe kõiketeadev muusikatoimetus.

WICK BLAZE

Hiiumaalt pärit Indrek Kuuse produtseerib Wick Blaze'i nime alt tummiseid ja tooreid biite, millel on imetabane võime hellalt hinge liigutada. Laiemale publikule veel vähetuntud Wick Blaze'i loetud laivid on siiski kohalikes tantsumuusika ringkondades jutud valla päästnud ning kuuldus tema mõnest järgmisest ülesastumisest tekitab juba varakult mõnusat saginat ja ootusärevust. Wick Blaze'i loomingus on mõnusalt sügavust ja kaasahaaravust, pehmet hingestatust ja kindlasti parasjagu suurustlevust, mis tema kuulamise eriti nauditavaks teeb. Jääb üle ainult kannatlikult oodata, et ehk saab sellest elamusest peagi midagi ka vinüüli valatud.

MAVA & NEBUKAT

Mava & Nebukati pulseerivad biidid ning pehmed pirinad ja põrinad uuristavad teadvusesse salakavalalt tunneleid ning manipuleerivad sellega skisofreenia simulaatorina. Üheskoos hakkasid praegused peosarja Sünkretism residendid muusikat tegema 2010. aastal, kui avastasid oma ühise huvi masinate (analoog- ja modulaarsüntesaatorite) vastu ning tahtsid näha, mida nad nendega teha suudavad. Alguses jämmiti üksteise juures kodus, kuni lõpuks üüriti endale selle tarbeks eraldi stuudio.

Aasta tagasi andsid Mava & Nebukat 12-tollisel välja kaks lugu, et kuulda, kuidas nende muusika vaha peal kõlab – asjaosalistel ei tulnud pettuda. Ainult kahest koopiast kingiti üks kohalikule vanameistrile, kes seda ka „Vibratsiooni" saates mängis ning selle lõpuks üheks oma 2013. aasta lemmikplaadiks tunnistas. Duol on palju mõjutajaid, kuid põhilised neist kipuvad jääma 90ndatesse – kõige rohkem erutavad tekno, *ambient*, *house* ja *minimal*.

Praegu on meestel plaane soolas nii eraldi kui koos, nii ühe kodumaise plaadifirma kui ka Berliini leibeli alt, kuid see jäägu esialgu üllatuseks.

ENDAMISI SALAMISI

Endamisi Salamisi alustas sooloprojektiga tõsisemalt kaks aastat tagasi. Kuigi lisaks sellele ajab ta vaikselt ka *ghostwave*'i duot Tricky Monday ja astub aeg-ajalt DJna üles erinevatel Tartu ja Tallinna pidudel, pole ta end veel isikliku materjaliga kusagil peale SoundCloudi avalikkusele näidanud.

Žanrit ta enda jaoks eriti oluliseks ei pea, kuna see on lihtsalt skelett, mis aitab mõtteid kontsentreerida. Pigem eelistab ta katsetada sisuga ning liigub viimasel ajal ilma konkreetse trummikäiguta träkkide ja uue *grime*'i poole. Samas on see jällegi jõe üks haru – Endamisi Salamisi voolab end veel päris kindlasse stiili kinni haakimata edasi ning see sümpaatselt veidralt kõlav varieeruvus on selgelt kuuldav ka tema senises materjalis.

Tuleviku seisukohalt tahab ta ikkagi oma arbuusi kätte saada ehk muusikategemisega netiavarustest kaugemale jõuda. Ning mängida Singapuri kõige kõrgema maja katusel. Tema lemmikartistid on Antwon, Torn Hawk ja Warpaint. Lemmikfilmiks peab ta aga Harmony Korine'i „Mister Lonelyt" ja selle puhul pole midagi imestada, sest Endamisi Salamisi kõlabki nagu muusikuks hakanud Harmony Korine.

AJUKAJA & ANDREVSKI

Ajukaja ja Andrevski on kohalikud diibikuningad, kes on viimasel ajal ka rahvusvahelise elektroonilise tantsumuusika ringkonna ärevile ajanud. Nende EPd „Rare Birds" (Londoni plaadifirma Levels alt) keerutasid oma raadiosaadetes ja tantsupõrandatel sellised DJd nagu James Blake, Benji B, Gilles Peterson, Mosca jne. Ajukaja & Andrevski laivid koosnevad analoogsüntesaatorite ja trummimasinatega üles ehitatud maastikest, mis võivad ootamatult 10 minuti pikkusteks venida ning ka lugude autorite jaoks üllatavaid suundi ja kujusid võtta. Mitmed instrumendid duo pillipargis on kusjuures Andrevski ise ehitanud.

MITTEKONVENTSIONAALNE RATKILLER

Intervjuu **Mihkel Kleisiga**. Küsis Triin Tulgiste

Uurisime Mihkel Kleisilt, kuhu loomingulised tuuled kunstniku vahepeal kandnud on ning mida võib oodata tema *outsider*-klubimuusikat viljeleva Ratkilleri ülesastumiselt Müürilehe festivalil.

Foto: erakogu

Sa oled endale aastate jooksul kunstniku ja muusikuna minu arvates väga kindla ja äratuntava kuvandi loonud. Kas tunned, et sind huvitavad loominguliselt endiselt samad teemad?
Ma olen kogu aeg uue otsingul. Paratamatult ei jõua nii kõike ja tuleb teha valikuid. Näiteks viimased neli aastat, mil olen tegelenud järjepidevalt kodus salvestamisega, ei leia ma enam aega maalimiseks. Mitte et ma kunstist loobunud oleks. Olen teinud raamatuillustratsioone, albumikujundusi, plakateid. Väiksemad formaadid on praegustes oludes mugavamad, sest saan teha neid tööl olles, muuseumi öövalvurina. Suuri akrüülmaale seal teha oleks lihtsalt võimatu.

Aga jah, ma arvan, et kõige selle juures huvitavad mind endiselt samad teemad – vastuolud, relatiivsus. Koleda ja ilusa, hea ja halva puutepunktide leidmine. Püüan võtta sellise kõrvalseisja hoiaku, mis annab võimaluse asju oma äranägemise järgi tõlgendada.

Aga kas need teemad, millega sind on palju seotud – tsiteerimine, õudusteema, B-kategooria filmid –, on sulle loomingulises mõttes veel olulised?
Eks need huvid on kõik väga ammu alguse saanud. Õudusteema – see on valdkond, kus ma lihtsalt tunnen ennast mugavalt, mul on seda kerge omaks võtta. Maitse-eelistus. Eksootilise toidu nälg, mis nõuab pidevat rahuldamist. Tsiteerimine – teen seda, sest ma olen eelkõige fänn. Midagi mu loomingust ei sünni tühjalt kohalt. Ütleme, et vaatan rõdult maalilist päikeseloojangut, kuid see üksinda ei pane mind kunagi tegutsema. Aga võib juhtuda, et mulle meenub ühtlasi mõni huvitav päikeseloojangujuhtum kunstist, kirjandusest, muusikast, kust iganes. See on inspireeriv, siit koorub välja mingi isiklik narratiiv ja umbes nii sünnib enamik mu muusikast ja kunstist. *Outsider*-filmid ja -muusika – eikellegimaa, kus tehakse asju eeskirjadeväliselt ja enamasti väga piiratud vahenditega. Tihti on selle taga võimetus või tahtmatus järgida üldtunnustatud reegleid, aluseks tohutu eneseväljendustung, ja neid valikuid ei tehta teadlikult. See huvitab mind, kuna olen ise enam-vähem samas olukorras. B-kategooria filmide vastu erilist huvi ei tunne.

On sul tekkinud mingeid uusi teemasid, millega sa püsivalt tegeled?
On tekkinud harjumus hoida ennast igapäevaselt kursis uue, põhiliselt elektroonilise muusikaga. See on ka peamine Ratkilleri inspiratsiooniallikas. Kogu aeg on mu põhiinstrumendiks olnud ju süntesaator, kuid olin kasutanud seda kui roki või džässi pilli. Ratkilleriga püüan nüüd sünti võtta kui elektroonilise tantsumuusika masinat.

Mis projektid sul praegu käsil on?
Kuna olen viimasel ajal väga produktiivne, siis on olnud mitmeid projekte, ja tuleb edaspidigi, mis tekivad välkideedena, ja kui asi tehtud, siis ma nendega rohkem edasi ei tegele. Hiljuti näiteks Istishhad või Rewalia. Jätkuvalt aktiivsed ning minu jaoks endiselt aktuaalsed on Ratkiller ja EDASI. Viimane neist on alguse saanud mu *black metal*'i obsessioonist. Nagu ikka, ei püüagi ma seal konventsioone järgida, vaid üritan vahendada mingit oma äraspidist arusaama sellest žanrist.

Mida Müürilehe festivalil näha ja kuulda saab?
Kannan ette valiku uusi lugusid kahelt arvatavasti veel selle aasta jooksul ilmuvalt Ratkilleri kassetilt.

Kas oma muusika ise väljaandmine on tingitud vaid asjaoludest või on sel ka mingi ideoloogiline pool juures?
Absoluutselt asjaoludest tingitud. Ma teen küll palju muusikat, kuid olen halb kontaktide loomises. Lisaks tagasihoidlikkus, laiskus, kannatamatus, kompromissitus jne. Asja ei tee ka lihtsamaks see, et mu looming on enamjaolt väga piiratud huvigrupile. Imelikud eksperimendid, müra, *lo-fi* – on täiesti tavaline, et taolise suunitlusega artistid peavad enda eest ise seisma. Kuna muusika levitamine on suur pühendumust nõudev töö, mis pole minu jaoks lõbus ega huvitav, siis ilmuvad mu reliisid väga väikestes tiraažides. Keskmiselt 40 eksemplari. Vahel kulub aasta või kaks, enne kui suudan need ära müüa. Kõik on muidugi kuulatav ja allalaaditav ka internetis, iseasi, kes seda sealt otsida oskab. Tegelikult see pole eriti raske:

ratkiller.bandcamp.com
edasi.bandcamp.com

TOP 10

SEQUOIA

Sequoia. Foto: Aron Urb

Suvi on muidu igavad ja antisotsiaalsed eestlased taas käima tõmmanud. Raske on leida aega iseendale ja tundub, nagu kogu elu tiirlekski vaid sõprade ümber – see on kahtlemata vastik ja kohalikus kultuuripildis kombetu käitumine. Palusime muidu särtsakal ja püsimatul lauljataril Lotte Jürjendalil ansamblist Sequoia jagada nippe, kuidas reedel väljaminemist vältida, et lõppeks ükskord see arutu pidu ja pillerkaar. Kui teil allolevatest nippidest reedel isegi kasu on, siis teatame kahjurõõmsalt, et Sequoia astub Müürilehe festivalil üles laupäeval ning selleks tuleb teil igal juhul ikkagi kodust uuesti välja tulla.

1. lülita välja telefon.
2. pane tulele suur pajaroog.
3. tõmba selga mugavad dressid.
4. lülita välja arvuti (piisab, kui nett ei ole saadaval).
5. kustuta tuled.
6. tõmba ette kardinad.
7. sea ennast mugavalt telku ette.
8. lase viimasel trammil või bussil kindlasti minna.
9. ava pudel soovitatavalt head punast veini (väldi šampust!).
10. kui muu ei aita, võib ka palderjanitablette manustada.

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

Kaubamaja Biomarket | *Rocca Al Mare Biomarket* | *Solarise Biomarket* | *Ülemiste Biomarket* | *Viimsi Biomarket* | *Tartu Biomarket*

www.biomarket.ee

DJ-ANKEET

LAURI TÄHT

Lauri Täht on mees, kes ei vaja kohalikul hiphopi- ja rulaskeenel tutvustamist. Juba rohkem kui kümnendi tegutsenud plaadikeerutaja näol on tegu tehniliselt oskusliku DJga, kellesarnaseid kohtab ka „igaüks-on-DJ" ajastul siiski harva. Muu hulgas produtseerib Lauri ka ise muusikat ning tegutseb koos pruudiga nime Leikki all. Tagasihoidliku loomuga Lauri on muusikaringkondades nagu hästi hoitud saladus, keda saab kuulda ainult kõige parematel pidudel n-ö omade seas, olgugi et aeg-ajalt antakse Lauri Tähe usaldava hoole alla R2 „Haigla saateid" ning mõnel korral on teda kuuldud ka Karlova Raadios mängimas. Lauri Täht astub üles Müürilehe festivali teisel päeval, kus ta annab koos produtsendi Ki En Ra'ga *live*'i ning loob koos sõbra Valter Jakovleviga, kellega ta veab netiraadio saadet „Sekti valem", meeleolu Karlova Raadio kureeritud Ulmeaias.

Foto: lasteaia fotograaf

DJ-debüüt: Esimest korda mängisin ma plaate aastal 2001. Keika toimus Pelgulinna kunstikooli hoovis asunud majakeses, mida praegu enam ei ole. Pidu korraldas GCP (Grand City Pelgu) Kings, kellest kasvas välja räpipunt 10-6, millest sai tänu tülile ja lahkhelidele popbänd Põhja-Tallinn. Peol oli tasuta sissepääs ning seal mängiti enamjaolt räppi ning trummi ja bassi. Mängisin kõrvetatud CDsid ja enda kaht vinüüli. Mäletan, et enne esimest keikat tõmbles mul terve päev silm. Pinge oli peal ja närvid olid pingul.

Muusikas oluline: Rütm, emotsioon ja eriline või originaalne kõla.

Muusikas ebaoluline: Udusireen.

Mida mängin: Eks ikka seda, mis ennast kuidagi puudutab. Õnneks lähevad mulle korda mitmed erinevad žanrid, sealhulgas etno, rokk, džäss, *funk*, elektrooniline vana ja uue kooli muusika. Kuid kõige rohkem mängin ma ikkagi hiphoppi ja instrumentaalset uue kooli elektroonikat.

Mida ei mängi: Kontekstiväliseid soovilugusid.

Eredamad mängumälestused: Õnneks on neid palju. Meenuvad keikad Haigla sisehoovis, Luige Atsiga *back-to-back* mängimised ja talvised The FIXi peod, mida me koos Soomest pärit DJ TBoYga korraldame. Kõige lahedam on peale pidu järgmisel hommikul üles ärgata ja mõelda, et pagan, eile läks asi no nii kümnesse! See emotsioon tekib siis, kui pidu on olnud sõprade ning hea muusika rohke. Kui plaate mängides saad aru, et inimestele meeldib see, mida nad kuulevad, ning nad elavad su *set*'ile kaasa.

Tehnilist: Mängin vinüüle, viimasel ajal ka USB-pulga pealt verivärskelt ostetud muusikat. Üha vähem mängin CDsid ja tundub, et Serato *box*'i niipea ei osta. Tehnilise poole pealt olen harjunud mängima legendaarsete Technicsi SL-1200, SL-1210 mängijate ning Pioneeri DJM-800, DJM-900 puldiga. Kõlakad käivad, et Pioneeri puldil ei ole just parim heli, aga sealne efektide süsteem ja nende kasutamine on lihtne ning huvitav.

Nõuanne: Kui sulle lugu, mille oled just peale pannud, ikka väga meeldib, siis lase energia valla ja ära karda seda teistele näidata. Tantsi, vilista, plaksuta ja karju.

Viis klassikut:
Slum Village „Get Dis Money"
Fela Kuti „Water No Get Enemy"
Reflection Eternal„The Blast"
King Geedorah „Next Levels"
Minnie Riperton „Inside My Love"

Viis hetkekummitajat:
S-Type „Lost Girls"
Four Tet „Buchla (Seven Davis Jr Remix)"
Champion „Execution"
Mndsgn „Txt"
Fatima Al Qadiri „Shanghai Freeway"

Lõppsõna: Mul on hea meel praeguse DJ-kultuuri seisu üle. On keda kuulata ja on pidusid, kus head muusikat nautida! Tänan kõiki kolleege selle eest!

Kuula lisaks: soundcloud.com/tahtlauri

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Blaue Blume – Beau & Lorette
(Brillante Records / A:larm Music / Universal Music Denmark, 2014)

Kuulas: Jaane Tomps

„Blaue Blume" on saksa keelest tõlgituna sinine lill, mis sümboliseerib igatsust, armastust ning püüdlust lõpmatu ja kättesaamatu poole. Samuti on see lootuse ja asjade ilu märgiks. Nii võiks kirjeldada ka ansambli Blaue Blume loomingut.

Kopenhaagenist pärit neljaliikmeline koosseis on jõudnud end vähese tegutsemisajaga taani muusikamaastikul kuuldavaks teha ja hakanud tasapisi järgijaskonda kasvatama. Tegemist on bändiga, kellel jagub julgust ja fantaasiat ületada piire ning eksperimenteerida. Neid võiks võrrelda nii Cocteau Twinsi kui Wild Beastsiga ning inspiratsiooniallikana on märgata ka Kate Bushi.

Eelmisel aastal välja antud paladele „Helen" ja „On New Years Eve" on tulnud lõpuks lisa EP „Beau & Lorette" kujul, millelt esimesena ilmunud singel „In Disco Lights" kannab endas varajaste 90ndate nostalgia hõngu. See viiest plaadil leiduvast helitööst hoogsaim pakub kuulajale kahtlemata mahedat energiasööstu. Tervet EPd läbib romantiline sümbolism, mis viib kuulaja iga minutiga aina sügavamale kaasa. Saatjateks sellel retkel on skandinaavialikud külmakõlalised trummid, mida pehmendab 70ndate poproki orgaanilisus. Kõik see on harmoonias solisti ning põhilise lugude kirjutaja Jonas Smithi taevaliku falsetiga, milles pesitseb agoonia ja igatsuse noot. Plaadil kõlav materjal on kirjutatud peamiselt ühisel reisil läbi Põhja-Ameerika ja salvestatud Kopenhaageni stuudios vaid viie päevaga. Kiire salvestusprotsess siiski kahjutööd teinud pole ning kõik on välja kukkunud meisterlikult.

Blaue Blume on järjekordseks tõestuseks, et taani muusikaskeenel tasub silma peal hoida. Bändi kaasmaalased Get Your Gun, The Woken Trees, The Wands ja Sekuoia on Tallinnas juba edukalt kontserte andnud. Jääb vaid loota, et ehk näeb järgmisel Tallinn Music Weekil või lausa suuremal naaberfestivalil Positivusel ka kooslust Blaue Blume.

Rotrum – High Up In The Trees
(BiiT Digital, 2014)

Kuulas: Triin Niinemets

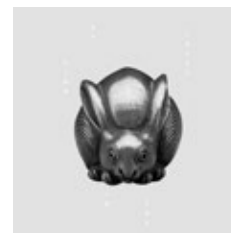

On rõõm, et BiiT Digitali alt on ilmunud järjekordne Rotrumi album „High Up In The Trees". Rotrum on jätkuvalt saladuslik, jättes võimaluse oma nimega seoseid luua vaid läbi muusika. Kui tema varasemad helikandjad „9 Scenes" ja „Sunglow" on eeskätt produtsendi enda piiride kompamise ja tehniliste vahendite sidumise järel tekkinud õnnestunud resultaadid, siis uus väljalase on justkui konkreetne samm edasi. Aimatav salapära, millega „Next Stop Shira" nimeline lugu „Sunglow" lõpetas, juhatab mõneti sisse ka uue kauamängiva.

„High Up In The Trees" on dünaamiline album. 43 minuti sees kohtuks nagu mõni müstiline ja iidne rahvas kõikvõimaliku tehislikuga. Kahe pealtnäha vastandliku poole koostoimimise tulemuseks on lõppkokkuvõttes aga harmoonia. Põliselanikud on sattunud elektroonilise muusika lummusesse – helid mõjuvad neile otsekui narkootiliselt ning nendele omased laulujõminad on omandanud suuremad mastaabid. Albumi käigus ja järel tekivad kuulaja individuaalsetele kogemustele toetuvad seosed ja selle üleüldine terviklikkus on nauditav. Olgugi et lugude tempo on keskeltläbi sama, kannavad need endas erinevaid emotsioone ja tundeid, pannes muusikale automaatselt kaasa elama. Kauamängival on hoogsamaid ja konkreetsemaid palu, ent lisaks pakub see võimalust ja aega mõnusateks arenguteks (nt „High Up In The Trees", „Flight"). Lood saavad kasvada ja viia kuulaja teatavasse transsi, pakkudes nii helilist kui visuaalset naudingut. Peosituatsioonis kuulaks erilise heameelega „Ina Rani", „Franki" ja „Phoenix Prophet Emperori", millest viimane on eriti mõnusa astumisega.

Sel aastal ilmunud albumitest on tegemist igatahes ühe suurima lemmikuga. Kõlalt on teos värske ja tuus ning olen veendunud, et „High Up In The Trees" leiab oma koha paljude kuulajate *playlist*'ides. Diskol tantsiks selle järgi ikka ja jälle. Auga!

Badass Yuki – OPEN YOUR EYES TO THE LANDMASS
(Porridge Bullet, 2014)

Kuulas: Helmut Kool

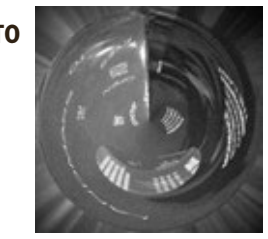

Kolm aastat pärast debüütalbumit on Badass Yuki noormehed ilmutanud küpse meistriteose, millesarnast pole Eestis tehtud tubli 20 aastat. Sellelt leiad nii avangardi, tantsu-*indie*'t, *croonerism*'i kui ka tumeda varjundiga *art rock*'i.

„LANDMASS" ei ole pelgalt heliteos. See on nagu uitamine erinevate tubadega galeriis. Ühe teose juures lööd elegantset tantsu, teise puhul võtad istet ja lased oma meeli kõnetada. Tube on palju ning igasugu elamuste käigus võivad su kujutlusse kerkida sellised tipptaiesed nagu „Lodger", „Climate of Hunter" või „Psychikosmos". Kena – nagu ka Yukid, oled sa põnevale muusikale piisavalt tähelepanu pööranud. Kuid Mart Avi, Paul Silla ja Aigar Valsi trio on siiski originaalne. Seda tänu uue ja vana maitsekale, tasakaalustatud sünteesimisele.

„LANDMASSile" lisab väärtust tõsiasi, et vaatamata kihtide paljususele on plaat terviklik ja läbivalt tugevate lugudega. Kõrge kunstilise taotluse juures on plaadile jäetud piisavas annuses *groove*'i, mis teeb ainult vinüülil ringlevast plaadist kahtlemata tõhusa peokütte (kuula lugusid „Cracker Jack", „Haste Ye Back", „Momence").

Avi bariton ja vokaalikäsitlus on kadestusväärsed. Need ilmakuulsad lauljad-laulukirjutajad, kellega võib ses osas paralleele tõmmata, on jätnud põneva popi ajalukku märkimisväärse jälje. Ja sa tunned nad ise ära.

Eraldi väljatoomist väärib kooda. „The Last" on meid kummitama tulnud justkui vokalisti mulluselt sooloplaadilt „After Hours". Silla kitarriefektide saatel „etleb" Avi nagu kogenud avangard-*crooner*'ile kohane – julgelt ja sugestiivselt. Seitsmeminutilise oopuse kõlavärvingut rikastavad *double-track* ja sobivas annuses kaja. Mõjusate plaadilõppude arvestuses pääseb Eestis lähedale muidugi ainult Faun Racketi „Douglas Firs".

Võrdluseks 2011. aasta „Black Apple Tripiga" piisab, kui tõdeda, et poistest on kasvanud mehed. Ka produktsioon ja miksimine on professionaalsemad. „LANDMASS" on aktuaalne. Ja eksporditav.

TIC – Sompa
(Trash Can Dance, 2014)

Kuulas: Berk Vaher

Albumi nimi on küll „Sompa", kuid bänd on Kohtla-Järvelt – alustas 1992 ja salvestamiseni jõudis viis aastat hiljem, plaadi eneseni „postuumselt" ometi alles nüüd. Koht loeb – olnuks nad mujalt, oleks see siin ka teistsugune jutt. Ise Kohtla-Järvel sündinuna, ent sealt peagi ära kolinuna, jäin albumit kuulama kui üht võimalikku isiklikku alternatiivajalugu – mis siis, kui oleksin sinna linna jäänud? Kas oleksin Viljandis raadionohikuks saamise asemel prooviruumides tolknenud, tüüpidega kassette vahetanud ja ehk isegi TICi ainukesele kontserdile sattunud?

Aga seda kõike ei juhtunud. Ja ehkki „Sompal" on mitmeidki kattumisalasid senise elu jooksul kuulama tõmmanuga (elektroonilise kraami ja postpungiga ennekõike), on siiski raske hinnata plaati enamaks ühest regionaalse kultuuriloo kurioosumist. Ei saa parata, et mul on allergia jämeda eesti aktsendiga inglise keele vastu, eriti kui selles laulda üritatakse – ja seda on siin tublisti, ehkki vokalisti indu ja laadivaheldusi võiks ka tunnustada. „Invisible Antlers" on isikupärase artikulatsiooni mõjul juba vaat et utoopiliseks häälutuseks moondunud.

Ju mõjub ka see, et futu on mulle alati rohkem korda läinud kui punk, aga sündiga lood on huvitavamad; kitarrimad mõjuvad keskpärasemalt. Leidub tobedat täitematerjali, nagu Beastie Boysi „No Sleep Till Brooklyni" kaveriks osutuv nimipala. Lõpulugu „Mehhaaniline Kristus" on aga päris krapsakas industriaalhomunkulus, mis Facebooki-singlina albumi suhtes samasuunalisi ootusi tekitas, kuid mis paraku ei täitunud. Ja ikkagi, kui mitte muuna, siis ühes kultuuriperifeerias avastatud „teistsuguse" muusika *DIY*-läbitöötluse ja sünteesi helijäljena tasub seda plaati kuulata.

Pastacas & Tenniscoats – Yaki-Läki Versions
(Õunaviks, 2014)

Kuulas: Vootele Ruusmaa

Eelmisel aastal ilmus Õunaviksi alt plaat „Yaki-Läki", mille retsept oli üpriski eksootiline – rändav nokitseja Ramo Teder ehk Pastacas ja jaapani *lo-fi*-muusika grupeering Tenniscoats. Maitseelamus oli eksperimentaalne, veider, mängulustist pakatav ja konarlikult ilus. Nüüd on võimalik kuulata selle albumi remikse, mis on pressitud seekord vinüülile.

„Versions" on kui uhke Rootsi laud, kus valikus hõrgutavad suupisted igale maitsele. Menüü on maitsekalt tasakaalus, kuid samas mitmekülgne ja isikupärane. „Kokkadeks" on väärikas seltskond muusikuid ning kodumaiste artistide seas vürtsitavad LPd ka tõusva päikese maa interpreedid. Juba esimese looga (Daisuke Namiki remiks „Sinu plaatidest") saab mõnuleda hommikuuimasuses ja märkamatult järgmise pala „Cup of Freedom" (Galaktlani töötlus) saatel elutoast kööki kohvi järele reivida. Palavad sõõmud muudab nautimuseks Epifoliumi „Yaki Udoni" muusikaline udu, mille saatel laisalt aias askeldava naabrimehe või -naise tegevust jälgida. Eksperimentaalsusele lisatakse pipart vahepalaga „Kuu peal ära uisuta", milles naivistlik helikeel ja lüürika hetkeks müstikast äratavad. Fleckfumie teisendus „Yaki Udonist" on aga mõnus suvine reisimuusika alternatiivsemas kastmes. Mitmetahulisusega lööb kõige enam „Silmapiir", kus Taavi Tulevi elektrooniline helikeel puudutab õrnalt, kuid tuntavalt tegelikkuse müstifikatsiooni. Plaadi lõpetab Imandra Lake'i *indie*-versioon loost „Sinu plaadid", kuid Daisuke Namiki remiksile kipub see originaalsuse poolest pisut alla jääma.

„Yaki-Läki Versions" on valem meeldivaks hommikuks, mille saatel ärgata ja oma meeli virgutada. Olla pisut endaga, vahetevahel muiata ja paari lugu kaasa ümiseda, kuniks argipäev koduust tasapisi sulgema sunnib.

Vaiko Eplik – Nelgid
(Mortimer Snerd, 2014)

Kuulas: Silvia Urgas

Teade Vaiko Epliku järjekordse albumi ilmumisest pani mind muretsema. Ei osanud oodata, ei jõudnud puudust tunda. Kas ikka on vaja kahte kauamängivat aastas? Kuhu kadus järjekorranumber plaadi nimest ning kas kollane värv ja neiu koeraga on parim plaadikaanekujundus? Võib-olla oli nende küsimuste taga soov mitte minna kaasa kiitjate karjaga. Sest aastad ja albumid mööduvad, projektide pealkirjad vahetuvad, aga Epliku nimega käib ikka koos too geniaalsuse oreool ja rahva armastus.

Ning – nüüd tuleb raske osa kadeda eestlase jaoks – eks see ole välja teenitud. Plaadikaanel Rapla bossaks ristitud „Nelgid" kõlab soojemalt kui Epliku hiljutise materjali põhjal ootaks, lausa lõunaameerikalikult, ning selliste lugude nagu „Käis ja naeris" ja „Nelgid" saatel võib elegantseid vanamoodsaid tantsupidusid ette kujutada küll. Ja kui bossanoova jutustas rütmide varjus näiteks brasiillaste raskest elust, räägib Eplik juba teist plaati järjest murtud südamest. Mitte küll nii julmalt kui eelmise albumi „Nõgesed" puhul, mille nimilugu raputas haavale nugasid ja keeras seal omakorda ringi suuri soolaterasid, aga selliseid ridu nagu „mitte midagi muud / ma jõuluks ei sooviksi / kui et sa oleks siin / veel kunagi" ei saa samuti just eriti rõõmsaks nimetada. Rääkimata „Nelkide" nimiloost, mis lisaks Raimond Valgrele, kellest laul inspiratsiooni ammutas, vaatab mõningase irooniaga ehk tagasi ka pala „Armastus päästab maailma" naiivsusele: „igaühe jaoks on kuskil keegi / meeldib meile see siis või ei meeldi". Sõnad on muutunud Epliku muusika täielikuks nautimiseks nii tähtsaks, et vähemalt ühe kuulamiskorra võiks läbida, vaheleht käes. Kuigi lüürika aina häälekamalt tähelepanu endale nõuab, ei ole muusika sellest kannatanud. Jakob Juhkami keelpilliseaded, kammerorkestri kaasamine ja udupeente naishäälte taustaharmooniad annavad „Nelkidele" lausa luksusliku *touch*'i. Mõne artisti puhul hakkaks ehk häirima, kui taoline klaveriballaad nagu „Suu lilli täis" liigse arranžeerimisega ära rikutakse. Siin ei rikuta, vaid riietatakse niigi ilus meloodia veel uhkemasse rüüsse.

Kuulasin „Nõgeseid" ja „Nelke" mitu korda vaheldumisi ning mõtlesin, kumb parem on. Vastus on – mõlemad. Terviklikud teosed, mille pealt ühtegi lugu teisele ümber ei tõstaks. Jääb üle muusikakriitikutele vaid nende aastalõputabelites järjekorda seadmises edu soovida.

UUS EESTI BIIT

CIRKL

Sel sügisel üllitab kohalik *indie*-muusika plaadifirma Õunaviks lausa kaks värsket kauamängivat. Kui esimene neist tutvustamist ei vaja (Pastaca & Tenniscoatsi „Yaki-Läki" remikside LP), siis teine, cirkli debüütalbum „Fables of a Faraway Land", tuleb paljude jaoks välguna selgest taevast.

Räägi lühidalt, kes on cirkl?
cirkl on minu, Liis Ringi, *alter ego*. Ta tekkis minu mõtetesse umbes samaaegselt, kui otsustasin eelmise aasta kevade lõpul artistina kapiust paotama hakata. Oma nime kasutamine tundus kuidagi liiga paljastav ja siis tuli natuke leiutada. Kuna „cirkel" on rootsi keeles „ring", tundus see igati asjakohane, esteetilistel kaalutlustel jätsin vaid „e" vahelt ära. Võiksin siin ennast artistina defineerima ja muusikat kirjeldama hakata, aga tegelikult polegi midagi muud öelda, kui et cirkl on minu päevik – muusika ja tekstid on sündinud vajadusest iseendas ja ümbritsevas toimuvat peegeldada.

Millise loo peale ütlesid, et vot nüüd tahan ise muusikat teha?
See võis olla tohutult ammu, sest mäletan ennast juba kolmandas klassis kellegi sõbranna sõbraraamatus küsimuse peale „kelleks tahad suurena saada?" kirjutamas, et heliloojaks. See võis olla Michael Jacksoni „Black or White", Ruja „Suudlus läbi jäätunud klaasi" või hoopiski Queeni „We Are the Champions" – tundub, et soov muusikat teha sündis juba varases lapsepõlves ja on saatnud mind sellest peale.

Kas su artistiks kujunemise teel on olnud ka takistusi ja mis on sinu jaoks siiski selleks edasiviivaks jõuks, mis motiveerib looma?
Peamiseks takistuseks on olnud ikka seesama painajalik enesekriitikadeemon, mis suretab ideede vaba voolamise juba eos. Mina ise olen enda peamine takistus seega! Palju materjali seisab, kuna selle läbitöötamine oleks emotsionaalselt liiga kurnav.

Võin kindlalt öelda, et tihtipeale on välised impulsid ja kokkupuuted teiste inimestega need, mis on motiveerinud mind edasi tegutsema – mõni hingematvalt ilus hetk, inspireeriv vestlus, kaunis meloodia või üksik hea sõna.

Kuidas sai alguse koostöö Õunaviksiga?
Õun kukkus lihtsalt ühel õnnelikul päeval sülle. Lisasin eelmisel sügisel paar lugu SoundCloudi ja kuigi väga suurt numbrit sellest ei teinud, siis tundub, et ikka mingid õiged inimesed leidsid üles. Ühel päeval oligi siis sealsamas postkastis cirklile Õunaviksi-Villemilt kiri tulnud, et tere ja tore ja kas rohkem materjali ka on, mida ehk poolsalaja jagada sooviksin. Saatsingi siis südame põksudes terve pakikese demodega teele ja järgmiseks juba tuli vastus, et teeme plaadi. Uskumatu tegelikult!

Räägi lähemalt, mida võib oodata sinu oktoobris ilmuvalt esikalbumilt „Fables of a Faraway Land"?
Album tuleb väga kirju. Esialgu tundus üldse mulle endale lootusetu näha kõiki neid lugusid ühel plaadil – žanriline määratlus varieerub nii suurel määral. Samas, kuna lood sündisid enne albumiidee tekkimist, siis ehk ongi loogiline, et kõik lood ei pea omavahel muusikaliselt seotud olema. Teised inimesed on mu uskuma pannud, et just nii sobib väga hästi, nagu on. Seal on *RnB*'d ja poppi, *indie*'t, estraadi ja klassikat. See, mis ehk kogu selle kompoti tervikuks liidab, on isiklikud ja sisekaemuslikud tekstid ning unenäoline atmosfäär.

cirkli moodustad sa tegelikult koos Karl Pettiga. Kuidas teievaheline loomeprotsess välja näeb?
Karl on inimene, kellega mul on suurepärane muusikaline klapp, lisaks on ta üks mu parimaid sõpru. Kui ansamblis Talamak (teine bänd, kus koos mängime) on Karl loominguline juht, siis mina olen seda cirklis – proovidesse toon valmis lood, millel on vajalikud partiid juba olemas, seal harjutame need siis kontserdi jaoks selgeks. Muidugi olen avatud ka Karli ettepanekutele (ja need on alati väga asjakohased!), aga mulle kui heliloojale jääb vetoõigus.

Oled sa rohkem omaette nokitseja või meeldib sulle teistega koos tekkivas sünergias luua?
Mõlemat. Tuleb muidugi tunnistada, et ega mulle väga teistega kompromisse teha ei meeldi, kui asi puudutab mu enda

Foto: Liis Ring

loomingut... See on ka põhjuseks, miks meid cirklis ainult kaks on. Vähem on rohkem. Selleks et koos muusikat teha, peavad minu jaoks lisaks muusikalisele tunnetusele klappima ka isiksused, plussiks on veel ühine arusaam bändi eesmärgist, ühine maailmanägemus jne. Muidugi, kui need inimesed on leitud, kellega selline hingamine toimuda saab, võib sealt imesid sündida.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
Põhilised tööriistad on mul sülearvuti, helikaart, MIDI-klaviatuur, mikrofon, Nord Electro 4 ja Logic Pro 9 – ilma nendeta ei oleks cirklit kindlasti sellisel kujul olemas. Uued lood sünnivad mul kergesti siis, kui kogu see kupatus püsti on – siis salvestan kas mõne vokaalilõigu või harmooniajupi ning hakkan seda kohe Logicus töötlema. Vahel kasutan ka olemasolevaid *loop*'e või lõigun nendest uue *sample*'i kokku, kui ise kohe pilli mängida ei taha. See on jälle teistpidi inspireeriv protsess. Mulle väga meeldib see kombinatsioon „päris" pillimängust ja programmeeritavast muusikast – annab piisavalt palju vaheldust ja vabadust.

Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Hetkel Floating Points, Julia Holter või Little Dragon.

Mis võib olla põhjus, miks eesti elektroonilise muusika maastikul nii vähe naisartiste tegutseb?
Ehk on veel liiga vähe naisi ees, kes sellise muusikaga tegeleks? Ise mõtlen, et oleme kuskil üleminekuperioodis, eeskujud mainitud skeenes on jätkuvalt mehed, aga mõte läheb juba õigesse suunda, soolistest erinevustest kaugemale.

Mida sa muusikast huvituvatele neidudele omast kogemusest soovitada oskaksid?
Ajage oma asja pühendumuse ja kirega, olge enesekindlad, kuid samas osake toimuvat ka läbi kriitikaprisma vaadata. Võtke kinni headest võimalustest, kuid ärge hüljake oma põhimõtteid. Olge lihtsalt need, kes te nüüd olete, mitte need, kelleks tahaksite ühel päeval saada.

Nimeta mõned enda hetke lemmikartistid?
Crow44, Amen Dunes, Musette, Steve Reich, Fatima, Floating Points, Lust For Youth, Little Dragon.

Lõpetuseks, mis on olnud seni sinu selle suve eredamad hetked?
Kahepäevane jalgsimatk Matsalu rahvuspargis, Patarei Kultuuritolmul päikesetõusuni tantsimine, vanaema ja vanaisa aed, Tallinn südasuvisel kuumal päeval, Lõuna-Rootsi looduse imetlemine jalgratta seljast, söök ja vestlused toredate inimestega.

Küsis Helen Tammemäe

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/liis-ring

EESTI DOKU-MENDID

Tekst ja fotod Birgit Püve

Inimese nägu on ajastu parim dokument. Hakkasin eestlase, aga ka eestimaalase *nägu* abstraktsemalt, üldistusvõimelisemalt jälgima 2011. aastal. Tänaseks on mul kogunenud üle poolesaja portree tuntud ja tundmatutest eesti inimestest. Tüüpidest, keda olen kohanud tänaval, supermarketites, sushibaarides, muuseumides, külavaheteedel, sotsiaalvõrgustikes jne. Meist, kes me kanname kaasaja sümptomeid.

„Eesti dokumendid" on arenev visuaalne uurimus, mille eesmärgiks on jäädvustada ühe pisikese Ida-Euroopa rahva koondportree 21. sajandi alguses, rohkem kui 20 aastat pärast Vene vägede lahkumist, mil oleme otsinud ja taasloonud uut isiklikku, aga ka ühist rahvuslikku identiteeti. Fotograafina uurin kaasaja eestlaste identiteeti ümberpööratud etnograafilise portree abil – valitud isoleeritud portree meetod on taotluslik, inimeste jäädvustamisel olen kasutanud ühesugust tühja halli tausta, mis ei anna ühtegi vihjet portreteeritavate elukoha või tegevusvaldkonna kohta. Ühelt poolt on minu soov eraldada subjektid argipäevast, tõsta nad sellest välja, teisalt eemaldab dokumentidele omane väline formalism detailid, mis võiksid anda vaatajale infot juba ainuüksi kultuuriliselt mõjutatud tunnetusest lähtuvalt. Infot kandvad keskkondlikud elemendid on eemaldatud, et keskenduda põhilisele: inimesele, tema näole, žestidele, kehahoiakule jne; kõigele, mis mõjutab inimese kujutist, samuti tema soovi end mingil viisil kujutada lasta; psühholoogilistele detailidele, mis võiksid luua seerias korduvatena rahvast üldistusvõimelisema portree, ühisnimetaja kohmakale sõnale *eestlus*.

Alates 7. augustist 2014 näeb „Eesti dokumente" näitusel Saksamaal Fellbachi Linnagaleriis 5. Euroopa kultuurifestivali raames.

Vaata ka: birgitpuve.com

Margit, 2014

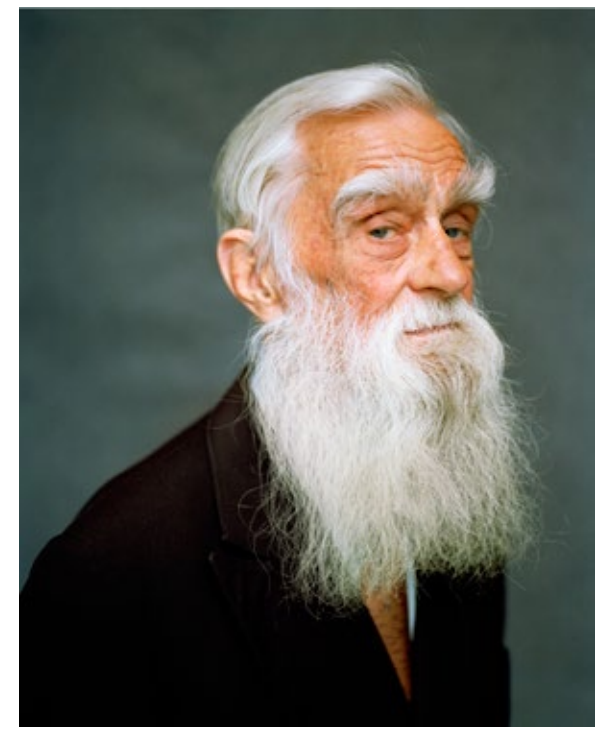
Hugo, 2014

Kaarel, 2014

Maie, 2014

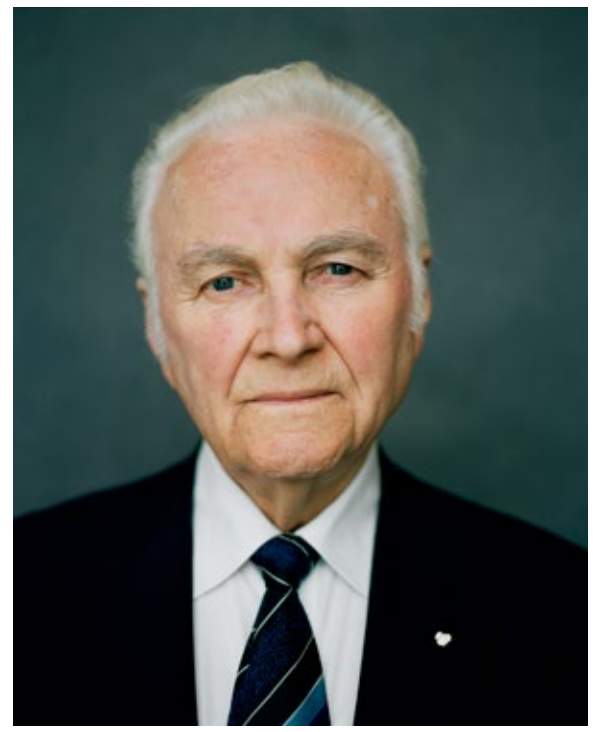
Arnold, 2014

Helin, 2014

Lagle, 2014

Gregory, 2014

Mait, 2014

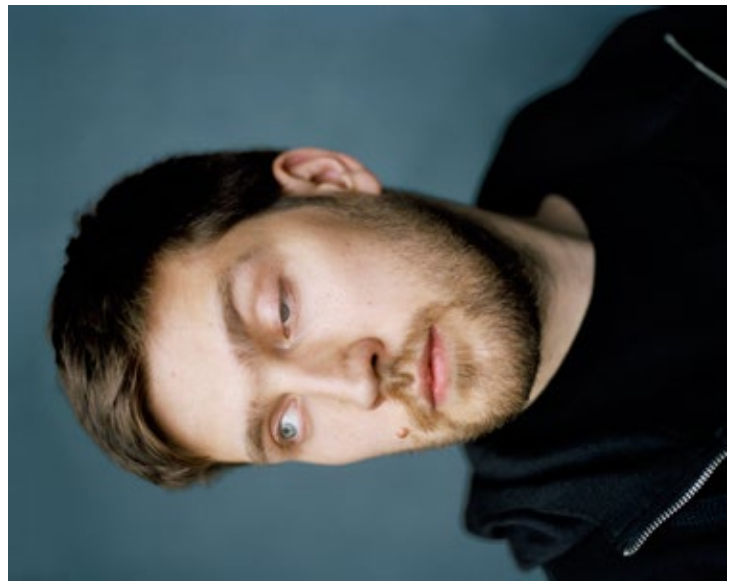
Laur, 2014

Vimala, 2014

Margus, 2014

Vladimir, 2014

Anatoli, 2014

Anna, 2014

Jüri, 2014

Heli, 2014

Merike, 2014

Mac, 2014

Virve, 2014

MAALIEKSPERIMENT. JOODAVAST, SÖÖDA-VAST JA KANTAVAST MAALIKUNSTIST

Intervjuu **Kati Ilvesega**. Küsis Triin Tulgiste

Kumu viiendal korrusel on avatud kaks kaasaegse maalikunsti näitust: Merike Estna isikunäitus „Sinine laguun" (kuraator Kati Ilves) ja rahvusvaheline grupinäitus „Mina kui maal" (kuraatorid Kati Ilves ja Merike Estna). Mõlemad näitused jäävad avatuks 2. novembrini.

Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuses toimunud näituse lugemisgrupis ja tagasisides näitusele kerkis esile küsimus, miks te nimetate neid just maalikunsti näitusteks, kui väljas olevate tööde side klassikalise maalikunstiga on väga tinglik?

Näituse eesmärgiks on esitada küsimusi maalikunstile, dekonstrueerida ja rekonstrueerida maaliideed tervikuna, et näha, mis jääb alles siis, kui võtta ära mõni maali „põhiinstrumentidest", näiteks värv või lõuend, või mängida ümber ruumipoliitilised hierarhiad. Näituse avamisel olid eksponeeritud kaks Merikese tööd, mis olid tänu efemeersele vormile ühekordsed – nimelt söödav ja joodav maal. Söödav töö koosnes kolmesajast värvilisest sefiirikorvikesest, joodav teos oli värviline kokteil. Mõlemad esitasid maalikunstile olulisi küsimusi, pakkudes mingis mõttes ka vastust. (Jah, maal saab olla tehtud ka värvilisest sefiirist!) Esmapilgul võib tõesti tunduda, et tegemist on kaasaegse kunsti näitusega, kus on esindatud mitmed meediumid, ja žanrimääratlus on seega üleliigne. Kui aga töödesse süveneda, siis ilmneb, et eksponeeritud videot ja keraamikat on võimalik lugeda samas võtmes kui maalikunsti.

Traditsiooniliselt moodustab maali objekt, millel on värvitud (maalitud) keha (tahvel, lõuend) ja mida eksponeeritakse tihti seinal või nägemiskõrgusel. Aja jooksul on selle meediumiga palju mängitud, iga 20. sajandi käsitlus on lisanud oma kihistuse, ja jätkuvalt pole traditsiooniline maal kuhugi kadunud või maalikunst ise hääbunud. Meid huvitaski seda näituseprojekti tehes, kuidas on kujunenud hierarhiad visuaalkultuuris ja kuidas on võimalik maalikunsti praktikat lugeda ning kas maalikunsti põhimõtteid võib leida ka mujalt – maalitud objektidelt, videotest jne. Oluline on ka märkida, et me ei mässa traditsioonilise maalitehnika vastu, vaid läheneme asjale teise nurga alt.

Kaasaegse maali juures on huvitav veel selle suhe arhitektuuriga ja maalikunsti enesereflektsioonid. Ka näitusel on tunda, et piir teose ja arhitektuurse keskkonna vahel on hägustunud, tihti pole võimalik öelda, kust lõppeb üks ja algab teine. See on ruumi- ja maalipoliitiline küsimus. Traditsiooniliselt toimiv hierarhia, sein *vs.* töö, on murtud, sest installatiivset tüüpi maalikunst läheb sellest mööda. Kõik pinnad on kasutuskõlblikud, maalid on kohati katsutavad ja kõnnitavad.

Millest sündis näituste idee? Miks on Kumu jaoks praegusel hetkel oluline tegeleda maaliga just selle eksperimenteerivas võtmes?

Maali kohalolu kunstis ja ka visuaalkultuuris laiemalt on nii tsentraalne, et selle teemaga tuleb ikka aeg-ajalt tegeleda. Vaatamata mitmetele arengutele kunstiajaloos ja lähimineviku digitaalrevolutsioonile on maal jätkuvalt aktiivne meedium ning äraleierdatud kuuldused maalikunsti surmast pole enam ammu adekvaatsed või erutavad. Juba see fakt ainuüksi on huvitav, et maal on endiselt arenev ja elujõuline ning maalinäitust tehes ei tule kaevata end arhiivi või ajalukku, vaid asi toimub kaasajas. Paljud kunstnikud eksperimenteerivad samas maaliarhiiviga – Jon Rafmanil on terve seeria töid, kus ta kasutab algmaterjalina mõne 20. sajandi märgilise kunstniku loomingut, ning Kumus on eksponeeritud üks hispaania päritolu kubisti Juan Grisi loomingul baseeruv teos.

Kaks näitust sulanduvad väga orgaaniliselt ühte ja minu jaoks tundubki kogu väljapanek pigem tervikkeskkonnana, kus kunstnikud ei mõju oma üksiktöödega, vaid osana tervikust, mis on kokku väga Merike Estna nägu. Kuidas tulid kokku just sellised kunstnikud ja tööd?

Kunstnike valimine grupinäitusele oli pikk protsess ja kestev diskussioon. Kuivõrd idee sai alguse sellest, et näidata Merikese loomingut ja ühtlasi töötada temaga koos ka grupinäituse osas, siis need projektid arenesid paralleelselt ning kunstnike valikut näituse „Mina kui maal" osas mõjutas tugevalt see, mida planeeris Merike. Näiteks oli algselt kavas veel üks kunstnik, kes eksperimenteerib maali ja raamatuformaatidega. Olles aga mõnda aega selle ideega tegelenud, sai selgeks, et ühed raamatud teistega ikkagi kokku ei sobi, ja pakkusin Merikesele välja, et jätame näitusele ainult tema omad.

Küsimus Merikese tööde suure mahu kohta ilmselgelt ei kerkiks, kui näitustel oleks sein vahel või nende ruumiline jaotus teistsugune. Näitus, mis tegeleb protsessuaalse ja ruumis areneva maalipraktikaga, ei saagi olla väga sektsioonidesse paigutatud, sest siis ei saaks rääkida enam arhitektuurse keskkonnaga arvestamisest. See, et kaks näitust on aga ruumiliselt üheks tervikuks seotud, oli projekti üks suuremaid eesmärke ja kordades huvitavam väljakutse, kui teha lihtsalt ühel tuhanderuutmeetrisel pinnal kaks eraldi asja. Kuivõrd mõlemad näitused tegelevad laias laastus samade teemadega, tahtsime luua ka sellise tasandi, kus terve korrus töötab ühe terviknäitusena. Ma ise ei taju, et see liiga Merikese nägu oleks, aga ma pole kindlasti ka objektiivne. Pigem tundub mulle, et selline maalikäsitlus pole Eestis väga harjumuspärane ja Merike tundub ehk selle laine kõige tugevam esindaja.

Räägi natuke sellest, kuidas oli töötada koos kunstnik-kuraatoriga? Kas ja kuidas erineb see koostööst näiteks teiste muuseumikuraatoritega?

Kunstnikuga koos töötamine, kui teha produktsioonipõhist soolonäitust, tähendab seda, et tuleb olla esimene referent, kuulata ja intensiivselt kaasa mõelda. Otse kunstnikuga uute asjade kallal töötamine on kordades raskem kui valmis teoste eksponeerimine, eriti muuseumis. Ühest küljest peavad mõlemad, nii kunstnik kui kuraator, teineteist usaldama ja olema valmis väga palju arutlema. On hetki, mil sa pead kuulama kunstnikku, proovides oma peas tema mõtteid visualiseerida, suhestuda nendega nii intellektuaalsel kui loomingulisel tasandil, aga samal ajal hoidma näppu ka Exceli tabelil ja vaatama, kas planeeritav töö mahub eelarvesse, kas ja kuidas seda üldse teostada saab, mis ajaga jne. Õnneks pole kuraator selles üksinda, vaid on tiim inimesi, arhitektidest tehnikuteni, kes samuti kaasa mõtlevad. On pikk periood, kus terve meeskond peab lõputult rääkima, vaidlema, vajaduse korral asju ümber planeerima ja hüppama tihti ette mitmeid samme asjade tegelikust käigust. See on produktsioonipõhiste näituste paratamatus.

Merike Estna „Mustriraamat nr 9". Foto: Stanislav Stepashko

Ma ei tee erilist vahet kunstnik-kuraatori ja muuseumikuraatori töös, pigem sõltub kõik ikkagi konkreetsest projektist. Eks inimestel, kes töötavad institutsioonis, on parem ettekujutus töö planeerimisest, eelarvest jne, aga see pole määrav. Selle projekti puhul oli kõige raskem – ilmselt kõigile osapooltele –, et Merike oli kahes rollis korraga. Kokkuvõttes läks kõik väga hästi, kuid selliste näituste puhul tuleb alati ette arvestada, et mingil hetkel peab otsused vastu võtma, sest muidu ei jää reaalseks installeerimiseks ja produktsiooniks aega. Teisalt, kui kunstnik materjalidega tööle hakkab, siis tihti midagi muutub selle käigus, kuna ükski idee pole materiaalsel kujul päris selline nagu peas.

Lugemisgrupis toodi välja, et maalil kõndimine oli paljude jaoks ebamugav, kuna poldud päris kindlad, kas see on lubatud ja ega see töid ei kahjusta. Kui palju te

näitust kokku pannes sellele mõtlesite, et tegemist on väga kehalise kogemusega?
Näitus juba paratamatult apelleerib mingisugusele kehalisusele, arvestades, et tegemist on ruumilise lahendusega. Sellel näitusel on paar mõtlemiskohta publikule küll. Näitust installeerides arutasime tiimiga, kuhu kuulusid ka graafilised disainerid ja arhitektid, kuidas läheneda etiketaažile, arvestades, et tööd on erinevate eksponeerimistingimustega. Samara Scotti vaibale tohib astuda, aga kunstniku palvel pole seal juures taolist silti nagu Merikese raamatutel ja jakkidel, mis juhendab seda tegema. Samara Scott ei soovinud, et töö kasutamine oleks liiga ilmne või äraseletatud (nüüd siis Müürilehe lugejatele küll on). Kohati peab vaataja ise piiri ära tajuma – mida katsuda, kuhu istuda või astuda ja kuhu mitte. On *common sense*, mis ütleb, et maali juurde pole vaja eraldi „ära puutu" silti lisada, kuna muuseumi muudel näitustel seda pole ja on justkui elementaarne, et teoseid ei katsuta. Samas on meil ruumilised maaliinstallatsioonid, kust tuleb läbi kõndida ja seega on kehaline kontakt vältimatu. Ma usun, et seesugune etiketaaž paneb inimesi pigem kaasa mõtlema ja küsimused, mis on paljudel tekkinud, sh ka meie tiimil, on kokkuvõttes suunavad ka terve kaasaegse maaliteema puhul.

Näitusega kaasneb ajaleht ja 4. septembril esitlete ka näitust saatvat trükist. Millega on ajalehe näol täpsemalt tegemist ja mida kujutab endast trükis?

Kati Ilves. Foto: Krõõt Tarkmeel

Näitusega kaasnev tasuta ajaleht täidab mitut eesmärki. Esiteks on see näituse giid – selles on ruumiplaanid, milles on märgitud tähtedega Merikese tööd ja numbritega näituse „Mina kui maal" kunstnike teosed. Selleks et oleks lihtsam neid ruumis üles leida, on ajalehes ka installeerimisel tehtud fotod. Lisaks oleme paigutanud sinna Juste Kostikovaite essee, mis on osa tema ja Merike Estna fuajees eksponeeritud tööst „Dream Island". Etiketaaž ja näitust saatev kuraatoritekst on lisatud ka ajalehte piltide juurde nagu ka kunstnike lühibiograafiad ning näituse publikuprogrammide info. See on kõik näitust saatev põhimaterjal, mis peaks igale külastajale kättesaadav ja kaasavõetav olema.

Trükis lähtub näituse loogikast, arvestades projekti eripäraga – sellega, et tegemist on kahe näituse tervikprojektiga –, ning selle sisulistest märksõnadest. See astub sammu võrra edasi ajalehest – lisanduvad briti galeristi Gavin Wade'i poeetiline essee ja Merikese (enese)analüütiline tekst ning mahukas fotodokumentatsioon valmis näitusest. Ajalehes olnud biograafiad, etiketid, kuraatoritekst ja pildid lisatakse ka trükisesse. Trükise, nagu ka ajalehe, kujundab Indrek Sirkel, fotodokumenteerib Anu Vahtra.

ARTISHOKI VEERG

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Seekordne kirjutis on osaliselt ajendatud Tallinnas silmatud reklaamplakatist „Tartus näeme", mille visuaalset osa täidab tänavakunstniku MTO teos „Ms Reet".

TÄNAVAKUNSTIST

Margus Tamm

Kaasaegset tänavakunsti käsitletakse meedias tihti grafitiga samase nähtusena. Antud lõtv üldistus on pigem eksitav. Juba 1980ndatel, seoses Jean-Michel Basquiat' peavoolulise eduga, hakati kõnelema vajadusest uue kategooria, post-grafiti järele. Sellise eesliitega terminite puhul valitseb tüüpiliselt üksmeel, et post-grafiti erineb põhimõtteliselt grafitist, kuid mõiste enda sisu osas puudub konsensus. Mõningase üldistusega võib siiski öelda, et traditsiooniline grafiti on subkultuurne – seda väljendavad näiteks tekstikompositsioonid, mis on niivõrd keerulised ja krüptilised, et jäävad asjasse pühendamatutele enamasti arusaamatuks –, post-grafiti on seevastu avatud kõige laiemale publikule – kasutatakse selgelt loetavaid kirjatüüpe ning üldtuntud kujundeid. Vastavalt on ühiskondlik suhtumine post-grafitisse ka tunduvalt soosivam, vaatamata asjaolule, et seaduse silmis on enamasti tegemist jätkuvalt avaliku ruumi risustamise ehk kuritegevusega.

Illustratsiooniks piisab, kui meenutada Banksy hiljutist NY tuuri, mille käigus ajalehtede kultuuri- ja vaba aja küljed kutsusid inimesi kiiresti seda või teist tänavanurka külastama, sest „järgmiseks päevaks peavad linna heakorraametnikud grafiti seinalt eemaldama".

Eelnevalt toodud tähendusliku vastuolulisuse taustal pakuksin kaasaegse tänavakunsti mõtestamiseks välja ühe võimaliku kontseptsiooni, nimelt sotsiaalse banditismi. Sotsiaalse bandiidi mõiste pärineb briti ajaloolaselt Eric Hobsbawmilt ja lühidalt öeldes tähistab see isikut, kes on seaduse silmis kriminaal, kuid rahva hulgas armastatud kangelane. Hobsbawm keskendus küll vara-uusaegsetele folkloorsetele rahvakangelastele, nagu Robin Hood, kuid oletas, et sotsiaalse bandiidi näol on tegemist universaalse arhetüübiga, kes ikka ja jälle vastavates oludes esile kerkib. Mõistagi ei päri iga seaduserikkuja säärast aujärge. Selleks et kurjategijast saaks rahvakangelane, bandiidist sotsiaalne bandiit, on tal tarvis vastata reale nõuetele. Hobsbawmist lähtuvalt loetleb antropoloog Graham Seal üksikasjalikult 12 vajalikku tingimust. Toon neist välja olulisima.

Esiteks kuulub sotsiaalne bandiit kogukonda, mille traditsioonilised maavaldused on valitsev võim ebaõiglaselt võõrandanud. 1990ndatel lääne metropolides midagi sellist ka juhtus. Nimelt leiutati siis kaasaegne linnamööbel – reklaampinnaga bussipeatused, prügikastid jne. Omavalitsuste jaoks oli uus sümbioos erakapitaliga mõistagi tulus, linnaruumi igapäevaselt kasutavas kogukonnas tekitas reklaami äkiline pealetung aga tugevat protesti, seda tajuti ühisomandi ärastamisena. Seda enam, et avaliku ruumi väljarentimisega kaasnes omaalgatuslike plakatite ja kuulutuste keelustamine või maksustamine, mis on ka arusaadav, sest kui omavalitsus tahtis avalikku ruumi kaubastada, pidi ta ju selle kasutamist esmalt piirama. Populaarse vastusena avaliku linnaruumi aina ilmsemale privatiseerimisele tekkis 90ndate alguses Suurbritannias liikumine Reclaim the Streets ja USAs Critical Mass (mille kaugeks, malbeks järellainetuseks on ka näiteks kohalik Tour d'ÖÖ). Ka illegaalne tänavakunst omandas selles kontekstis laiema ühiskondliku tähenduse, see sai osaliseks keskvõimu ja kohaliku kogukonna vahelises avaliku ruumi üle peetavas võitluses.

Nii nagu sotsiaalne bandiit võitleb maa-anastajate vastu ja oma kogukonna traditsioonilise vabaduse eest, hakkas ka tänavakunst sümboliseerima iga üksikisiku vabadust avalikus linnaruumis end ja enda sõnumit väljendada.

Edasi. Sotsiaalne bandiit on õiglane. Ta ründab ainult pahatahtlikke võimukandjaid, ta kaitseb nõrgemaid, kaitseb naisi ja kaitseb lapsi. Kui vaadata tänavakunsti sõnumlikku poolt, siis selles puudub üldiselt subkultuuridele tihti omane radikalism. Kaasaegne tänavakunst väljendab valdavalt ühiskondlikult normatiivset tolerantset ja eetilist maailmavaadet. Kriitilised ja iroonilised sõnumid on sihitud ahnete suurkorporatsioonide, sõjardlike valitsuste, soolise stereotüpiseerimise, rassilise diskrimineerimise, lapstööjõu ekspluateerimise vastu. Samas ollakse sentimentaalsuseni empaatilised üksikisiku ja tema igapäevaelu väikeste pürgimuste suhtes. Keskmine tänavakunstnik on inimene, keda sa sooviksid endale naabriks.

Veel. Sotsiaalsel bandiidil peavad olema mõned imelised võimed. Eelkõige üliinimlik oskus jääda tabamatuks – võime muutuda nähtamatuks ja võime imetabase kiirusega tegutseda.

Banksyl on see kindlasti olemas. Vaatamata sellele, et tegemist on superstaariga, kes korraldab muu hulgas isikunäitusi ka tavapärastes kunstigaleriides ning kelle isiku on ajakirjanikud korduvalt välja nuhkinud, teda pildistanud ja nime avalikustanud, on Banksy ametlikult jätkuvalt anonüümne. Võib küll küüniliselt väita, et selle taga on nii siiraste fännide kui ka pragmaatilise kunstituru soovimatus müüti purustada, kuid imeline on see sellegipoolest.

Mis puudutab üleloomulikku tegutsemiskiirust, siis *stencil*-grafiti (väidetav) leiutaja Blek le Rat ning ka *stencil*'i tuntuks teinud Banksy on mõlemad ja eraldi meenutanud, kuidas nad aerosooliga mässates „oleks ükskord peaaegu politseile vahele jäänud". Järeldus oli, et välja tuleb nuputada mingi viis, kuidas teha seinamaaling valmis senisest oluliselt kiiremini. Ja lahendus ka leiti: asetad šablooni seinale, tõmbad värviga üle, valmis. Ja seejärel kaod õhe. Kaks minutit ja frustreerunud politseipatrull. Imeline.

Ning lõpuks. Nagu ikka kangelaste puhul, on oluline hukkuda. Hukkuda tuleb õigel viisil, head tava järgides. Sissejuhatuseks võiksid sotsiaalse bandiidi reeta omad. Järgneva hukkumise-hukkamise vahendite osas peab Graham Seal kõige soovituslikumaks (Mart Sander, pane nüüd hoolega tähele!) kas kuuli, mõõka, kirvest või köit.

Kuna post-grafiti esiletõus paigutatakse üldiselt alles 1990ndatesse, on selle viimase punkti täitumise osas muidugi veel mõnevõrra aega. Laipu loetakse kevadel. Siiski, vaadates seniseid arenguid, tänavakunstile aina enam osaks saavat institutsionaalset omaksvõttu – mida võib eriti Tartu eeskujul ka Eestis märgata –, saab öelda, et tõenäoliselt lähevad tänavakunstnike ja sotsiaalsete bandiitide teed siinkohal lahku. Ei ole tänavakunstniku saatuseks kirvesurm, vaid muuseum ja uued väljakutsed.

REKLAAM

Draama

Eesti Teatri Festival 2014
1. – 7. september • Tartu
Kuraator Tõnu Õnnepalu

Kohaloleku kunst

Piletid müügil Piletilevis

draama.ee

Plektrum Festival 2014

28.-31. august
@ Von Krahl Tallinn

Festivali teema:

headus

Uus algus, uus seeria, uus mõte

Jakob Juhkami ja Emer Värgi uudisteos "6 tähte - fookuses Rein Maran"

Loore Martma kontsertlavastus "Hunt"

Lauri-Dag Tüüri metsakontsert Ojaäärel

ja palju muud!

Vaata www.plektrumfestival.ee

EESTI KULTUURKAPITAL
KULTUURIMINISTEERIUM
HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU

ARHEOLOOGIAFESTIVALIL TULEB MEELDE, ET KÕIK ON AJUTINE

Piret Karro

Jätkuna Tartu Kunstimuuseumis poleemikat tekitanud väljapanekule ,,Kas me sellist muuseumi tahtsimegi?'' toob Maria Arusoo kureeritud kunstinäitus esile kauni ja külluslikku kaasaegse kunsti, mis tegeleb metafüüsiliste teemadega.

Maria Arusoo kureeritud „Arheoloogiafestival – kihistusi pildist ja ruumist" Tartu Kunstimuuseumis (TKM) kõrgub üle viltuse maja kolme korruse ning näitusesaalist väljagi – maja välisseinale ning raekojaplatsile. Näitust saadab trükis „Entry Points. Stories of the Leaning House" (Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, 2014).

„Arheoloogiafestival" loob seose jaanuarist märtsini TKMis üleval olnud näitusega „Kas me sellist muuseumi tahtsimegi?" (kuraator Rael Artel), mis tegeles samuti muuseumi identiteediteemaga, seejuures nii isiklikult, küsides Tartu Kunstimuuseumi võimalike arengusuundade kohta, kui üldiselt, arutledes muuseumi kui sellise olemuse üle.

Muuseumi olemuse ja võimalustega tegeleb „Arheoloogiafestivalil" kunstniketandem Elmgreen ja Dragset. Nende teos „MUUSEUM / Jõuetud struktuurid", seinale kleebitud sõna *museum*, kust muu peale keskosa – *use* – on maha pudenenud, tõstab sõnamängu kaudu tähelepanu keskmesse muuseumi kasutusvõimalused. Mis on muuseumi funktsioon?

Sama rühmituse „Pinakothek der Moderne" on suuremõõtmeline valge seinavärvikiht, mis on ära raamitud ja seinale riputatud. Värvikiht on pärit Müncheni kunstimuuseumi Pinakothek der Moderne seinalt ning kuulub Elmgreeni ja Dragseti teoste seeriasse, kuhu nad on kogunud erinevate kunstimuuseumite seinakihistusi, püüdes teha peente erinevuste kaudu kihi struktuuris järeldusi viiside kohta, kuidas asutused ennast representeerivad.

Nii talvisel kui suvisel näitusel muuseumi identiteedi kohta küsimine näitab, et muuseum tegeleb endiselt enesereflekssiooniga, mis oli küll Arteli näituse üks küsimusi, ent pole siiani ühest vastust saanud. See ei pea tähendama segaduses olemist, vaid võib olla ka märk paindlikkusest ning avatusest uutele suundadele.

Kui Arteli näitus tegeles muuseumitemaatikaga institutsiooni tegevust ja ülesannet silmas pidades, siis „Arheoloogiafestivalil" lahatakse mõistet süvakihtideni. „Küsimuse alla seatakse representatsiooni olemus," teatab näituse tutvustekst. Küsimuse alla seatakse ka muuseumi olemus, „paljastatakse näitusemaastiku kihistused, kuhu kuuluvad kunst, vaataja ja arhitektuur [...]. Vaatluse all on koha ja mälu omavaheline suhe".

„Arheoloogiafestival" tegeleb muuseumi mõistega seoses aja ja ruumi ehk üldistatult aegruumiga. Anu Vahtra kaevub oma kolmeosalise teosega „Illusioon, moonutatud perspektiiv, tasakaalu puudumine, teine dimensioon I–III" näitusemaja süvakihtidesse ning ehitab neid otseses mõttes juurde. Teose I osa paneb uuesti püsti konstruktsioonid, nii nagu need toestasid TKMi viltust maja 1982. aastal, mis ühendavad kaldu vajunud maja kõrvalhoonega, taasluues ühe mälestuse minevikust. Teose II osa analüüsib hoonet kihistuste kaudu postkaartidel, millel on kujutatud variatsioone viltuse maja fotost, ning III osa sekkub ruumi füüsiliselt, kraapides seinalt maha kihi värvi ning jättes vaatajale paljastatuks selle, mis pealispinna all.

See kolmikteos toob üsna mittemetafoorsete vahenditega valguse kätte üleüldise küsimuse muuseumi olemusest. Muuseum kui ruum, kus säilitatakse ja eksponeeritakse aega, aja artefakte. Muuseumis on aeg pigem ladestuv ja kuhjuv kui lenduv ja mööduv, ning nii on võimalik seda, mis kunagi oli, uuesti olemasolusse tuua.

Tanel Rander rändab ajateljel pea hoomamatu kauguseni, seostades näituse trükises leiduvas tekstis „Basic Forms" TKMi näitusemaja keldrit, korruseid ja pööningut iidsete looduslike arhetüüpidega, nagu jõgi, mägi ja taevas. Need on maastiku põhivormid, milleks Tartu jaotatud on, ning Rander seob viltuse maja nende arhetüüpsete jõududega, mis hoonet mõjutavad. Keldris on tunda jõevoolu ja veeniiskust, kolm korrust kõrguvad kui mägi, mille tipus on akropol, ning pööningul on pääs taevasse, olles ühtlasi panipaik, kuhu üleliigsed esemed ja mõtted paigutada. „The open attic window is also necessary for pigeons and jackdaws that fly through our consciousness during daytime, like grey uncertain thoughts." (lk 11)

Tuvide ja hakkidega, kes võivad lennata nii läbi pööninguakna kui hallide mõtetena läbi meie teadvuse, luuakse peaaegu kummituslik metafoor. Sama kummituslik kui hajuvad unenäolised polaroidid mahajäetud ja võssa kasvanud varemetest ja monumentidest Cyprien Gaillard'i fotokollaažis „Geograafilised analoogiad" näituse esimesel korrusel.

Väljapaneku meeleolu saadab elegantselt trükis, kuhu on kirjutanud teiste näitusel osalevate kunstnike seas Ragnar Helgi Ólafsson. Ólafsson kirjeldab oma tekstis „A Practical Guide to Forgetfulness. Letters from an island: The tragedy of our limitless imagination and our limited lives" iseenda kaotamise tunnet, mis võib näitusel mälestuste mälestusi meenutavaid teoseid vaadates tõesti tekkida.

Mälestuste mälestuse all pean silmas peale Gaillard'i polaroidide näiteks Dénes Farkase slaidikogu „Vajumised", mida projitseerib seinale lauaklaasi katki vajutanud projektor. Kaks korrust kõrgemal loob samasugust unustuse meeleolu Gaillard'i video „Pärismälestused fiktiivsetest sõdadest", kus puu kattub aegluubis tolmupilvega, samuti Paul Kuimeti fototeos „Le Lys" ära pööratud näoga naise skulptuurist.

Denes Farkas „Vajumised" (2014). Foto: Anu Vahtra

M.A. „Kogutud taimede salong" (2014) ja Simon van Tili foto „Object Study" (2014). Foto: Anu Vahtra

Ólafssoni tekstist jäävad kõlama aga sellised katked: „It is a strange thought, but most likely all of this has already disappeared. […] I soon lost track of what day it was. […] I lost sight of myself. […] I have a feeling that I have forgotten important stuff concerning myself. And I have no idea what it means." (lk 16–21)

Nii näitus kui raamat tegelevad igavikuliste teemadega – aeg, ajalugu, koht, kohalolu. Ent näitus manifesteerib vaatamata mateeria efemeersusele viitavatele teostele oma kohalolu väga jõuliselt, näiteks panevad hingavat elu vastuvaidlematult tajuma lopsakad laeni võrsunud taimed kuraatori enese „Kogutud taimede salongis" esimesel korrusel. Raamat on tagasihoidlikum, saates näitust vaikselt umbes sellise tundega, mis tekib paadiga merel loksudes, kus ajataju, identiteet ja kõik muu peale vee ja taeva lainetes lahustub.

Tagasi Rael Arteli kureeritud möödunudtalvise näituse „Kas me sellist muuseumi tahtsimegi?" ja Maria Arusoo kuraatoritöö „Arheoloogiafestival – kihistusi pildist ja ruumist" võrdluse juurde tulles tekib mõte, et kui Arteli näitus tegeles probleemiga, et kuidas pidada muuseumi ülal säästu- ja sõjaajal, siis käesolev näitus toob välja kaunist ja külluslikku kaasaegset kunsti, tegeledes sellega, mille peale on võimalik mõelda jõudeajal, kui taimede lehed on paksud ja lopsakad ning seinale mahub lausa mitu kuldraami – filosoofiaga, metafüüsiliste küsimustega. Elu, surm, minevik, olevik, tulevik...

Üks oluline tähelepanek jõudeaegsest mõtisklusest tasub siiski igas olukorras, muu hulgas ka sõjasituatsioonis, meelde jätta: kõik on ajutine. Kõik möödub. Monumendid hääbuvad, taimed närtsivad, kuld tuhmub, ent kõige ajutisus ei ole üksnes aja pideva edasikulgemise kurb tagajärg, vaid omadus, mis muudab iga inimese, olukorra ja suhte oma olemasolu viivus väärtuslikuks.

KUNST, MIS ÕPETAB KALDUS OLEKUGA HARJUMA

Intervjuu **Rebeka Põldsamiga**. Küsis Triin Tulgiste

7. septembrini on Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis (EKKM) avatud Rebeka Põldsami kureeritud näitus ,,Kõhe tunne?!'' (,,Feeling Queezy?!''), mis vaatab ärevuse fenomeni läbi *queer*-teooria prillide.

Kuidas sa mõisteni „queezy" jõudsid?
See on minu kursaõe Jennifer Boydi loodud mõiste, mis pärineb tema kapist välja astumise ettekandest. „Queasy" tähendab kõhedus- või pööritustunnet ja „queer" on veider, teine, *outsider*. Ja *outsider*'iks olemine ongi see pööritus, mis on väga füüsiline tunne, et ma ei sobi siia. Ja ma leidsin, et see on täiesti geniaalne. „Queezy" selles uues kirjapildis on nii tabav ja nüüd on ka mõned teoreetikud selle kasutusele võtnud. Näitusega koos tuleb välja *queer*-teooria lugemik. Minu jaoks on üliolulinе, et meil oleks eesti keeles *queer*-teooriat puudutavad tekstid, ja valisin välja kolm kirjutist Jennifer Boydilt, Renate Lorenzilt ja Eve Kosofsky Sedgwickilt. Meil ei ole *queer*-teooria materjale peaaegu üldse. Kui meil pole diskursust välja kujunenud, siis ei saa mingitest asjadest rääkida. Lugemikuga tuleb ka paar uut mõistet, nagu „kväär", „veidrikuteooria", „reparatiivne lugemine".

Vahtra töö mõju on väga kehaline. Kas ka teised kunst-

Kas tegelemine hirmu või ärevuse teemaga sai alguse mingisugusest isiklikust impulsist või olid käivitajaks laiemalt hirmud ühiskonnas?
Mind on alati huvitanud isiklik kogemus. See näitus sai alguse Anu Vahtra teosest „17,9 kraadi", mis mind äiksena lõi. Lähed EKKMi estakaadist alla, kõhus hakkab keerama ja pea nagu käiks ringi, aga ei käi ka. Ja siis sa lähed sinna alla ja keerad ümber ja vaatad seda pilti, sest ta oli pannud selle nii, et pead ümber keerama, ja kaotad hetkeks tasakaalu, sest vaimu ja keha ühendus on häiritud. Ja kui sa lähed üles ja tuled tagasi alla, siis keha harjub ära selle kaldus olekuga. Ma leidsin, et see on geniaalne metafoor – nii ongi, et alguses on halb, aga pärast harjud ära. Nii ongi uued asjad. Mulle endale väga meeldib see kujund, kui sa oled esimest korda armunud (võib-olla hiljem ka). Ühelt poolt on armumine elevust tekitav soe tunne, aga teisalt on ka suur hirm – kas see on aktsepteeritud, kas see on vastastikune. Alati on võimalus, et isegi kui sind armastatakse, avaldub sellele päris suur surve, mis tekib hirmust, et sind ei aktsepteerita. Näituse teosed tulevad mingil määral selle tunde juurde tagasi. Aga alati läheb ebamugavus teosega aega veetes üle ja loodetavasti saabub mingisugune äratundmine.

Näituse foonil on väga oluline ärksus. Sa pead kogu aeg valvel olema, et toime tulla, sest muidu võid saada näiteks kusejoa omale kanna peale. See on elus väga oluline.

DIY QUEER-FILMIFESTIVAL ENTZAUBERT. KVÄÄRLUSE OLULISUSEST

Piret Karro

Kväär on eestindatud variant mõistest *queer*. (Mitte segi ajada mõistetega väär või kimäär.) Märgib soolisele ja/või seksuaalsele normatiivsusele mitteallumist. Kvääridеks loetakse geisid, lesbisid, biseksuaale, transsoolisi, transseksuaale ja muid alternatiivseid enesekirjeldusvõimalusi.

Berliinis toimus 2.–6. juulini *DIY queer*-filmifestival Entzaubert. Alates 2007. aastast Berliinis Schwarzer Kanali ja KTS13 kommuunis korraldatava festivali eesmärk on näidata peavoolukinos alaesindatud videoteoseid kväärkunstnikelt ja -filmitegijatelt, kelle tööd valmivad nulleelarvega ning õõnestavad domineerivaid võimustruktuure, sealhulgas heteronormatiivsust. Entzaubertit korraldatakse ilma institutsionaalse rahastuseta ning kogu korraldustiim koosneb vabatahtlikest. Festivali eelarve moodustavad ainult külastajate annetused.

Queer, mis on äärmiselt laia tähendusväljaga mõiste (Merriam-Websteri sõnastiku definitsiooni siinkohal targu ei lisa), seisneb Entzauberti visioonis soolise, rahvusliku, poliitilise ja eneseväljendusliku mitmekesisuse soosimises ning julges väljendamises.

Entzaubert toimub järelhaagistes elavate kväärpunkarite kommuunis Neuköllni külje all. Schwarzer Kanal ja KTS13 on kommuunilaadne elamisprojekt, mis tähendab seda, et kinnisvara omamise või üürimise asemel püütakse katus pea kohale saada alternatiivsete vahenditega, näiteks järelhaagistepargis ehk *wagon platz*'il elades. *Wagon*'ite ümber on istutatud aed lillede ja köögiviljadega, toodud lauad-toolid-tõllad-pingid-päikesevarjud. Loodusidüll kesk suurlinna. Entzauberti ajal on sinna püstitatud väli- ja sisekino, baar ja vegetoidulett, õpitoad toimuvad õues päikese käes või siseruumis katuse all.

Õhtustel seanssidel istus taeva ja diskokera all paarsada *queer-punk*-berliinlast – täpselt sellised, nagu need märksõnad aimata annavad, ehk seltskond, kes manifesteerib oma identiteeti täiesti ettearvamatult mitmekesistel viisidel. Suurem osa festivalirahvast koosneb inimestest, kes oma kromosoomikombinatsioonist aimu ei anna, ning see ongi ebaoluline küsimus, kuna Entzaubertil on bioloogilisest määratlusest olulisemad individuaalsed valikud oma isiksuse kujundamisel ja esitlemisel.

Entzauberti kui radikaalse *queer*-festivali poliitiline manifest on soo- ja võimustruktuuride kahtluse alla seadmine, soonormatiivsusega *fuck*'imine ning immigrantide ja tööliste õiguste eest võitlemine, mis on kõik kvääraktivistide jaoks üks ja sama sõda. Sotsiaalselt ebavõrdse kapitalismi vastasus on seotud trans- ja homofoobia, seksismi ja heteroseksismi, rassismi, fašismi, militarismi vastu olemisega ning sekstööliste õiguste kaitsmisega. Entzaubert seisab selle eest, et radikaalsed kväärid ja feministid saaksid edastada oma (visuaalset) sõnumit. Koos tegutsemine kogu oma mitmekesisuses on kõige olulisem.

Entzauberti 2014. aasta avafilmis „Performance" (Hanna Bergfors, Kornelia Kugler, Saksamaa, 2014) püüavad noored *queer*'id kunstnikud elu ja tööga Berliinis hakkama saada. Probleeme tekitavad kunstnike võimalused oma tööd eksponeerida ja selle eest väärilist tasu saada, suhted kallimate ja kallimate teiste armsamate vahel ning noorte sisserännanute raskused elamisloa saamisel. Kokku moodustub üsna *artsy* ja *queer* representatsioon noorte kunstnike elust, mis kõnetab küllap ka Eestis tegutseda püüdvaid loomeinimesi.

Teemad, millega Entzauberti filmides tegeleti, olid näiteks geide ja lesbide omavahelised lepinguabielud vanemate rahustamiseks Hiinas, polüamoorsed perekonnad Hiinas ja Suurbritannias, transsooliste kogukonnad ja teavitustöö Türgis, keha sooline transformatsioon, kõhklused rahvuslikus ja soolises enesemääratluses Tai kultuuris, kogemused sekspoes USA maanteeäärses väikelinnas, geiaktivistide mälestused oma ajalugu muutvast tegevusest, HIV-positiivsete noorte probleemid ning seksuaalsed suhted veebis. Festivalil näidati nii täispikki dokumentaale ja mängufilme kui eksperimentaalseid videoid või lühiteoseid, kaetud teemade ampluaa ulatus armastusest seksini ja tagasi: abielu, perekond, enesemääratlus, seksuaalne uudishimu, ühiskondlik surve. Teemad, mis ei puuduta ainult soolisi ja seksuaalvähemusi, vaid kõiki inimesi.

Läksin Entzaubertile koos Varssavi teatriantropoloogi ja filmitegija Jan Lubicz Przyłuskiga õpituba „The Polyamorous Experience: Film Script Writing Workshop" („Polüamoorne kogemus: filmiskripti kirjutamise õpituba") andma. Polüamooria on kooselu ja suhete loomise viis, mida nimetatakse ka vastutustundlikuks mittemonogaamiaks – suhtes pole mitte paar, vaid mitu inimest, kusjuures kõik osapooled on üksteisest teadlikud. Käitumisreegleid pole ette antud, vaid need tuleb iga inimesega eraldi kokku leppida, arvestades osapoolte soove ja vajadusi. Nii muutub isiklik kommunikatsioonivõrgustik spetsiifiliseks, detailid täpsustuvad, universaalselt rakendatavaid mudeleid pole.

Võtsime filmiskripti kirjutamise meetodiks, mille kaudu luua polüamoorseid väärtusi ja emotsioone kandvaid dialooge, stseene, narratiive. Polüamooria on ülal kirjeldatud *queerness*'i üks näiteid, kuna kaldub kõrvale Lääne ühiskonnas peaaegu fetišeeritud monogaamsest kooseluvormist. Selle arusaama kese on avatus mitmekesisusele, mis ei pea puudutama vaid lähedussuhteid, vaid võib olla laiendatud ka näiteks enese mitmele riigile pühendamises.

Võtmesõna ongi siinkohal mitmekesisus/paljusus – *diversity/multiplicity*. Pole ime, et Entzauberti-laadne festival toimub just Berliinis, kus üle neljandiku elanikest on immigrandid või nende järeltulijad. (Pane tähele: kas viimane lause kõlas sinu kõrvus negatiivse hinnanguna? Kontrolli oma konnotatsioone seoses sõnaga *immigrant*.)

Rahvuslikult mitmekesises linnas põrkavad kokku ja põimuvad omavahel mitme kultuuri enesemääratlused, väärtused ja käitumistavad. Rahvuslike erinevuste paljusus, mille immigrantide sissevool loob, tekitab ruumi teistele erinevustele. Meie keel ja nahavärv on erinev, mis siin siis imestada, et erineb ka meie peremudel. Maailmavaadete erinevuse aktsepteerimisest keeldumine võib tekitada konflikte või hirmu tundmatu ees. Ent üksikisiku tasandil, jättes sisserändajate töö ja töötuse ning muud pragmaatilised kitsaskohad immigratsioonibüroo ja riigi lahendada, tasub hirmu kohates alati sellest üle saada või vähemalt püüda seda teha. Näiteks võib minna Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumisse Rebeka Põldsami kureeritud näitusele „Feeling Queezy?! / Kõhe tunne?!", mis lubab pakkuda turvalist keskkonda emantsipatsiooni aluseks olevaks hirmudest ülesaamiseks.

Näituse avamiseelne pressiteade selgitab mõistete *kväär* ja *pööritustunne* kasutamist järgmiselt: „End väljaarvatu või veidrana tundmine väljendub pööritusena, mis õnneks ena-

nikud lähenevad samamoodi, sest ärevus on ju samuti midagi väga kehalist?
Ühelt poolt on näitusel olevad teosed abstraktsed installatsioonid, aga teisalt on need ka väga kehalised ja isiklikud. Abstraktne muutub kehaliseks sel hetkel, kui sa ise oled selle teose sees ja tunned end seal ära. Paar aastat tagasi hakkasin lugema Bracha Lichtenberg Ettingeri ja tema teooria on, et mina olen minad ja mitte-minad. Mitte-mina võib olla näiteks kunstiteos. Kui mina ja kunstiteos (mitte-mina) kahekesi kohtume, siis kunstiteos peegeldab mind tagasi ja mina peegeldan kunstiteosele teda ennast tagasi. Kunstiteoses avalduvad minu pilgu läbi teatud asjad, mida kõrvalseisja ei näe, ja kui me oleme kolmekesi, siis kogu see mõjuväli muutub. Ka selle näituse puhul on kõik teosed väga isiklikud. Seal on olulisem tunda kui mõelda. Teisisõnu, näitus ei ole kuigi verbaalne. Seal ei ole loojutustamist üldse, lood kerivad end lahti, kui vaataja mõtestab oma tundmusi. See on nii isiklik, et suhe ongi ainult kunstiteose ja vaataja, mitte isegi kunstniku ja vaataja vahel. Kunstiteos ei ole selles mõttes kunstniku vahendaja, vaid kunstiteos on eraldiseisev.

Rebeka Põldsam. Foto: Tõnu Tunnel

Vahtra teos oli esimest korda väljas 2011. aasta Artishoki biennaalil. Kuidas sa need kunstnikud oled kokku kogunud? Kas näituse idee hakkaski juba siis idanema?
Kui ma nägin seda Vahtra tööd, siis ütlesin talle kohe, et Anu, ma tahan teha sinuga näituse, kus on see teos. Ja siis ma sain tuttavaks oma õega, Danielle Kaganoviga, kellelt pärineb kelladega töö. Niisiis olidki need kaks teost näituse käivitajateks. Ja „Feeling Queezy" kontseptsioon tuli ka kohe seoses sellega. Hakkasin mõtlema läbi erinevaid kunstnikke, kes on minus seda tunnet tekitanud, ja see tuli väga lihtsalt kokku tegelikult. See on minu jaoks natuke nagu fänninäitus – kõik kunstnikud, kes siin on, on mulle suured eeskujud, loominguliselt suured mõjutajad.

Räägi natuke ka näitusega kaasnevast *performance*-programmist, mis toob taas kord mängu selgelt kehalise aspekti kunstis.
Kutsusin Kertu Moppeli, kes võttis kohe kampa ka Arthur Arula. Kertu on lavastaja ja Arthur on lavakunstnik, ma tahtsin natuke naabervaldkonna vaadet kunstile. Teater ja *performance* on üksteisele lähedal, aga samas ei ole ka. Mulle väga meeldivad asjad, mida Kertu ja Arthur on teinud, näiteks „Sinihabe" Von Krahlis. Kuna see on abstraktse installatsiooni näitus, siis mul on tunne, et see muutub liiga abstraktseks, aga asi, mis on vahetu ja tekitab osalusärevust, on *performance*'ist ja ta võib kogemata selle ära rikkuda, näiteks vastates etenduse ajal mobiiltelefonile.

masti möödub." Pole tavaline (küllap ka Berliinis), et kvääre peetakse veidrikeks või normaalsusest väljaarvatuks, ent *queer*'ide teemad on möödapääsmatult olulised, kuna seksuaalsus ja soolisus on inimeseks olemise tuumsed väärtused. Seksuaalsuse kaudu tekivad inimkontaktid ning suhtlemine on ellujäämise eeldus. Samuti soolisus – pole juhuslik, et sugu on nime ja kodakondsuse kõrval inimeste passis identiteedimääratlemise kriteerium. Sooline enesemääratlus – olgu tegemist siis naise, mehe, transnaise, transmehe või millegi muuga – on vajalik oma seksuaalse orienteerituse adumiseks. Kõigepealt peame mõistma ennast, et siis aru saada oma suhetest teistega. Seejuures on võimalik sooline ja seksuaalne voolavus või aseksuaalsus.

Seksuaalseid ja soolisi teemasid silmas pidades on kultuuriliselt mitmekesine keskkond vähemal määral heteronormatiivne, kuna üldse igasugune normatiivsus ei saa väga universaalseks saada, kui arusaamu „normaalsusest" on hulgi. Keskkond kui taustsüsteem pole binaarne, vaid spektraalne, kuna vastusevariante küsimusele *kes ma olen?* on rohkem kui *see* või *teine* ning võib juhtuda, et vastus vormub hoopis nende põimumisest.

Seetõttu on mitmekesisusele avatus, mida kväärlus esindab, oluline. Maailm pole mustvalge, vaid tuhandetes toonides.

Annamiri. Foto: Renee Altrov

Annamiri

Kuidas Sa oma sugu määratled?
Mina teen ettepaneku, teised teevad otsuseid – ülejäänu on läbirääkimise küsimus.

Mida kväär või kväärlus Sinu jaoks tähendab?
Lihtsalt tavalist hullumeelsust.

KLASSIVÕITLUS KAHES VAATUSES

Aro Velmet

Kunstnikud kuuluvad kategooriasse, mida sotsioloogid nimetavad ,,staatuslikuks vastuoluks'', mis tähendab, et ühelt poolt on meil ühiskonnas kõrge väärtus – meid justkui vajatakse, meil on avalik hääl ja efekt –, aga teisalt on meie sissetulek väike ja ebakindel ning meie tööl puudub selgelt määratletav turuväärtus. – Maike Lond, ,,10 journeys to a place where nothing happens''
Kui 41 õmblejat, kes ei taha töötada miinimumpalga eest, häirivad paljusid inimesi, siis 42 õmblejat häirivad veel rohkem! – Ana Borralho ja João Galante, ,,Atlas Rakvere''

2.–5. juulini Rakveres toimunud teatrifestivali Baltoscandal eel kirjutas Virumaa Teataja oma juhtkirjas järgmist: „Ega peale festivali avamise linnarahvale suunatud ettevõtmisi teatrifestivali raames rohkem ei olegi. Tegelikult on etenduste piletid suuremalt jaolt juba välja müüdud, mistõttu pole kohalike tähelepanu nimel vaja ilmselt ka väga võimelda. […] Aga eks korraldus sellise suletud festivali mulje jätab."

See juhtkiri tuli mulle meelde 100 amatöörnäitlejast virumaalase toel toimunud „Atlas Rakvere" etendusel, jälgides publiku vastandlikku reaktsiooni. Umbes pooled vaatajatest, tundus, et lavalolijate sõbrad-sugulased ja teised kohalikud, elasid kõigele täiesti ebaeestlaslikult kaasa, plaksutasid ja juubeldasid. Teine pool muutus iga sekundiga üha rahutumaks. Üks kunstnikupaar minu taga pidas maha pika vestluse. Kõrvaltoolis istunud külaline Soomest tõusis poole etenduse pealt püsti ja läks lihtsalt ära, temale järgnes veel kümmekond inimest. Pärast etendust ütles üks tuttav festivalikorraldajale irooniliselt: „Noh, lubati ju, et ei hakka piinlik?"

Mis seal laval siis toimus, mis nii vastakaid reaktsioone suutis tekitada? Lavastajad Ana Borralho ja João Galante olid toonud kokku 100 Lääne-Virumaa inimest, harrastusnäitlejad. Igaüks esitas portugali lastelaulul põhineva vormeli, kuhu lisati mingi autobiograafiline element. Kes rääkis, et tal on lollist ülemusest kõrini, kes kurtis joobes juhtimise või väljarände üle, kes teatas, et ta tahaks oma samasoolise elukaaslasega kooselu registreerida. Mingil hetkel lauldi koorilaulu. Üks tuttav nimetas seda „Occupy kohtumiseks rahvusromantismiga". Ta ei mõelnud seda heatahtlikult.

Kohaliku publiku reaktsiooni ei ole raske mõista. Alati on tore, kui sinu sõbrad-tuttavad saavad rambivalguses olla. Ööbimiskoha perenaine otsis esimese asjana „Atlase" näitetrupi hulgast minu nime ja oli silmnähtavalt pettunud, kui ma avaldasin talle, et olin tulnud Baltoscandalile siiski vaid kriitikuna. Publiku aplausid said osaks näitlejatele, kes puudutasid tuntud sotsiaalseid valukohti (näiteks klienditeenindajate madalaid palku või Soome kolimise probleeme), kellest õhkus isikupära (semiootikust disainer, „tugev eesti naine") ning kes vajutasid nunnumeetri põhja (lapsed ja koorilauljad).

„Tallinna intellektuaalid" kurtsid samas, et lavastaja ei olnud tajunud kohalikku konteksti, ühelt poolt oli ta võimendanud üle sotsiaalpornograafilisi klišeesid, teisalt polnud töötanud piisavalt jõuliselt osade näitlejatega, mis tekitas lonkava rütmi. Lavastuse kontseptsioon – tekitada ruum, kus erinevast klassist, unistustest-muredest või rahvusest hoolimata võiks etendada ja seeläbi luua kogukondlikku solidaarsust – oli liiga läbinähtav, dramaturgia liialt üheplaaniline. Kokkuvõttes polnud see aga piisavalt kõrgel tasemel rafineeritud, et uuendusliku teatri nime välja teenida.

Uuesti tuli mulle Virumaa Teataja juhtkiri meelde siis, kui nägin Maike Londi loeng-etendust „10 journeys to a place where nothing happens". Lond jutustas irooniliselt TEDx-i loengu formaadis sellest, kuidas ta aasta jooksul endale erasektorist sponsorit otsis. Võtmehetk: bandžo saatel esitatud laul „I want to be your dog", millele järgnes video Londist tänavamuusiku rollis kultuuriministeeriumi ees. Saime teada, et kõige paremat tulu teenis ta just seal, turistidelt *bluegrassi* eest annetusi kogudes.

Sotsiaalselt tundlik lugu, mis esitas küsimusi majandussüsteemi väärtuse kohta, kus kunstnik on alati rahalunija rollis, olgu heatahtlikuks metseeniks kultuurkapital, Indrek Neivelt või soome turist. Kunstnikud ise on selle süsteemiga leppinud – enam ei arutleta, kas see on normaalne, et iga 250-eurose stipendiumi eest tuleb kultuurkapitalile miljon aruannet kirjutada, vaid räägitakse, et noh, vabandust, hea meelega seletaks, aga järgmise jaotuse tähtaeg on saabumas ja eelmise kvartali aruanne on veel esitamata, nii et sorri, äkki tuleme hiljem selle teema juurde tagasi? Keskendudes metseeni ja kunstniku isiklikule suhtele küsib Lond, kas see sõltuvus pole tegelikult mitte kõrvalnähtus, vaid kogu süsteemi mõte – kas kunsti toetamine pole tegelikult nagu jootrahamajandus, kus keskseks motivaatoriks on kliendi nauding sellest, et teenindaja rabab metsikult su tähelepanu pärast, teades, et sinu suvalisest tujust sõltub tema teenistus.

Londi loeng on kriitikutelt head vastukaja saanud (vt nt Leenu Nigu Sirbis, 06.03.) ja festivalilgi jõudsin temani tänu heale kõmule. See oli põhjendatud. Kõrvutades erinevatest kontekstidest välja rebitud tekstikatkeid – kirja kultuuriministrile, pankurite vestlust ERRi kultuurisaates, teenindussfääri töökorraldust, isiklikke läbikäimisi ülirikastega ja tänavamuusiku igapäevaelu – rõhutab kunstnik esiteks vaadeldavate nähtuste süsteemset sarnasust ning teisalt ironiseerib nende üle, kes neid suhteid oma tavapärases kontekstis tõsiselt võtavad ja teesklevad, et tegu on millegi ilusama ja õilsamaga kui orja-peremehe suhtega.

Ühesõnaga, tegelikult päris sarnane „Atlas Rakverele". Sealgi, kõrvutades laulupeo koorilaulu mudilase poplauluümisemisega, tuuakse esimene välja tema pühalikust kontekstist ja ülendatakse teine millekski enamaks kui lapselik imitatsioon. Rakvere põhikooli feministi, karuse mootorratturi ja riigikogu poliitiku vahelist solidaarsust võib tõlgendada kui naiivset rituaali, mille käigus hägustatakse tegelikult väga olulisi konflikte... või kui näidet sellest, kuidas kujuteldavaid kogukondi just etendamise käigus luuakse. Näha „Atlas Rakveres" vaid üheplaanilist irooniavaba klišeekogumit on sama piiratud tõlgendamine, kui tabada Londis vaid eneseirooniat ja mitte selle taga lõõmavat õiglast viha. Kui Londi lavastus on nali, mida kannustab ehe vastuseis ebaõiglusele, siis „Atlas Rakvere" on siiras rituaal, milles on üsna tugev annus koomikat. Ühiskonda lõhestavad süsteemsed ja materiaalsed probleemid on mõlema teose keskpunktis. Ometi jäi mulje, et kummaski lavastuses jäi üks olulistest mõõdetest publikule järjepidevalt tabamatuks.

Seda selektiivset vaimupimedust on seletanud hästi sotsioloog Pierre Bourdieu. Tema sõnul on esteetika – maakeeli „maitse" – roll ühiskonnas väljendada klassierinevusi inimgruppide vahel. Põhiline konflikt toimub sealjuures kõrgklassis, materiaalse ja kultuurilise kapitali, pankurite ja hipsterite, Indrek Neivelti ja Maike Londi vahel. Viimased üritavad esimesi veenda, et väärtuslik on justnimelt rafineeritud, avangardne ja kriitiline kunst, mille tootmiseks ei kulu küll palju raha, aga mille väärtus tuleneb teistest allikatest. Bourdieu märgib aga, et kurioosselt on kriitiliste küsimuste püstitamine oluline väärtus vaid siis, kui seda tehakse peenelt, nii et väikekodanlus ei saa aru. Sest kulturnike jaoks ei ole oluline mitte ainult veenda pankureid omaenese olulisuses, vaid ka eristada ennast väikekodanlusest, kinnitada oma kõrgemat staatust. Tarbimisega pole seda paraku võimalik teha (sest kulka stipendiumist Rolexi jaoks raha ei jätku), rafineeritud maitsega aga küll. Niisiis, kaks teatrilavastust võivad esitada üldjoontes sarnaseid küsimusi, kumba neist edu saadab, sõltub aga sellest, *kuidas* küsimusi esitatakse. Kõige hirmsam on näha, kui kultuurilise kapitali stiilipuhta taastootmise asemel näidatakse sulle segu väikekodanluse ja avangardi esteetikast, pooleldi laulupidu, pooleldi Occupy'd. Nagu jooks Saku Originaali käsitööõlle pudelist.

Virumaa Teataja juhtkiri tabas seda reaktsiooni selgemalt kui nii mõnigi kriitik. Peale avapeo ei tahtnud Tallinna teatrituristidest paljud kohaliku kogukonnaga kokku puutuda. Maitsed ei klappinud: ühtesid huvitas avangardse kunsti abil üksteise kultuurilise kapitali tunnustamine, teisi aga järelpeo bändid või nende puudumine. Suletud pidu. Nagu Bourdieu ennustas, osutus publiku jaoks huvitavamaks probleemiks kunstniku „staatuslik vastuolu" (respekti on, aga raha ei ole), mitte virumaalaste staatuse puudumine (pole respekti ega raha). Kunstiliselt kõige õnnestunum oli aga ilmselt staatuslik vastuolu teatrifestivali programmis, rahvaliku asetamine avangardi, mille kaudu tehti nähtavaks igapäevaelus konsensuslikku poliitikat ja võrdsemat ühiskonda taotlevate intellektuaalide kohmetus klassipiiride hägustumise ees. Superidee, tõeline võit, palju julgem tegu kui järjekordselt kinnitada, et päris radikaalsusest saavad aru ainult need, kes on mõttega Žižekit lugenud. Aplaus korraldajatele.

Asi pole lihtsalt selles, et sotsiaalne maailmavaade nõuaks justkui automaatselt populismi maitse-eelistustes, vaid et raskused teatrisaalis esteetiliste lõhede ületamisel võivad peegeldada ka raskusi igapäevase interpretatiivse tegevusega. Erinevate inimeste väärtuste ja soovide enda jaoks mõistetavaks tõlgendamine on aga üks olulisemaid poliitilise protsessi osasid. Nii et sellised interpretatiivsed pimetähnid on tegelikult üsna kriitilised.

Muidu ongi nii, nagu mu Rakvere sugulane ütles: „Ei saa need kultuuriinimesed ikka eesti elust päriselt aru."

Ana Borralho ja João Galante lavastus „Atlas Rakvere". Fotod: Gabriela Liivamägi

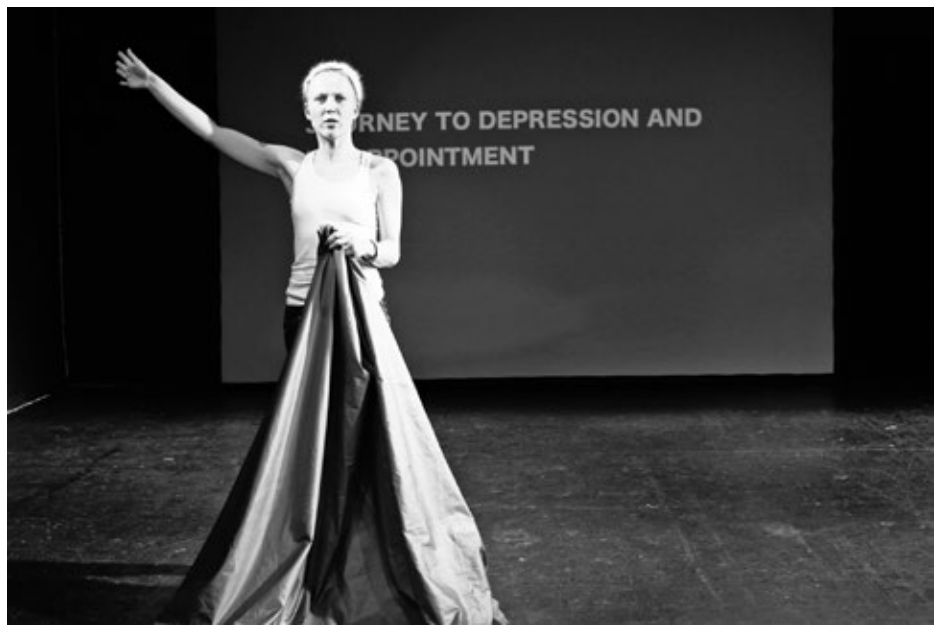

Maike Londi lavastus „10 journeys to a place where nothing happens". Foto: Rania Moslam

ARHITEKTUURIBIENNAAL VENEETSIA RÜTMIS

Kersti Miller, Liisa Valdmann, Merilin Kaup, Märten Peterson, Liina-Liis Pihu, Anne Vingisar

Isemoodi tihedas veepealses linnas tuleb kõik igapäevased tegemised pesu kuivatamisest prügiveoni uuesti leiutada. Siinses kummalises kivikülas ei tasu midagi iseenesestmõistetavana võtta. Kogemus on näidanud, et ka paviljonide ehitamisel võib ilmneda ootamatuid ebameeldivusi, näiteks liigselt siestalembeliste töömeeste otsa sattumist või ruumipuudust ekspositsioonialal. Selle aasta Eesti paviljon tehti viimse viimistluseni valmis Eestis, pärast mida see laevaga Veneetsiasse saadeti ning siin taas usaldusväärsete sõprade abiga püstitati. Kui kiirete projektide puhul saab siinseid iseärasusi põhjaliku ettevalmistusega vältida, siis pikema peatumise korral tuleb sobitumiseks ennast ja enda harjumusi vastavalt veidra linna rütmile ja nõudmistele kohandada.

5.00–8.00 ARMASTUS HOMMIKUTE VASTU

Varahommikul tundub, nagu oleks meie päralt määramatul hulgal energiat. Kõige parem on ärgata poole kuue ajal, pisut enne päikesetõusu. Vesi puhkab meres ja kanalites, sile nagu klaas. Linna kohal hõljub heleroosa udu ja õhk tundub nii mõnus, et tahaks selles ujuda. Kohtume kokkulepitud kohas ja meil on jooksukingad jalas – nii kulgeme tänavatel kiiremini, tupikutest välja, ega väsi ekslemast. Mõnikord muutub suhe ümbritseva kivist linnaga nii kummaliselt intiimseks, et tahaks temaga tantsida. Maagiline personifikatsioon – pastelne marmor, graniit ja lubikrohv moodustavad elava linnakeha ja meie jookseme selle loogikavaestes soontes, otsime linna suurt tukset. Harva kohtame teisi omasuguseid – me tunneme nad ära, sest nad seisatavad kahtlevalt ristteedel, keeravad vahel sisse tupiktänavatesse. Aga üldiselt pole väljas kedagi, aknaluugid on suletud. Seda et nendes majades keegi siiski elab, kinnitavad uste kõrval konutavad prügikotid, mis igal hommikul avaliku teenuse korras kokku kogutakse. Millegipärast kangastub keskaeg, olgugi et jäätmed on värvilistes Coopi kilekottides. Silmapilgu vältel jookseb suur rott üle tänava ja kaob siis jälle kusagile. Varsti teeb linn läbi faasimuutuse, mis algab n-ö kulissidetaguste tegevustega: poodidesse viiakse paatide ja kärudega kaupa, tänavad koristatakse eelmise õhtu prahist. Esimesed kohvikud teevad uksed lahti ja levitavad värskete *croissant*'ide lõhna. Inimesed muutuvad tänavatel tavalisteks ja varsti kuuleme enda ümber lausekatkendeid kümnes erinevas keeles. See ei ole enam see Veneetsia, kellega me varahommikul kohtusime. Ta ehib ennast vaatevälja varjavate inimtihnikute, kõrvetava päikese ja poodide-kohvikute-müügilettide virvarriga ning teeskleb, nagu midagi muud poleks kunagi olnudki. Kehitad õlgu ja lähed koju hommikusööki valmistama. Päeva teises pooles hommikut meenutades tunduvad toona veedetud tunnid nagu väljamõeldis.

TÄNAVAD

Kitsad tänavad järgnevad üksteisele ilma erilise loogikata. Pärast pikemat ekslemist tekib ängistus, vajadus kuhugi saabuda – välja jõuda. Pimedad labürindid vahelduvad aeg-ajalt avarate *piazza*'de ehk väljakutega, mis rahustavad taas kord rütmi nagu muusikapalas, milles järgneb intensiivsetele lõikudele paus.

Samalaadne on ka kahe biennaali ala struktuur: Arsenale on kui tihe tänavavõrk, intensiivne kulgemistunnel harvade pausidega, Giardini on rahulikum õuekäikudega puhverala, mille peatumispaigaks ja sihtpunktideks on paviljonid.

10.00–18.00 TÖÖPÄEV PAVILJONIS

Päev möödub külastajatele Eesti paviljoni tutvustades ja teiste riikide omi uurides. Tänavune arhitektuuribiennaal üritab kurikuulsa peakuraatori Rem Koolhaasi nägemuse kohaselt kunstibiennaalist eristuda. Peateemaks on valitud „Põhitõed", mille kõrval uuritakse ka arhitektuuri moderniseerumise ja globaliseerumise protsessi. Uurimistöö ülekülluses valatakse külastajad infoga üle, kuid kahjuks pole valitud esitlusviisid alati kõige intrigeerivamad, muutes keskendumise raskeks ning meenutades pigem just tavapärast kunstinäitust. Ka kohalikud arhitektuuritudengid ütlevad, et tänavune biennaal on varasematega võrreldes kuivem.

See-eest mõjuvad värskelt paviljonid, mis on lähenenud teemale omapäraselt. Näiteks Taani oma uurib lihtsate algelementide, nagu valguse ja looduslike materjalide, mõju esteetilisele kogemusele, tuues need samaaegselt ruumi. Puhas keskkond suuremõõtmeliste elementidega ning nende juurde kuuluvad lihtsad poeetilised tekstid muudavad näitusekogemuse nauditavaks. Ka Hiina paviljon „Mäed mägede taga" eristub teistest, sest *data* kogumise kõrval pole unustatud tegeleda ruumiga. Kummipaeltest põimitud, õhu ja valgusega mängivad kolmemõõtmelised objektid kutsuvad ruumi loovalt suhtuma.

jätkub >

SIESTA

Tänavad on Veneetsia kohalikele teise tähendusega – siin kajastuvad kõik asumi sündmused. Seintel on surmakuulutused koos matmiskohaga, värvilised lindid akendel-ustel tähistavad kellegi sündi ning kõik sotsiaalsed kohad, nagu turg, pood, kohvik või pidu, ulatuvad tänavatele, kuivava pesu alla. Uudistevoog muutub ajas, nii nagu muutub päeva jooksul tänavapilt: hommikusest sagimisest keskpäevase siestani, mil kuumus peletab linnatänavad tühjaks ning suletakse akende ja uste luugid.

10.00–21.00 LAEVAD

Veneetsia, vesi ja laevatamine on teemad, mille leiab ka arhitektuuribiennaalilt. Suurimast näitusealast Arsenalest oli kujunenud XVI sajandiks välja maailma mõjuvõimsaim laevaehitusettevõte. Seal ehitatud kauba- ja sõjalaevu peeti maailma parimateks; laevad leiavad tee Veneetsia laguuni ka tänapäeval – mõned neist on hapras linnas ehk isegi liiga võimsad ja suured. Kolossaalsed kruiisilaevad tungivad igapäevaselt Veneetsia ajaloolisse ruumi, tuues endaga kaasa nädalavahetustel ligi 40 000 „ühepäevaliblikat", kes saabuvad nn valgete ujuvate kortermajadega ning vaatavad ülevalt kõrgelt väljakute ja hoonete peale. Laevad on nõnda massiivsed, et suudavad tekitada mõneks hetkeks tänavafrondi ükskõik millisele Veneetsia tänavaotsale, olles tunduvalt kõrgemad Veneetsiale iseloomulikust hoonestusest. Kohalike elanike püüded leida tasakaalu teemapargiks olemise ja rahuliku elu vahel väljenduvad erinevates protestiaktsioonides: aktiivseima liikluse ajal on kohalikud elanikud näiteks end laevade teele ette sättinud – kas siis kummiülikondades ujudes või hoopis väikestes paadikestes –, kattes juunis toimunud meeleavaldusel kogu vaatevälja.

TANTSUBIENNAAL

Itaallaste ekspressiivne kehakeel ning Veneetsia kitsastest tänavatest tingitud tänavatango saavad uue tähenduse paralleelselt aset leidva IX nüüdistantsubiennaaliga. Arhitektuuribiennaali näitusealal asuval seitsmel laval segunevad kirju kompotina proovid, tantsuetendused, uitavad näitusekülastajad ja väljapanekud. Kohati skisofreeniline kooslus meenutab kohalikke linnatänavaid, kus kohtuvad turistid, juristid ja tänavamuusikud.

PEAPAVILJON

Peapaviljon „Arhitektuuri elemendid" („Elements of Architecture") uurib hooneid moodustavate osiste, nagu aknad, uksed, põrandad jmt, käekäiku. Aastatuhandeid on põhielementide kombinatsioon jäänud samaks, kuid iga element on muutunud ajas nii sisu, välisilme, materjali, tehnoloogia, digitaliseerumise kui ka lisafunktsioonide poolest. Muutust tunnetab eriti vanade hoonete puhul – Veneetsia keskaegsete ja vanemategi kirikute ruum on tänu tänapäevase tehnika pealetungile tajutavalt lõhestunud. Võõralt ruumi muundav elektrivalgus asendab mahedalt võbelevat küünlahelki; kui kunagi jutustasid freskod seintel liturgilist lugu, siis nüüd näeb ekraanilt videot ning kõlaritest kuuleb juba kaugelt teksti. Arhitektuuribiennaal suunab mõtlema arhitektuuri tuleviku üle, mida dikteerivad üha enam mugavus, turvalisus ja jätkusuutlikkus.

ERISTUVAD OSAD

Teatavasti ümbritsevad Veneetsiat mitmed saared ja nii nagu biennaali erinevad paviljonid, üritab ka iga saar oma nišši ja identiteeti leida ning külastajat isemoodi kõnetada. Pikliku Lido autosõbralik linnaruum sarnaneb keskmisele vahemereäärsele kuurortlinnale. Murano on sedavõrd klaasile orienteeritud, et muud kihistused on sordiini all. Buranol on kaks peamist iseärasust: ülierksates värvides majad ning filigraanne pitsikunst. Kompaktne kanalite ja platsidega liigendatud Veneetsia kese pakub romantilisi jalutuskäike ja rikkalikke vaateid. Igal saarel on sedavõrd erinev atmosfäär, et veetaksо või *vaporetto*'ga liigeldes võib tekkida samalaadne tunne kui Giardini paviljonide vahel jalutades. Sarnaselt inforikkale biennaalile võib eri saarte külastus lühikese aja vältel ülekülastavalt mõjuda.

19.00–00.00 ÕHTUD KOHALIKE ÜRITUSTEGA

Veneetsia on turistirohke teemapark-linn, kus toimub lõputu rodu üritusi: suviti vahelduvad eri kunstiharude biennaalid; muuseumitest käivad läbi maailmakuulsate kunstnike näitused; talvel meelitavad uppuvasse linna värvilised karnevalid. Turistimass on mitmekordses ülekaalus ja tundub, et kohalikud on varjunud vaiksematesse linnaosadesse. Omavahel saadakse kokku väikestes söögikohtades või asumifestivalidel, mille kohta pole suuri plakateid – info levib suust suhu.

Tihti on piirkonna elanike kogunemispaigaks nurgataguse kiriku esine ala, kus veedavad kõrvuti mõnusalt aega kõik põlvkonnad. Toiduvalmistamisest ja vanakraamimüügist saadav tulu läheb heategevusse. Inimesed on kogunenud gruppidesse ümber söögilaudade või istunud muruplatsile lava ette, kust võib kuulda nii bändi, kohalikku koomikut või siis hoopis üleskutset tulla lava ette *zumba*'tama. Veidi pärast südaööd, kui melu on kõige suurem, lõpeb üritus itaaliapäraselt vara, kuid inimesed jäävad veel mõneks ajaks sumedasse õhe platsile suhtlema.

PRIVAATSUS

Veneetsiat on nimetatud ka vabaõhulavaks, sest sealne linnakude annab kõigile võimaluse esineda ja nähtav olla. Veneetslased elavad külg külje kõrval naabritega ning kõik, mis toimub ühes korteris, on teada ka teistes. Eluruumide aknad asuvad vastakuti, nende vahele jääb kitsuke, mõnikord vaid pooleteisemeetrine tänav. Õhtuti suletakse aknad katete ja luukidega, mis muudab tänavad ühest küljest ahistavamaks, kuid teisalt annab võimaluse liikuda vähemate silmapaaride all. Ajaloost on teada, et privaatsuse huvides kandsid kohalikud maske – identiteedid varjusid turvalise maski taha, mis lubas ohutult äritehinguid sooritada, ülekuulamisi korraldada ja tunnistusi anda, kartmata kättemaksu. See andis võimaluse ka erinevate pahede levikuks, mille puhul Rooma silma kinni pigistas, kuna Veneetsia maksis heldelt makse.

00.00–6.00 VENEETSIA ÖÖD

Öösiti omandab linn uue näo. Kesköö paiku tühjenevad linnatänavad nii turistidest kui ka kohalikest. Viimased lahtiolevad ärid tõmbavad ette metallist katted ning söögikohad viivad toolid-lauad sisse. Veneetsia tänavad muutuvad äratundmatuseni, teatud mõttes anonüümseks labürindiks, sest enam pole võimalik määrata oma asukohta konkreetse poekese järgi. Samas muutub linn sarnasemaks oma sajanditetagusele pildile. Ainult öösiti on linnaruum niivõrd hästi hoomatav. Päeval varjutab turistimass vaate, öötundidel aga on võimalik rahulikult ümbrusega tutvust teha. On arusaamatu, miks pole kohandatud elurütmi lisaks siestale ka ööde järgi, kus päike ei kõrveta sametises õhus ning linna näeb tema tegelikul kujul.

Päevasele palavusele järgnevad tihti õhtused sajud ja äike. Vihmaga tühjenevad Veneetsia tänavad, jäätiseputkad sulgevad oma uksed – tekib öölaadne atmosfäär, kuid see vaikus on vaid ajutine. Niipea kui sadu lakkab, ilmuvad justkui loomariigis varjualustest välja vihmapõgenikud.

Veneetsias pole uppumiseks vihma vaja – tõusuga võib näha linna kanalisatsioonisüsteemi tagurpidi töötamas. Linna peaväljakut San Marcot katab siis säärekõrgune veepeegel. Kui muul ajal kanalite solgivette ei roniks, siis nüüd ei jää muud võimalust.

RISTIMINE

Varem või hiljem tekib moment, kus enam ei anna aru, kas liiguvad lained ning majad on paigal või hoopiski maapind ja hooned on pidevas liikumises. Selle läbielamine on justkui üks samm lähemale karastunud kohalikuks saamisele.

Fotode autorid: Liina Soosaar, Liisa Valdmann, Liina-Liis Pihu, Märten Peterson, Merilin Kaup

ANARHITEKT

JAN SKOLIMOWSKI

Jan Skolimowski on arhitekt ja üks arhitektuuribüroo KAMP rajajaid. Ta lõpetas 1999. aastal Tallinna Tehnikakõrgkoolis arhitektuuri eriala ja omandas 2001. aastal Eesti Kunstiakadeemias magistrikraadi arhitektuuri ja linnaplaneerimise alal. Lisaks tegutseb ta ka sisearhitektuuri vallas. KAMP Arhitektide tegemiste kohta uuri lähemalt aadressil *kamp.ee*.

Foto: Jube Juss

Mis on ulme?
No eks ikka lendavad taldrikud, humanoidid, naabrimehe saladuslik kadumine öösel jne.
Mis on funktsionaalsus?
Omadus, mis annab elus aega juurde. Kui oled funktsionaalne, sujuvad asjad ja toimetused kiiremini, aega jääb üle ka muuks. Mulle väga istub funktsionaalsus.
Mis on koht?
Selline koht, kus sa võid lihtsalt midagi tegemata olla ja oled rahul, et sa just siin oled. Minu jaoks on neid kohti palju.
Mis on omal kohal?
Igaüks ise. On seal, kus ta olema peab. Planeeritult või planeerimata. Omast tahtest või juhuslikult.
Mida on vaja?
Kvaliteetset avalikku ruumi on meil endiselt vähe.
Mida on üle?
Bürokraatiat. Seda on üleliia palju. Ja see hullult pärsib arenguid.

BEN OKRI – POEET, KES NÕUAB VASTUTUST

Küsis Kadri Naanu

„Minu jaoks ei ole kirjandus puur, see on väljapääs puurist. See on järjekindel põgenemine vaimsest vangistusest – see ongi kirjandus minu jaoks. Kirjandus on vanglast põgenemine, mitte ettekääne meie jätkuvaks vangistamiseks.''

Tänavu kirjandusfestivali HeadRead raames esmakordselt Eestit väisanud nigeeria päritolu prosaist ja poeet Ben Okri räägib Müürilehele antud intervjuus oma loomingu unenäolisest loogikast, vastuseisust enese määratlemisele maagilise realistina ning poeetidest ja nende vastastest.

Teid loetakse üheks parimaks tänapäeva Aafrika autoriks. Aafrika ei ole aga riik, vaid terve kontinent, mis koosneb paljudest eri riikidest ja rahvustest. Kas on siiski olemas mingi eriline Aafrikat iseloomustav teadmisviis ja kas teie looming peegeldab seda? Või on siinkohal tegemist liiga suure üldistusega?
Mõned aastad tagasi ütlesin, et kunagi oli teatud Aafrika teadmisviis olemas. Aja möödudes ei ole ma selles enam nii kindel, aga olen tundnud, et teatud asjad on erinevatel Aafrika rahvastel ja riikidel siiski ühised. Kõik ei pruugi neid sääraselt muidugi tajuda. Näiteks võib tuua esivanemate kohalolu tunnetamise; usu, et elu on rohkem kui see, mis ta näib olevat; kirka loodusteadvuse; jutustamistraditsiooni tähtsuse; usu, et universumit loovad niisama palju lood, kui seda teeme meie ise; usu rituaalidesse kui olemise olulistesse metafoorsetesse ja metafüüsilistesse alustesse. Paljud asjad on siin ühised (traditsioonid, matusekostüümid) – paljud, paljud asjad.

Mõnda neist tunnetatakse ja tõlgendatakse eri kohtades erinevalt. Niisiis ei ole ma kindel, kas on olemas eripärast Aafrika teadmisviisi. Sellist, mida ei esine muudes paikades, kus on samuti mitmeid traditsioone, sest ma tean maailmas teisigi rahvaid, kellel on oma lugude jutustamise traditsioon ja rituaalid ning kes tajuvad oma esivanemaid, seega...

Ütlesite, et Aafrika teadmisviis oli kunagi olemas, kuid see on ajaga justkui kadunud. Mis sellega juhtus?
Kapitalism, kristlus ja moodne ajalugu.

Mainisite ka tähelepanuväärset Aafrika suulist jutustamistraditsiooni. Kuidas on see seotud kirjalikega? Kas suulist on võimalik kirjalikku üle kanda?
Suulist ei saa kirjalikku vormi tõlkida. Suuline on suuline. Kui see rändab või muundub sõnadeks, siis saab sellest juba midagi muud – suulisest muudetud traditsioon.

Millist tüüpi väljendus, suuline või kirjalik, sobiks paremini selle Aafrika teadmisviisi (kui selline asi ikkagi on olemas) püüdmiseks?
Esiteks, keel on alati lahing – inimesed sõdivad oma eksistentsi püsiva kaootilisusega ja me kasutame kogu aeg keelt, et oma olemise võõrast loomust enesele allutada. Kui sa kasutad sõnu tegelikkuse kirjeldamiseks, siis sa muudad tegelikkust ja muudad ka sõnu. Seega, kui küsida, kumb annab Aafrika teadmisviisi paremini edasi, siis ütleksin, et see oli suuline väljendus. Aafrika muutub aga pidevalt, läheb minevikule toetudes ja olevikku nihestades tulevikule vastu. Seetõttu on ka parim eneseteadmise viis muutuv ja nihkuv.

Minu looming on mõjutatud tugevalt sellest, kuidas suuline väljendus tabab teatud Aafrika olemisviise. Ma tooksin ühe näite: kui jutustaja jutustab loo, siis ta ei kasuta ainult sõnu, ta kasutab oma silmi, ta kasutab helisid, ta kasutab oma käsi, ta kasutab oma isikupära. Kõik see on loo jutustamise osa. Kui muuta see sõnadeks, siis kuidas seda teha? Kuidas saada need silmad, kuidas saada need käeviiped paberile? See tähendab, et kiri peab muutuma, et hõlmata mingil kummalisel viisil kõiki neid dimensioone. See seletab minu stiili teatavaid aspekte – miks see on selline, nagu see on.

Rääkides üldistamisest, siis mina olen lugenud teie teoseid mitme ülikoolis võetud kursuse raames. Viimane neist oli „Ülevaade kolmanda maailma meistriteostest", kus lugesime kirjandust Indiast, Aafrikast ja Kariibi maadelt. Kuidas te suhtute terminisse „kolmas maailm"? Kas selline asi on olemas? Ja mida arvate üldistusest, mille tegi Fredric Jameson artiklis „Third-World Literature in the Era of Multinational Capitalism", öeldes, et kogu kolmanda maailma kirjandus on rahvuslik allegooria?
See on tõeliselt veider. Vau. See on hirmus, tõesti, tõesti kohutav. See on naeruväärne ja jõhker lihtsustus.

Aga ma mõistan, kust ta selle idee võtta võis – suur osa viimase 50–60 aasta kirjandustest on loodud rööbiti võitlusega iseseisvuse ja rahvusriikluse eest. Nende vahel on paralleel olemas, kuid kõigi kirjanduste taandamine rahvusliku allegooria mõistele oleks sama hea, kui teha seda näiteks Chauceri loominguga. Kui tahta Jamesoni mõtet laiendada, võiks väita, et kõik kirjandused ja teosed, ka näiteks „Don Quijote", on rahvuslikud allegooriad. Pean seda tähendusetuks ja tõsiselt kitsendavaks märkuseks. Ma läheneksin sellele teise nurga alt ja ütleksin, et paljudes kohtades, millest ta kõneleb, pakub kirjandus individuaalsuse allegooriaid [*allegory of selfhood*], kuid ka seda ei saa üldistavalt väita kõigi erinevate teoste kohta.

Kirjutatakse enese, identiteedi, iseseisvuse ja ajaloo muutumise allegooriaid – lihtsalt rahvuslik allegooria on absurd. Amos Tutuola „Palmiveini joodikat" („The Palm-Wine Drinkard", 1952) ei saa painutada selle kontseptsiooni alla ka kujutlusvõimet appi võttes ja ma võin tuua sadu näiteid, mille puhul see määratlus ei sobi.

Mis puutub terminisse *kolmas maailm*, siis mulle ei ole see kunagi meeldinud, ma ei ole seda kunagi kasutanud. Ma ei arva, et me saame maailmu jagada. Tegelikult ei usu ma üldse, et maailma saab selliste väliste mõõdupuude abil nagu jõukus või muu taoline osadeks jaotada. Mulle ei ole kunagi meeldinud *kolmas maailm*, ei ole meeldinud *arenev*, ei ole meeldinud *koloniaalne*, ei ole meeldinud *postkoloniaalne*, ma vihkan kõiki neid väljendeid, need on kahetsusväärsed.

Teie isiklik edulugu on märkimisväärne: kasvasite üles kahes erinevas ja võib-olla konfliktseski ümbruskonnas ning kultuuris, Nigeerias ja Suurbritannias, ja enne kui saavutasite edu kirjanikuna, elasite Londoni tänavatel. Kas ja kuidas on see kogemus teie kirjanikuks kujunemist mõjutanud? Või kas tooksite meelsamini välja mõne teise aspekti oma elust, mis on teile kirjanikuks – või selliseks kirjanikuks, nagu te praegu olete – saamisel mõju avaldanud?
Ma ei rõhuta seda perioodi eriti, sest see oli tõepoolest lühike. Tegin enne seda palju erinevaid asju. Olin ajakirjanik ja töötasin raamatukogus, õpetasin inglise keelt ja matemaatikat, töötasin maalrifirmas ja raamatupoes. Tegin enne seda palju, palju asju. Seega ma ei arva, et tänaval elamine mind kuidagi rohkem defineerinud oleks.

See on huvitav vaid põhjusel, et andis mulle võimaluse näha, kuidas Inglismaal elatakse. Keda me väldime, millest vaatame mööda, mida ei märka; kuidas inimesed kannatavad ja võivad ühiskonna loodud tugivõrgust läbi kukkuda, ja järsku ei ole seal enam midagi, millest neil oleks võimalik elada. Ja kuidas need inimesed võivad aina edasi ja edasi kukkuda, kuni nad kaovad. See oli oluline, et ma näeksin – maailm on tegelikult illusioon. Me küll arvame, et see on stabiilne, kuid tegelikult ei ole.

Me arvame, et inimesed seisavad maapinnal, kuid kui su elu läheb hukka, siis ei seisa sa mitte maapinnal, vaid augu kohal. See moodustab siiski kõigest ühe osa minu eluloost. Oluline on võib-olla veel see, et umbes samal ajal õppisin ma kirjutama ja nälg ning kirjutamise õppimine olid minu jaoks justkui ühendatud. Kirjutasin näljasena ja ma tunnen sellest puudust, sest vaim on selge, kui oled näljane. Kui sul on kõht täis, siis sa ei tunne, siis sa ei näe nii sügavalt, sa ei näe maailma tõde nii selgelt kui näljasena. Aastaid hiljem, kui ma kirjutasin raamatut „Jumalaid hämmastades", pöördusin sellesse seisundisse tagasi. Vahel püüan ikka ja jälle sellesse olekusse naasta.

Mis mõjutas teid kirjanikuks kujunemisel enim?
Minu ema lood ja isa filosoofia, vanaemade ja vanaisade, vanavanaemade ja vanavanaisade kohalolu tajumine, üles kasvamine Nigeeria kodusõja ajal. Lapsena Inglismaale tulemine ja sealt lahkumine samuti lapsena. Inglismaalt äraminek seitsmeaastaselt oli minu jaoks väga oluline. Arvan, et see muutis igaveseks minu arusaama sellest, kuidas on võimalik mõnd rahvast tajuda.

Lapsena Inglismaal olles tajusin Aafrikat teatud viisil ja Aafrikas tajusin jälle Inglismaad teatud viisil. Sama kehtib Ameerika ja teiste paikade puhul. Tegelikult mõistad Inglismaalt Aafrika südamesse tulles, et inimesed ei olegi need, kellena teised neid tajuvad. Aga mõistad ka seda, et maailm moodustub meie tajumustest.

Nende tajumuste uurimine on võib-olla kõige olulisem asi, mida me kirjanikena teeme. Me kavaldame inimesi teiste inimeste eluviise sügavamalt austama. See on üks neist asjust, mida kirjandus teeb. Seda teeb näiteks Shakespeare, ta kavaldab su üle, eks ole. Ja sa hakkadki järsku Hamleti pärast südant valutama – kas ta tapab kuninga ära ja mis nüüd edasi saab. Sa muretsed tema pärast ja sa muretsed vaese Ophelia pärast ja siis tuled teatrist välja ning mõtled, et sind on sel teekonnal üle kavaldatud.

Teie töid on võrreldud Gabriel García Márquezi ja Salman Rushdie' loominguga. Nende kahe autori romaanide keskseid teemasid lahutavad üksteisest aga ookeanid ja kontinendid. Kuidas te sellesse võrdlusesse suhtute? Kas te võrdleksite end hoopis mõne teise autoriga?
García Márquez on autor, keda ma sügavalt austan. Ma armastan tema loomingut. Salman Rushdie't austan samuti, mulle meeldivad tema tööd väga. Aga me oleme väga erinevad ja taolised võrdlused tihti üllatavad mind. Kui inimesed seda mulle ütlevad, siis vastan, et (*selle erinevuse mõistmiseks* – K.N.) piisab vaid meie teksti pealispinna lugemisest. Minu proosa „Näljutatud tees" on üsna selge, läbipaistev, klaar. Ma puudutan asju ja kirjeldan neid loomulikus ajas. Ma ei tee taolist ringjat asja nagu García Márquez ega loo ka Rushdie'le omast rüselevat poeetikat. Termin, mida ma enda loomingu puhul kasutan, on nõiutud realism [*enchanted realism*]. Ma kirjeldan inimeste maju ning nende elatusvahendeid ja eluviise – see on teatud tüüpi realism. Minu teosed väljendavad seda maailma ligikaudselt. Ma arvan, et taolist võrdlust kasutades tunnetavad inimesed võib-olla sarnasust selles, kuidas me kõik tegelikkuse kahtluse alla seame, kuid me kahtleme selles erinevalt.

Ja kellega ma arvan, et mind peaks võrdlema? Oleksin justkui lähemal Cervantesele. Kirjutamine, millega mina tegelen, mis mind tõepoolest huvitab, on selline, kus asjad näivad tõelised, kuigi nad seda tegelikult ei ole. Olen öelnud, et loon unenäoloogikat. Mulle meeldib asju kirjeldada. Too kirjeldus liigub aga vähehaaval eemale meile tuttavast maailmast, kuid näib samal ajal siiski ka reaalne olevat. Mulle ei meeldi tegelikkusest liiga kaugele minna, sest kui me elame, siis ei liigu me sellest samuti väga kaugele. Ometi on maailm enamat kui vaid see, mis ta näib olevat, mistõttu on ta mulle ühtaegu nii tõeline kui ka mittetõeline.

Minu jaoks ei ole tegemist fantastilise, vaid reaalsega, mis on siiski õige pisut veider just nagu unenäos. Seetõttu ütlengi, et ma erinen García Márquezist, sest tema võtted on mitmes mõttes fantastilisemad. Ja Rushdie' omad on veel ka lingvistilisemad. Kõik, mis näib „Näljutatud tees" fantastiline, paistab taolisena põhjusel, et laps näeb seda nii, mitte seetõttu, et mina seda ütlen. Minu jaoks ei ole eeltingimuseks mitte reaalsus, vaid teadvus.

Kas mõistate teadvust siin kui kogumit nendest erinevatest viisidest, mille abil me tajume seda, mida peame reaalsuseks?
Jah! Minu jaoks ei ole see reaalsus, see on teadvus. See, kuidas sa näed end ümbritsevat läbi oma teadvuse. Ja see tähendab, et erinevad teadvused näevad tegelikkust isemoodi. Eestlase teadvus näeks reaalsust erinevalt venelase omast; venelane näeks asju teisiti sakslasest. Aga ma ei taha sellest isegi rahvuse küsimust teha. Ma tahan rääkida indiviidist. Reaalsust luuakse meie teadvuse abil või pigem läbi selle, kuidas teadvus on seotud meid ümbritsevaga.

Kuidas on teadvus seotud keelega?
Keel on filter, viis, kuidas teadvus väljendab enda ja reaalsuse vastastikuseid suhteid. See on moodus, portaal, sisemine prisma. Mõned inimesed ütlevad, et keel on teadvus, aga mina ütlen, et kuraditki see on. Absoluutselt mitte! Keel ei ole teadvus. Need näivad ühte sulandunud, paistavad olevat ühendatud, tunduvad pärinevat samast allikast, kuid ei ole siiski üks ja sama. Keel ei ole teadvus! Teadvus eelneb

keelele. Öelda, et keel on teadvus, on sama hea kui öelda, et keel võib olemas olla ilma teadvuseta – see ei ole võimalik.

Kaht autorit (García Márquezi ja Rushdie't), keda me enne puudutasime, ühendab mõiste *maagiline realism*, mida võib pidada tõlgenduslikuks tööriistaks teatud tüüpi kirjanduse lugemisel. Teie ei soovi, et teid määratletakse maagilise realistina, ja olete olnud selle termini kasutamise vastu, pidades seda kriitikute laiskuse märgiks. Kuidas peaks virk kriitik teie teoseid lugema? Kas soovitate kriitikul või lugejal, kelle jaoks on teie looming veel tundmatu, kasutada mõnd teist tööriista?
Selliste tööriistadega nagu maagiline realism on see häda, et neist saavad meie mõtete lõksud ja siis inimesed ei näegi midagi muud. See on niisama hea kui öelda, et kaamel on neljajalgne. Kui sul on aga kaamel ja kits ning reeglid neljajalgsete kohta, siis takistavad need reeglid sind hindamast kaamelit, kui oled tegelikult uurinud kitse. Ainus, mida nende kohta on võimalik öelda, on see, et neil on neli jalga, kuid kaamel käib, sööb ja magab teistmoodi – ma püüan öelda, et sellised tööriistad takistavad sind tajumast seda, mis teksti maailmas toimub. See on minu vastuseisu põhjus.

Ma võin teha igasuguseid asju, mis jäävad selle tööriista pakutud tõlgendusraamist väljapoole, mistõttu neid ei ole võimalik näha. Kui ainult seda üht vahendit kasutada, muutub see, mida ma teen, väiksemaks. Sellepärast ütlengi, et tegemist on laiskusega. Ma soovin, et kriitikud sellest, jumala pärast, lahti ütleksid ja näeksid tervikut, mida ma loon. (*Mõtleb*) Kui te muidugi ei kasuta seda tööriista, et see hiljem kõrvale heita ja kasutada mõnd muud. Nii et üks näeks teksti läbi kolmnurga ja teine läbi kaheksanurga, et vaateväli kogu aeg muutuks. Aga kui on ainult üks tõlgendusvahend, siis läheb kaotsi see, millega ma oma teostes päriselt tegelen.

Kui aga võtta kõik need terminid või tööriistad, mida teie loomingu iseloomustamiseks on kasutatud, kas see sobiks?
Ei, peab looma uusi, sest ma ei tee ainult seda, mida on juba tehtud. Ma teen ka uusi asju, ma teen pidevalt uusi asju. Viga on tajumises – kui otsida struktuurist ainult kolmnurki, ei ole võimalik näha nelinurki, ringe, ellipseid, püramiide, mitmeid teisi kujundeid. Ma mõistan paljude tõlgendusvahendite kasutamist, kuid need seavad ka tajule piirid ja suur osa minu loomingust on olnud järjekindel võitlus tajumise piiritlemise vastu. Minu jaoks ei ole kirjandus puur, see on väljapääs puurist. See on järjekindel põgenemine vaimsest vangistusest – see ongi kirjandus minu jaoks. Kirjandus on vanglast põgenemine, mitte ettekääne meie jätkuvaks vangistamiseks.

Essees „Luuletajatest ja nende vastastest" (1988) kirjutasite te poeedi vastutusest ja tema vaenlastest. Räägite ehk mõne sõnaga, mis on luuletaja vastutus ja kes on tema vastased?
(*Muheledes*) Kui palju teil aega on? See on pikk nimekiri. Luuletaja vastutus on esmalt endale mitte kunagi piire seada, oma võimaluste raames mitte piiritletud olla, mitte aktsepteerida määratlusi enda kohta kelleltki teiselt. Luuletaja vastutus on olla vaba oma oskuste piiride sees, sest tema oskused on piiratud, kuid võimalused lõputud.

Sõnad asuvad reaalsusega püsivas konfliktis. Keel tegeleb defineeritavaga, kuid reaalsus on sellest müstilisem ja suurem, defineerimatu. Seega kasutad seda, mis on piiratud, et tegeleda millegi piiramatuga. See on püsiv võimatus. Luuletaja kohustus on inimvaimu vabastamine. Seega seostub luule minu jaoks põhimõtteliselt vabadusega, vaimse, hingelise, südame ja meele vabadusega. Sest elu ning ajalugu proovivad meid alalõpmata vangi panna (ja ma mõtlen vanglat siin äärmuslikus mõttes). Nad püüavad meid pidevalt vangistada.

Meile öeldakse pidevalt, mida me peame tegema, millist elu elama, millist rada käima; et peame tegema aina seda ja teist. Kui lõpetame kooli, peame minema sinna, kui oleme seda teinud, peame tegema teist. Meile öeldakse pidevalt ette, kuidas me peame oma elu elama. Tegelikult on see meie endi avastada, kuidas me tahame seda teha. See on meie isiklik vastutus. Arvan, et osa poeedi vastutusest on seda meile meelde tuletada. Et peame elu püüdma, et peame seda elama täie rinnaga nii hästi kui suudame, vabalt, rõõmsalt, metsikult ja arukalt.

Poeedi töö on meilt pidevalt tool istumise ja maapind jalge alt ära tõmmata, et me ei seisaks vaid ühes kohas ega hakkaks jalataldade alt juuri välja ajama ning arvama, et taevas on vaid see ruutmeetrine lapike meie peade kohal. Poeedi töö on muuta meid rahutuks, et me purjed heiskaks. Kui me oleme rahutud ja seilame liiga kaugele, on poeedi töö panna meid hindama seda, mis on siinsamas meie ninade ees. Poeedi töö on panna meid hindama olemise imet klaasis vees või ühes viinamarjas. Poeedi töö on panna elu särama, panna see hiilgama, anda sellele sisemine tuli. Poeedi töö on panna meid oma kehades elama nagu kuningad ja kuningannad lossis. Poeedi töö on panna meid ütlema ei! ajaloole, mis soovib meid mis tahes viisil vähendada ja pisemaks muuta; öelda meile, et meil on maailmas olemas kindel koht. Halloo! – meil ei ole seda, meil on ainult see koht, mille iseenesele loome.

Poeedi vastutus on olla türannia, diktaatorluse, ülekohtu, ebaõigluse ja igasuguse kiusamise – kiusaku mees teist meest või naist või naine meest, valitsus rahvast või puudeta inimene puudega inimesi – igavene vaenlane. Poeedi vastutus on öelda, et elu on salapärane ja kõigi jaoks, ning meil on võimalik seda muuta ja rikkamaks teha. Et kummalisel kombel ei ole elu kindlaks määratud, vaid täis võimalusi. Poeedi ülesanne on öelda, et keel, mis ütleb, et üks inimrühm elab kolmandas maailmas, on inimkonna vaenlane. Poeedi vastutus on esitada püsivalt väljakutseid keelele, mida me mõtlemata kasutame.

Ben Okri kirjandusfestivalil Head Read. Foto: Jaan Tootsen

BEN OKRI

1959. aastal Nigeerias sündinud Ben Okri elab ja tegutseb Suurbritannias. Teda loetakse üheks parimaks tänapäevaseks Aafrikast pärit autoriks. Okri kirjutab nii luulet, esseistikat kui ka proosat. Ta on avaldanud kaheksa romaani, mille unenäolise ja nõidusliku stiili loomisel toetub autor nii Aafrika suulisele lugude jutustamise traditsioonile, sealsele uuemale kirjandusele kui maailmakirjanduse kanoonilistele tekstidele. Oma lemmikute hulgas on Okri ära märkinud muinasjutukogu „Tuhat ja üks ööd" ning Miguel de Cervantese romaani „Don Quijote". Tema varasem kirjanduslooming keskendub poliitilise vägivalla kujutamisele, mille tunnistajaks autor Nigeeria kodusõja (1967–1970) ajal oli. Poliitikast ja võimu teostamise rikkis masinavärgist kõneleb Okri aga unenäolist ja uskumatut appi võttes. Tema teostes liiguvad elusate inimeste kõrval lummutised ja vaimud, kellel on Okri loodud maailmas esimestega võrdväärne „kodanikuõigus". Seetõttu on Okri loomingut määratletud sageli ka maagilise realismina, kuid nagu käesolevast intervjuust lugeda võib, sõdib autor selle termini kasutamise vastu järjekindlalt, pidades seda kriitikute laiskuse märgiks.

Eesti keeles saab lugeda tema üleelusuurust romaani „Näljutatud tee" (1991, ee 1998, tlk Anne Lange), mis võitis ilmumise järel kohe ka Bookeri kirjanduspreemia, ja pisut napimat romaani „Jumalaid hämmastades" (1995, ee 2012, tlk Mathura). Samuti tõlgiti äsja tema varasemasse loomeperioodi jääv debüütluulekogu „Aafrika eleegia" (1992, ee 2014, tlk Mathura) ning kättesaadav on ka vaimustusest pulbitsev essee „Luuletajatest ja nende vastastest" (Vikerkaar nr 7, 1993, tlk Krista Kaer).

Kes on poeetide vaenlased? See nimekiri tuleb samuti väga pikk: intellektuaalsed türannid, vaimsed türannid, kultuurilised türannid; inimesed, kes defineerivad inimesi nende jõukuse, pikkuse, silma-, juukse- või nahavärvi, soo või seksuaalse orientatsiooni alusel. Poeedi vastased on kõik need, kes ütlevad, et elada saab ainult ühel viisil ja maailm jaguneb rikaste ning vaeste vahel ning see peabki nii jääma; et inimesed tulevad sellelt ja teiselt kontinendilt ja seegi peab nii jääma; kõik inimesed, kes ütlevad, et kvaliteet kuulub vaid nendele inimestele seal ja mitte nendele teistele.

Poeedi vastased on inimesed, kes ütlevad, et elu saab mõõta; inimesed, kes tulevad seadustega, naelutavad need seinale ja kuulutavad, et see ongi elu ja just nende seaduste järgi oleme kohustatud elama. Poeedi vastased on inimesed, kes ütlevad, et tegelikult ei peagi elu iseseisvalt uurima, et kõike, mida me peame sellest teadma, juba mõistetakse, kõik parameetrid on juba paigas. Nemad ütlevad meile, et surm ei ole mõistatus, see ei ole huvitav, et elu ongi kõik. Poeetide vastased on need, kes ütlevad, et jõed peavad olema teed.

Poeetide vastased esitlevad end teinekord poeetide sõpradena. Nemad ütlevad, et sa võid kasutada ainult üht ja mitte teist sorti keelt; et luule on see ja mitte too; et luule peab olema raske; et luule peab olema lihtne; et luule peab olema... Iga *peab olema* on poeedi vastane, sest luule võib olla mis tahes. Luule võib olla see, kuidas sa naeratad, see, kuidas sa ütled *ei*, see, kuidas sa ütled *jaa*. Luule ei pea olema ainult see, mis on paberile kirjutatud, see võib olla viis, kuidas sa tantsid eluga, või kuidas sa keeldud eluga tantsimast.

Te olete öelnud, et inimesed ei sure ainult füüsilisse, vaid ka vaimsesse nälga ja meele AIDSi. Ehk kommenteeriksite seda mõttekäiku mõne sõnaga?
Sellele vastamiseks oleks teist samasugust soolot tarvis, nagu ma just nüüdsama tegin, aga püüan napilt selgitada. Me saame rääkida vaimsest nälgimisest siis, kui inimene tunneb, et maailm on tühi, et seal ei ole enam midagi, ei ole enam küsimusi, mida küsida, teekondi, mida ette võtta, ei ole enam midagi ületada; siis kui me arvame, et teame maailma nii hästi, et lõpetame selles elamise. T. S. Eliot vihjas sellele „Tühermaas". Me võime füüsilisse nälga surres hukkuda, kuid sama hästi võime surra pikema perioodi vältel vaimsesse, intellektuaalsesse nälga. See ei ole nälg, mis tuleb siis, kui mitte lugeda või mõelda, vaid siis, kui lugeda või mõelda ainult teatud tüüpi asjadest. Kuidas traditsioonid surevad? Mõnikord võib traditsioon olla väljastpoolt väga edukas, aga sureb seestpoolt. Ajalugu on näinud palju tsivilisatsioone, mis paistavad olevat oma hiilguse tipul, kuigi nad seda tegelikult pole.

Milliseid autoreid teile enesele meeldib lugeda ja kas teil on olnud mahti mõne eesti autori loominguga tutvuda?
See on üks põhjuseid, miks ma siin olen, sest soovin avastada... Tegelikult ma ei tahagi soovitusi, sest need võivad olla kallutatud. Inglise keelega ja Inglismaal kirjastamisega on see lugu, et seal ei ole piisavalt tõlkeid. See häirib mind tugevalt, sest tõlge on üks tähtsamaid teiste kultuuridega dialoogi pidamise viise. Mulle on väga meeldinud Tallinnas ringi uidata, sest siin on väga jõuline meeleolu, millest olen juba ühe luuletuse kirjutanud. Siin linnas on midagi, mis mind tugevalt liigutas, ja mind huvitab kirjandus, millest see tõukub. Arvan, et ühe koha meeleolul ning seal kirjutatud kirjanduse toonil on tugev omavaheline seos. Ja ma ei usu, et seda tooni on võimalik tõlkida.

Keda mulle lugeda meeldib? Oleneb. Ma armastan Cervantese „Don Quijotet" ja pöördun selle juurde tihti tagasi. Mulle meeldivad saladuslikud kirjanikud, need, kelle puhul ei saa kunagi kindel olla, mida nad sinuga teevad, aga nad teevad midagi, näiteks Homeros, Coleridge, Rilke ja Tšehhov. Loen Mark Twaini, Francis Scott Fitzgeraldit, J. D. Salingeri, Chinụa Achebet, Wole Soyinkat, Ngũgĩ wa Thiong'ot, mulle meeldivad paljud. Ma loen laialdaselt, aga keskendun samuti. Naudin ka muusikat ja autoreid, kes annavad edasi musikaalsust (mitte küll tekstis endas). Minu jaoks ei tohiks seal muusikat olla. Muusika peaks olema tervikuniversumis. Ma tean, et see väljendub tekstis või keeles, kuid ma ei taha, et see sisalduks keeleplokkides, mida nimetame stiiliks. Mulle meeldib, kui see on kõikehõlmav ning päris täpselt ei saa määratleda, kus see muusika selles universumis paikneb, sest see näib olevat kõikjal. Imetlen autoreid, kes seda teevad.

Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum

FEELING QUEEZY?! KÕHE TUNNE?!
2.08.–7.09.

Tallinn Põhja pst 35
www.ekkm.ee

Avatud T–P
13.00–
19.00

Avatud N–P
13.00–
19.00

Tallinn Põhja pst 35
www.lugemik.ee

Lugemiku raamatupood

Eesti Kaasaegse Kunsti
Muuseumi hoovil

;paranoia veerg

www.paranoia.ee

Müürilehe ja ;paranoia kirjastuse koostöös ilmuvas eksperimentaalkirjanduse teemalises veerus on seekord fookuses meediumkirjutamine.

SIIN ON ÄÄRETULT KITSAS

kiwa

kirves

väidame algatuseks (teatava strukturaalse selguse huvides kirvemeetodil), et objekti või nähtuse *n* (vms) kaks peamist binaarset vastuolu on olev ja olematu (ehk oletatav). või kui soovite, reaalne ja virtuaalne, käesolev ja väesolev (nagu on deleuze'i terminid eestindanud margus ott). edasi väidame, et mõlemat iseloomustab *masinlikkus*. (binaariaid defineerivad samahästi lõputud üleminekud, katkestused ja vahefaasid, mis meid antud hetkel huvitavadki.)

masin

masin on iha subjekt ja objekt, *millest* pageda ja *millesse* pageda. *millest*-masin on etteantus, struktuur, paratamatud algseaded (keha, aju, keel, maailm jne). masin toodab iha, iha ületada või tühistada iseennast. aga see kujuteldav, ületusele või tühistusele järgnev faas on samuti masin – *millesse*-masin.

robot

kirjutasin kord raamatu „roboti tee on nihe". see oli neliteist aastat kestnud tekstieksperiment, mille peamiseks metodoloogiaks (ehk siis masinlikkuseks) kujunes *meediumkirjutamine*. (ma isegi ei kasutaks väljendit „psüühiline automatism", sest viimase puhul on *psyche*, tekst ja masin hoopis orgaanilisemalt seotud.) meediumkirjutamise sisemine mehaanika seevastu on operatsioonimodaalsustes märksa rafineeritum ja masinlikum: on ainult sisend ja väljund ning mingi vahepealne filterdus või töötlemine jääb ära.

ekraan

meediumkirjutamine on ilmutuslik. tekst *ilmub* tühjale teadvuse ekraanile. ta ise ilmub. ja sinna see niimoodi jääb ja nendest tekstidest saab kokku raamat vms (14 aastat on numeroloogiline võte, kuna vastav arv tähendab borgese järgi lõpmatust). meediumkirjutamisest tuli põhiline inspiratsioon, ent kuna 14 aasta jooksul vastavaid tekste „maailma vanimasse televiisorisse"[1] piisavalt ei laekunud, siis täiendasin seda teistmoodi masinkirjutusega, mida nimetan *tekstimasinaks*. sellel pole erilist *input*'i, on vaid *output*, masinlik töörežiim, skisoidne (teksti)vool, mida kahtlemata ilmestavad puhtmasinlikud valikud – keel ja keelevõime *ise* hakkavad protsessi ruulima. (kolmas strateegia oli *omistamine*, millest ma siinkohal pikemalt ei räägi, kuna see on eraldi teema, samas on ka seal ohtralt väärtuslikke allusioone masinlikkusele.)

mootor

pealkiri „roboti tee on nihe" sündis keelemängust, mille aluseks oli omistamine. kunagi villu tamme rääkis, kuidas ta tegi oma superhiti „tere perestroika": kaaperdas ühe pelle miljoona kitarrikäigu ja tegi sellest oma loo. miljoona loo pealkiri oli „mootori tee on kuum"[2]. kunagi ühes automaatkirjutuslikus tekstis lähtusin sellest meelde jäänud (ilmselt motomeeste) väljendist ja kirjutasin:

tsitaat

üks ajualjonkanoid vaatas kord /.../
täiskirjuks tehtud paberilehe taolise tagant /.../
täiskirjutaja aegruum_nihkest läbi kulgnd
v6i hoopis tühi nagu tühjus

mu tintenpen on jälle tühi
sina oled robotmees
robotil on sirge selg
ajuv6nkel alfatasand
elekter meie isa
masina tee on kuum
suur aparaat valvab sind
mootori tee on kuum
roboti tee on nihe

tõde

viimases fraasis tundsin ära pealkirja ja nii see jäigi. tähendus selgines tagantjärele. et struktuur saaks endast teadlikuks, et masin või tajuv subjekt jõuaks *ise* metatasandile, on vaja ebaloogilist, mitte-eelduspärast liikumist, „kafka õnne". siis kehtestub enesele viitavuse tagasisideahelale täiuslik, universaalgeomeetriline ja läbi neljateistkümne mõõtme vibreeriv risoom.

; selleks, et midagi muuta, et saada välja ise-masinast, on vaja muuta selle masina „tehaseseadeid": mõtlemist, algoritmi, etteantud töörežiimi.
; selleks, et revolutsioon tuleks, on vaja teadvusnihet.
; selleks, et läbi hammustada keel, milles toimub sisekommunikatsioon, on vaja metatasandit.
; selleks, et saada teadlikuks, on vaja väärtushierarhiate ümberpööramist.
; selleks, et näha tähistajate politiseeritust, on vaja dekonstruktsiooni.

mom-õ-ror-vov-a-ror!

alguses mainisin, et *masinlikkus* iseloomustab nii algseadeid kui seda, kuhu nn algseadete eest pagetakse. võime imestunult küsida, et mis on õnneseisundil pistmist masinaga. ülalnimetatud raamatu motoks oli „kõik süsteemid töötavad normaalselt". (ka selle moto leidmine oli masinlik valik, avasin *juhuslikust* kohast marianne ravi raamatu „kutse" ja seal see lause oligi.) seega masinlikkusele suunatud iha tegelik objekt on ideaalne olukord või kombinatsioon, milles kõik süsteemi osad funktsioneeriksid maksimaalse laitmatusega. nimetaksin seda kui *iha masinteadvuse järele*. see teema haarab endasse nii kaasaja robotimütoloogia (muusikaliselt on seda ilmselt võimatu kraftwerkist paremini väljendada) kui visuaalkultuuri (minimalism, kontseptualism), nii teadvuse muutmise tehnikad kui inimaju eripära. ihaldatavat masinteadvust iseloomustavad puhtus, lakoonilisus, selgus, lihtsus tähenduses minimaalsuseni redutseeritus, objektiivsus, kiretus, tasakaalukus, iha individuaalse ja personaalse kadumise järele, anonüümsus, subjektsuse voolavus, nullkraadiline identiteet, laitmatus jne. see on see, mida nimetades kasutan oksüümoroni „ääretult kitsas".

masin mis võitis sõja

miks on käesolev ettekanne pealkirjastatud nii militaristliku retoorikaga? tegu on viitega isaac asimovi lühijutule, kus „masinaks" oli nimetatud nn „kulli ja kirja viskamist". eimiski on tõeline, vali võõrandumine, leia oma sisemine elva, oma sõnade, leivatükkide ja mõtete poola.

[1] *kuu; kuu pind (nam june paiki määratlus).*
[2] *„moottoritie" tähendus ei ole tegelikult „mootori tee", vaid „kiirtee" või „maantee". ja pelle miljoona omakorda oli kaaperdanud riffi genesise loost „dancing with the moonlit knight" (algab 2:25).*

MUUSIKADOKUMENTAALE *METAL*'IST BALEAARIDENI

Kristjan Karron, Mariliis Mõttus

Hetkedeks, kui kõik sarjad on vaadatud, väärtfilmid tunduvad liiga sügavad ning idee järjekordset Marveli superkangelast käsitlevast linateosest ei ole üldse atraktiivne.

Psühhedeeliakultuuri õitsengut käsitlev Pitchforki film „Music and the Psychedelic Mind" ja skisofreeniat põdevast *lo-fi*-muusikust Daniel Johnstonist pajatav „The Devil and Daniel Johnston" on ainult paar näidet erinevaid helirindeid ning artiste lahkavatest linateostest, mis väärivad kindlasti tutvumist. Otsustasimegi muusikadokumentaalide mahukatele arhiividele tiiru peale teha ning tuua teieni mõned põnevamad teele sattunud leiud.

Kaader filmist „Until The Light Takes Us"

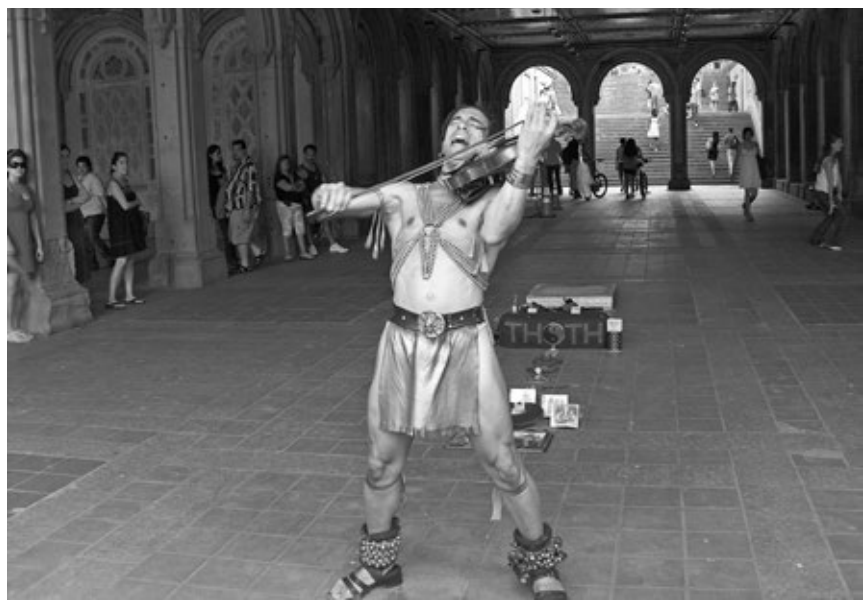

Kaader filmist „Thoth"

DISTORTION OF SOUND (2014)

Tõepoolest vaatamist väärt ning tehniliselt hästi teostatud kompetentne dokk, mis tõmbab oma publiku südamenööre ja ärgitab kirge muutuse poole.

Ilusa fassaadi taga peitub aga lihtne vastuolu, mida sümboliseerib hästi digitaalajastu vastu streikiva jutustuse edastamine YouTube'i – digitaalajastu ühe lipulaeva – kaudu. Olles emotsionaalselt manipuleeriv, üritab see film oma vaatajat sama palju (kui mitte rohkemgi) konsumerismiga kaasa tõmmata kui muusikadistributsiooni leheküljed, mida ta niivõrd põlgab.

Tõde on lihtne: muusika tehnilise kvaliteedi teema väärib kirglikku arutelu, kuid käesolev teos on hea näide valest lähenemisest. Tänu 20-minutilisele kestusele on tegemist õnneks täpselt piisava ampsuga.

UNTIL THE LIGHT TAKES US (2008)

Norras 90ndate alguses ekstreemmuusika viljelejate suletud ringis aset leidnud juhtumised on eredaim näide muusikaga kaasnenud taaga vägivaldsetest tagajärgedest. Käesolev film annab endast parima, et heita valgust misantroopse norra *black metal*'i skeene põrgulikele alguspäevadele.

Globaliseerumise ja läänestumise vastu astunud noored ja vihased norra mehed nägid oma algatatud kontrakultuuri suremas samavõrd kiirelt, kui see ka alguse sai – nüüd jääb neist mulje kui vananenud keskeakriisis olevatest varjudest. Kunagised riiki terrori all hoidnud teod on unustusehõlma langenud ning vastutavad tegelased tähtsuse minetanud ja edasi liikunud. Siiski, oma eluvalikuid õigustavad vägivallatsejad, keda filmis näha saab, on intrigeeriv vaatepilt.

LIVE FOREVER: THE RISE AND FALL OF BRIT POP (2003)

On vist vähe neid, kes end pealkirju „Parklife", „Common People" ja „Champagne Supernova" lugedes mõne aja pärast üht neist lugudest ümisemas ei leiaks. „Live Forever" keerlebki enamasti kolme suure britpopi titaani Bluri, Pulpi ja Oasise ümber. Sõna antakse Damon Albarnile, Jarvis Cockerile, Noel ja Liam Gallagherile (kellest viimase üldtuntud „rind kummis" olek saab filmis elava kinnituse) ning teistele 90ndate keskel alguse saanud, paljuski ameerika massikultuuri vastu protestinud žanri sünni kõrval seisnutele. Sealhulgas paisatakse Tony Blairi peaministriks saamise näol sekka poliitikat ja meenutusi omavahelistest konfliktidest tabeli esikohtade pärast.

THOTH (2001)

Oscariga pärjatud lühidokk, mille keskmes on New Yorgis tegutsev tänavamuusik S. K. Thoth. Ja me ei räägi siinkohal akustilisel kitarril emotsionaalselt Radioheadi „Creepi" tinistavast noormehest ega paaniflöödil „My Heart Will Go Oni" puhuvast habemikust – Thoth esitab Suure Õuna tänavatel hoopis enda välja mõeldud keeles ühemeheooperit. Ta varieerib oma häält hirmuäratavast bassist dramaatilise tenorini, mängib samal ajal viiulit, teeb piruette ja näeb sealjuures oma kullatud keha ning ekstravagantsete aksessuaaridega välja, justkui olekski tegemist tõelise Egiptuse jumalusega, kelle järgi ta oma nime on võtnud. Tulemuseks on linnakodanike lahti vajunud suud ning esinejale naelutatud pilgud. Eelkõige rõhutab antud film aga seda, milliste piirideni on võimalik tahtejõudu ja inimloomust painutada.

THIS AIN'T CHICAGO: UK HOUSE ACCORDING TO THE ARTISTS WHO LIVED IT (2012)

Hiliste kaheksakümnendate melanhoolne, kuid energeetiline UK *house* oli pehmem vastand hiljem Londoni klubipõrandatel esile tunginud reivile. „This Ain't Chicago" laseb tantsumuusika pioneeridel oma kogemusi jagada ja rääkida sellest, mis inspireeris neid komponeerima helisid, mis tänapäevani relevantsust omavad. Selle asjatundjate jaoks ülimalt põneva filmi puhul on tegemist intervjuude jadaga, mis annab värvi ja tooni klubides domineerinud muusikastiilidele. Tõe huvides tuleb märkida, et film loodi saatma samast ajastust pärinevat ning ülivõrdes kirjeldatud kompilatsioonialbumit, mis taustal pidevalt ka (üsna juttu summutavalt) mängib.

MUSIC NATION (2014)

Viieosaline dokumentaalsari „Music Nation", mille ellukutsujaks on Channel 4, käsitleb iga 20-minutilise episoodi jooksul üht eriilmelist muusikažanri, mis on viimase 25 aasta jooksul Suurbritannia pinnal reivikultuuri kujundanud ning tõelisi hiilgeaegu nautinud. Vaatamist väärivad neist kõik ning harivat materjali jagub intervjuudes oma ala tegijate ja ajaloolise videomaterjaliga piisavalt. Käsitluse alla võetakse *jungle*'i sünd, tipphetked ja allakäik, UK *garage*'i fenomen, briti *hardcore*-pungi plahvatus, Bristoli skeene mõjud kogu maailma elektroonilisele muusikale ning Ibiza baleaarikubriisi jõudmine Londonisse ja selle äärealadele.

FESTIVALS BRITANNIA (2010)

Kellel veel Inglismaa-temaatikast kõrini pole, peaksid kindlasti ette võtma BBC Fouri toodetava „Britannia" dokumentaalisarja, mis tutvustab erinevate muusikakultuuride arengut Suurbritannias, suunates vahetevahel pilgu ka näiteks USA-sse või Itaaliasse. Üks särav näide tollest saagast käsitleb brittide armastust festivalide vastu. Vaataja juhatatakse läbi aja, alustades esimestest, juba 50ndatel toimunud suurüritustest ja liikudes edasi sadu tuhandeid inimesi tõmbavate muusikaorgiateni tänapäeval. Kuid nagu näha, püsib üks faktor nende sündmuste puhul ikka ja alati samana – olgu aastaks siis 1960 või 2014 –, nimelt võimalus unustada mõneks päevaks rutiin ning elada festivaliplatsil kehtivate reeglite järgi.

MUSIC IS MY DRUG: PSYCHEDELIC TRANCE (1996)

„Music Is My Drug" ei ole ainult uks värviliste seenekeste ja paljaste Goa hipide maailma, vaid ka sotsiaalne loosung, mis põimub olenemata oma 1996. aasta väljalaskenumbrist ka praegu päevakajas oleva Iisrael *vs*. Palestiina võimuvõitlusega. Nähes iisraeli poliitikuid ja rabisid *psy-trance*'i pidusid kritiseerimas, samal ajal kui pommid lõhkevad ja sõjaväelane tänaval seisvale poisile jalaga virutab, hakkavad närvirakud vaikselt surema. Kuid rännatakse ka helgematel radadel ning antakse võimalus külastada Rolandi süntesaatorivabrikut ning keset kirsiõitsenguaega toimuvat jaapani *psy-trance*'i pidu.

DUB ECHOES (2009)

Mitmete auhindadega pärjatud linateose „Dub Echoes" puhul on taas kord tegemist ühe žanri sünnilooga, milleks on Jamaicalt 60ndatel alguse saanud ja *reggae*'st välja kasvanud *dub*. Nagu muusika puhul ikka, mõjutab üks stiil doominoefektina teist ning nii on ka siin pandud suurt rõhku sellele, kuidas filmi „peakangelane" hiphopi ja elektroonilise muusika arengule olulise tõuke on andnud. Ja dokk lausa kümbleb infokülluses, sisaldades intervjuusid *reggae*-ajaloolaste David Katzi ja Steve Barrow'ga, praegu *dub*'i uutesse kontekstidesse sättiva Kode9 ja Roots Manuvaga, selliste oma ala veteranidega nagu Lee Perry, Bunny Lee, U-Roy ning paljude teistega.

STYLE WARS (1983)

„Style Wars" ei olegi dokk niivõrd muusikast endast, vaid hiphopikultuurist üldiselt, keskendudes eelkõige New Yorgi grafitikunstnikele ning puudutades minimaalselt ka räpi- ning *b-boy*-temaatikat. Film annab edasi mõnusat vaimsust, mis selles skeenes 80ndatel valitses, kui hiphopiga seonduvateks esimesteks konnotatsioonideks polnud veel *bling*, palju raha ja palju naisi, vaid kunst iseeneses. Siit leiab intervjuusid noorte grafitimeistrite vanematega, tollase New Yorgi linnapea Ed Kochiga, ühistransporti hooldavate töölistega, inimestega tänavalt ning kunstnike endiga, kelle jaoks ei olegi tähtis, mida teised nende tegevusest arvavad, vaid see, et nad näevad enda maha jäetud märke „mina olin siin".

KÄSITÖÖST KAASAEGSE TEHNOLOOGIANI

Mari-Liis Rebane

Kaasaegse animatsiooni võimalused

Animated Dreams on võtnud tänavu üheks sihiks laiendada käsitust animatsioonikultuurist ja tuua publikuni uued märksõnad, mis võiksid sellega seostuda. Kaasaegse animatsiooni võimalused ulatuvad vana kooli käsitöövõtetest ulmeliste digitaalsete tehnoloogiateni ning käes on aeg animatsiooni definitsioon teadlikult luubi alla võtta ja seda valdkonnaüleselt rakendada. Kõnealune teemadering on esindatud liikuva pildi tähenduses kõikjal: etenduskunstis, arhitektuuris, nutitelefonide ekraanidel, eriefektidena filmikunstis, liikuva infograafikana, arvutimängude avataridena, kunstiprojektides ja nii edasi. Küll aga piirdub üldine arusaam enamiku jaoks 3D-kino, kommertstööstuslike elementide, Walt Disney' või nõukogudeaegsete multifilmidega.

Tööstusliku animatsiooni revolutsioon

Pole ime, et animatsioon, mis on niivõrd ajamahukas protsess, muutus eelmise sajandi alguse Ameerikas tööstuslikuks, kui Walt Disney oma stuudio Hollywoodi kõrvale tõi. Tööstusliku anima eesmärk on olla meelelahutuslik ning selle eelis on piiride painutamise võlukunst – valdkond annab võrdlemisi palju võimalusi ebarealistlike maailmade kujutamiseks. Ameerika päritolu multifilmikangelastest on saanud semiootilised sümbolid ja reprodutseeritavad figuurid, mis on üldsusele sama äratuntavad kui liiklusmärgid tänavalt. See on jätnud inimeste teadvusse sügava jälje. Eelneva kõrval on eksisteerinud ka *art house*'i meistriteosed, mis üllatavad oma tehnilise teostusega. Tegemist võib olla liivaanimatsiooniga, mis mängib valguse ja varju pinnal; piksillatsiooniga, mis kasutab jäädvustatud fotode jada; kaadritega, mis on otse filmilindile kraabitud; või klaasile joonistatud õlimaaliga, mille pilt kaader kaadri haaval ajas muutub. Animaator saab luua oma töös mis tahes lõuendeid, nii et pildi valmimiseks sobib igasugune visuaalne materjal – olgu see kahe- või kolmemõõtmeline, näiteid tehnikate ja vahenditega eksperimenteerimisest on lõputult.

Kellele ja milleks?

Animatsioon kui kunstivorm ei ole üldises kunstikäsitluses tihtipeale eraldi rõhutatud. Teoreetikud ei tegele sellega väga sügavuti, kuigi anima sulandub aina enam ka näitusesaalidesse ja kunstiprojektidesse. Samuti leiab see märgatavalt vähem kajastust filmiteadlaste hulgas. Teisalt on hea, et valdkonnast ei ole saanud käsitööliste väljundit omaette, vaid animatsioon on vahend, mida erinevad tegevusharud kasutavad oma mõtete realiseerimiseks. Interaktiivsed võimalused loovad hea aluse uuteks ideedeks ja lubavad seda kasutada varieeruvate tulemuste saavutamiseks.

YouTube'ist metrooekraanideni

Liikuva graafika realiseerimiseks on erinevaid tehnilisi võimalusi ja meediume ning modelleeritud liikuvat pilti saab rakendada erinevatel eesmärkidel – YouTube'ist metrooekraanideni, nutitelefonist staadioniteni. Seda võib olla vaja arsteiteaduskonna tudengitele liikuvate õppematerjalide ja mudelite loomiseks (näiteks kompuutertomograafia abil skaneeritud liikuv lõige inimajust), ettevõtjatele tootmisprotsesside kirjeldamiseks, arhitektidele, et kujutada mitmemõõtmelist ruumi. Animatsiooni on võimalik märgata nii tänaval, linnaruumis, näitusesaalis kui ka internetis. Animated Dreams soovib koondada tänavuse festivali raames erinevaid animatsiooni rakendamise võimalusi. Programmis näidatakse nädala jooksul ühisel pinnal animafilme, *making-of case study*'sid, *live*-videoprojektsioone ja sümbioos-skriininguid, et inspireerida inimesi läbi sisukuse ning vahendite võimalusterohkuse.

Animated Dreams toimub sel aastal 16. korda, 19.–23. novembrini Tallinna Pimedate Ööde filmifestivali raames. Rohkem infot aadressil anima.ee.

KATUSEKINO.EE

KATUSE KINO

KUUKAVA 6/8–31/8

6/8 K VALITUD HUUMOR Chef
Jon Favreau
2014 / 115min

7/8 N VÄRSKE FILM PUBLIKU LEMMIK The Broken Circle Breakdown
Felix Van Groeningen
2013 / 111min

8/8 R KULTUSFILM Rockers
Ted Bafaloukos
1978 / 100min
+ REGGAE PIDU BASHMENT

9/8 L FILM, LIVE KONTSERDID & PIDU Hori Smoku Sailor Jerry: The Life of Norman K. Collins
Erich Weiss
2008 / 77min
Sailor Jerry STEWED SCREWED & TATTOOED @18.00

10.08 19:00 KONTSERT LE GRAND BATEAU

ESITLEB: THE COEN BROTHERS CO-SPECTIVE

ERIPROGRAMM → COEN BROTHERS CO-SPECTIVE

10/8 P Blood Simple
Ethan Coen, Joel Coen
1984 / 96min

11/8 E Barton Fink
Ethan Coen, Joel Coen
1991 / 116min

12/8 T Raising Arizona
Ethan Coen, Joel Coen
1987 / 94min

13/8 K Fargo
Ethan Coen, Joel Coen
1996 / 98min

14/8 N Burn After Reading
Ethan Coen, Joel Coen
2008 / 96min

15/8 R The Big Lebowski
Ethan Coen, Joel Coen
1998 / 119min

16/8 L O, Brother, Where Art Thou?
Ethan Coen, Joel Coen
2000 / 108min

17/8 P No Country For Old Men
Ethan Coen, Joel Coen
2007 / 122min

MARKETINGI INSTITUUT ESITLEB:

18/8 E TURUNDUSKINO Art & Copy
Doug Pray
2009 / 89min

19/8 T FILMIPÄRL Le Bal
Ettore Scola
1983 / 112min

20/8 K VÄRSKE FILM KULTUSFILM The Dance of Reality
Alejandro Jodorowsky
2013 / 130min

21/8 N RYAN GOSLING WEEKEND FILMIPÄRL The Place Beyond the Pines
Derek Cianfrance
2012 / 140min

22/8 R RYAN GOSLING WEEKEND FILMIPÄRL Drive
Nicolas Winding Refn
2011 / 100min

23/8 L RYAN GOSLING WEEKEND FILMIPÄRL Only God Forgives
Nicolas Winding Refn
2013 / 90min

@00:00 ÖÖKINO MOODNE KULTUSKLASSIK Resolution
Justin Benson, Aaron Moorhead
2013 / 93min

24/8 P PUBLIKU LEMMIK Breakfast At Tiffany´s
Blake Edwards
1961 / 115min

HALLO, KOSMOS! esitleb:
25/8 E FILMIPÄRL Nostalgia for the Light
Patricio Guzmán
2010 / 90min

26/8 T MOEFILM FILMIPÄRL Marc Jacobs & Louis Vuitton
Loïc Prigent
2007 / 75min

27.08 19:00 EMTA KONTSERT KATUSELE!

27/8 K FILMIPÄRL Frances Ha
Noah Baumbach
2012 / 86min

28/8 N RESERVEERITUD

29/8 R VALITUD HUUMOR Darjeeling Limited
Wes Anderson
2007 / 91min

@23:00 PUBLIKU LEMMIK Wolf of Wall Street
Martin Scorsese
2013 / 180min

30/8 L AUDIO-VISUAALNE LAVASTUS METSIK METSIK LINN
Anne Türnpu

@23:30 PUBLIKU LEMMIK Midnight in Paris
Woody Allen
2011 / 94min

31/8 P AMETLIK KATUSEKINO LÕPUFILM Nuovo Cinema Paradiso
Giuseppe Tornatore
2011 / 94min
+ AMETLIK LÕPUPIDU!

KATUSEKOHVIK & BAAR, PÄIKESETERRASSID

Avatud E-R 12-02,
L-P 17-02.
Tule lõunale või dringile!

PILETID EELMÜÜGIST: Piletilevist või katusekino.ee Osta pilet eelmüügist uutele vihmakindlatele soojendusega terrassidele. KOHAPEAL: Pool saalist tuleb müüki alati enne seanssi Katusekinos.

Seansside algus 1/8-15/8 orienteeruvalt kell 22.30, 16/8-27/8 kell 22.00 ja 28/8-31/8 orienteeruvalt kell 21.00. Seansid toimuvad iga ilmaga.

Katusekino sõbrad
Carlsberg
Stoli

Meediapartnerid
EESTI EKSPRESS Eesti Päevaleht STAR FM

Partner
viru keskus

I AM NOT A NUMBER, I AM A FREE MAN!

„The Prisoner" (1967–1968, Suurbritannia, Everyman Films). Looja Patrick McGoohan, osades Patrick McGoohan, Angelo Muscat, Peter Swanwick jt.

Vaatas Greete Põrk

„The Prisoneril" pole asjata kultussarja staatust ja ülemaailmset fännibaasi – see viib meid mõistujutu ja võrdpiltide maailma, kus tegelikkus on segunenud fantastika ja unenäolisusega. Sarjas on kaks peamist liini: esiteks sotsiaalne kriitika ning teiseks võib „The Prisoneri" võtta ka katsetena käsitleda tervet inimeksistentsi, meie mõtte või mõttetuse paradokse, ning uurida inimese alateadvuse ja identiteedi küsimusi.

Pärast spiooni töökohalt tagasiastumist leiab peategelane number 6 (Patrick McGoohan) end pealtnäha idüllilisest Külast, mis on tegelikult orwellilikult suletud ühiskond. Küla, mis on oma arhitektuuri ja pastelsete värvidega justkui impressionistlikust maalist välja lõigatud, on hierarhia poolest aga täielikult vastuolus tahtevabadust propageerinud kunstivooluga. Muust maailmast eraldatud Küla juhib täieulatuslik tsensuur ja iseloomustab massiline propaganda. Küla on kafkalik ja groteskne – peategelane on sattunud olukorda, mis on absurdne, seletamatu, arusaamatu ja kus tal tuleb seista vastu salapärastele bürokraatlikele jõududele, millest jagusaamiseks ei ole tal erilist väljavaadet. Küla on mudel, mis markeerib inimeste suurimat saavutust tsivilisatsioonina, kus surutakse alla elanike instinkte, et neid ohjata. Individualismi ideoloogia kukutamiseks on kogukonna liikmete nimed asendatud numbritega, meie kangelane on number 6. Küla eesotsas on number 2, kellel on nõidusliku elemendina igas osas uus nägu, kuid sama ülesanne – selgitada välja põhjused, miks meie kangelane salaagendi tööst loobus. Võttepaiga kujunduse kaudu portreteerib sarja looja Patrick McGoohan populaar- ja massikultuuris käibel olevaid ideid, väärtusi ja perspektiive – number 6 esindab kontrakultuuri, ta on anarhist ja mässaja, kelle eesmärgiks on pääseda vabadusse.

Filmiteksti psühhoanalüütilisus joonistub kõige selgemalt välja alles sarja viimases osas, kus näeme freudilikke alltekste ning inimese psüühika kolmainsuse mudelit (ego, superego ja id). Peaosas on mees, kes võitleb iseendaga. Inimese mina, enesetunnetus ja identiteet on pidevas transformatsioonis. „Mina" ei ole absoluut ja seda mõjutavad nii isiku sisemaailmas toimuvad protsessid kui ka ümbritsev. Viimasel kohtupäeval on number 6 vastamisi oma superego ja millegagi. Superego, tema südametunnistus, on varjunud mustades ja valgetes maskides vandekohtunike taha. Number 1 maski alt ilmuv gorilla on see miski, peategelase mitteteadvus, see osa inimesest, mis ei tunne mingit moraali ja allub ürginstinktidele.

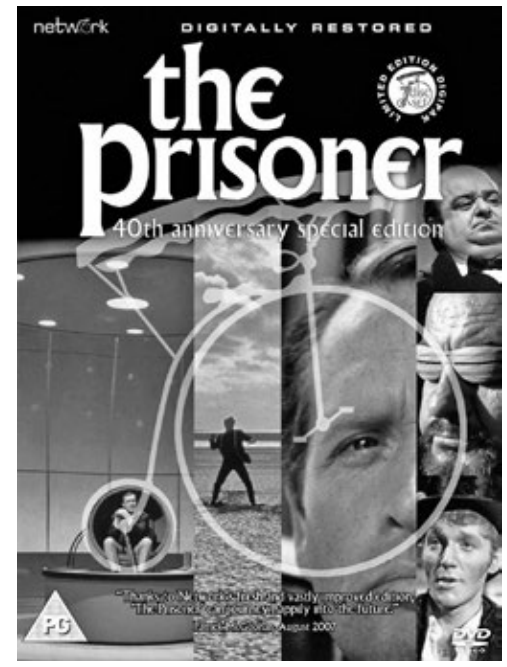

Kas Küla on olemas? Kas kõik sarja jaod toimusid ainult peategelase peas? Kas me oleme iseenda kõige suuremad vangid? Nii palju küsimusi, väga vähe vastuseid. Kaosest korra loomine on osa inimese olemusest. Sarjas on küllaldaselt erinevaid sümboleid, kuid tähendused tuleb igal vaatajal ise luua. Kui ootad tekkinud mõistatustele vastuseid, siis on parem „The Prisoneri" vaatamisega üldse mitte alustada. Kui aga naudid intelligentset ja spirituaalset LSD-tripiga võrreldavat kogemust, siis on see sari just sulle.

MEDITATSIOON ARMASTAJATE JA AJA KADUVUSE TEEMADEL

„Only Lovers Left Alive" (2013, Suurbritannia, Saksamaa, Prantsusmaa, Küpros, USA). Režissöör-stsenarist Jim Jarmusch, osades Tilda Swinton, Tom Hiddleston, Mia Wasikowska jt. 123 min.

Vaatas Helen Vinogradov

Jim Jarmuschi „Armastajate igavene elu" on mitmekihiline poeetiline jutustus Aadamast (Tom Hiddleston) ja Eevast (Tilda Swinton), mis käsitleb ühtlasi ka maailma rikkalikku kultuurivaramut. Tegemist on intelligentse armastuslooga kahest vampiirist ja aja kaduvusest nende ümber, mis jääb kaugele Hollywoodis tavapäraseks saanud vampiirifilmide olemusest. Pigem on Aadam ja Eeva senise filmi- ja teleajaloo kaks sümpaatseimat vampiirist tegelast ja sümboliseerivad kõiki neid omadusi, mida paljud meist iseendis näha tahaksid – elukainust, melanhooliat, tundlikkust, haritust ja elu nautimise oskust. „Armastajate igavese elu" vaatamise järel tekib tunne, et rohkem polegi vampiiri- ja/või armastusfilme vaja teha ega näha, sest melanhoolse maiguga (maailma lõpule vihjav) magus tervik on saavutatud. Filmi avakaadrites pöörleme koos keskseteks karakteritega ringiratast – Aadam inimestest maha jäetud öises Detroitis ja Eeva lamamas eksootilistel vaipadel Tangeris. Stseen juhatab meid kahte detailideni läbi mõeldud paralleelsesse visuaalruumi, mida ühendab omavahel eriline helide maailm ja mis on sümbolistlikult ühtaegu kogu filmi sissejuhatuseks ja kokkuvõtteks. Elu sündmused, aja mööduvus ja faktid on kaotanud tähtsuse – käes on hetk. Ja see hetk viib meid edasi.

Jarmuschi surematud on elanud siin maailmas aegade hämarusest. Aadam on depressiivsusele kalduv edukas muusik, kes on peitnud end rariteetsete kitarride, vinüülide ja kardinate taha ning keda andunud fännid tulevad aeg-ajalt tema kodulinna otsima. Eeva on ürgnaiselikkuse ja elegantsi vaste, kes on ümbritsenud end tuhandete raamatute ja luksusliku Maroko öö eksootikaga ning kelle heaks sõbraks ja verega varustajaks on veelgi vanem vampiir Christopher Marlowe (John Hurt), 16. sajandi inglise dramaturg ja poeet. Ühel ööl otsustab Aadam, olles järjekordselt jõudnud oma mõtteis arusaamani, et maailm pole enam ammu see, mis ta oli, ja inimesed on tüütumad kui labaseim kõnts, endalt puukuuliga elu võtta. Sel hetkel helistab talle äkitselt tema armsaim Eeva, kes mehe ümber veenab. Halvimat kartes otsustab naine Detroiti lennata. Armastajad kohtuvad taas ning kaovad muusika ja kirjanduse maailma, sõidavad mööda inimtühja linna öid. Ent kõige selle kohal ripub aeglaselt pärale hiiliv teadmine, et idüllile tuleb lõpp ja seda läbi Eeva noorema õe Ava (Mia Wasikowska) saabumise. Maailm, mida Eeva ja Aadam on tundnud, on kadunud ja kui Ava ka nende niigi väikese eksistentsisüsteemi sisse augu lööb, jääb üle ainult võitlus ellujäämise nimel.

Huvitav on asjaolu, et filmi finantseerimine võttis aega aastaid. Jim Jarmusch on öelnud The Guardianile antud intervjuus: „Põhjus, miks antud filmi sai tehtud terve igavik, on lihtne: keegi ei tahtnud meile raha anda. Aina raskem ja raskem on teha filme, mis on omapärased, ettearvamatud või mis ei rahulda juba eos massi ootusi." „Armastajate igavese elu" rahastamine nõudis Jarmuschilt üle seitsme aasta ja lõpuks valmis film viie riigi koostööna, eelarvega 7 miljonit dollarit. Seda seletab aga ka muutuv (filmi)maailm – filmide finantseerimine on raskustes kõikjal; „Armastajate igavene elu" sai toodetud suures osas tänu Euroopa kaasfinantseerimisskeemidele.

Jarmuschi elulugu tundvatele ja tema varasemaid filme näinutele pakub „Armastajate igaveses elus" äratundmisrõõmu ka lavastaja poolnartsissistlik vihjete rännak: *vintage*-kitarrid, viited Einsteinile, viimse detailini läbi mõeldud dialoog... Kõik need pisiasjad rekvisiitidest helideni osutavad sellele, mida vaataja on saanud Jarmuschi filmides viimase 30 aasta jooksul nautida. Siinkohal väärib eraldi väljatoomist just muusika, mis jääb veel pikalt pärast filmi lõppu vaatajat saatma; kitarrikeelte kaasahaarav sügav vibratsioon, mille on kirjutanud hollandlasest helilooja Jozef van Wissem ja sisse mänginud SQÜRL ehk Carter Logan, Jim Jarmusch ja Shane Stoneback (2013. aastal Cannes'i filmifestivali auhind filmimuusika eest). Meeldejääv on ka intensiivselt sensuaalne stseen liibanoni laulja Yasmine Hamdani esituses linateose teises pooles.

Kuldsele Palmioksale nomineeritud kinotüki kohta võib kokkuvõttes öelda, et „Armastajate igavene elu" on mõtlik audiovisuaalne rännak, mis meenutab paljajalu suvise öö kastevihmases murus jalutamist pärast veini joomist. Kainestav värskus. Tunne, mis tekib nendel üksikutel hetkedel, mil oimukohtades tukslevad südamelöögid kinnitavad, kui pööraselt põnev ja kaduv on maailm meie ümber ja kui hea on olla osa sellest. Nüüd ja praegu.

„Kinotripp" on Müürilehe rubriik, kust saab lugeda kaugete paikade filmielust. Seekordne kinoreis viib Bollywoodi.

KINOTRIPP: MUMBAI

KEN SAAN

Kirjutan oma reisiloo Indiast, kus olen aastate jooksul korduvalt käinud. Enamasti peatusin kohalikus kinopealinnas Mumbais ja sealses filmimekas Bollywoodis, mis kujutab endast tegelikult midagi räsuse äärelinna taolist. Bollywoodi ääristab megasuur kulunud Film City, mis on NSV Liidu filmiinimeste kingitus sõbralikele kolleegidele Indias – linnak on täpne koopia Mosfilmi stuudiokompleksist. Olles puutunud seal kokku paljude india filmitegelastega, on tekkinud ka mingisugune pilt India äärmiselt kaootilisest, ent hüperproduktiivsest filmimaailmast. Meenub näiteks päev, mis iseloomustab väga hästi seal toimuvat. Kolasime Mumbais erinevates produktsioonifirmades koos ühe tänaseks väga kuulsaks saanud india näitleja Hemant Pandeyga. Kohtumisi tootjakompaniidega oli lepitud kokku arvukalt, mis on ka mõistetav, kuna tegemist on kohaliku tuntud komöödianäitlejaga, kelle olemuses on midagi sarnast meie Ervin Abeliga. Rüüpasime erinäolistes kontorites järjekordset tassikest magusat teed piimaga ning põlevate silmadega hoogsad filmitegijad üritasid Hemanti veenda, et just tema on see kõige õigem mees nende uues šedöövris mängima. See oli omamoodi huvitav retk mööda Mumbaid, kuna paljud bürood asusid kortermajades, nii et tuli ette ka hetki, mil ukse avas hoopis tuntud näitlejat oma lävelt leides üllatusest sõnatu pererahvas. Üllatus asendus aga kiirelt pettumusega, olime jälle aadressiga eksinud. Õhtupoole, pärast produktiivseid läbirääkimisi, käisid vestlusest läbi ka rahanumbrid ja kõnelusse sigines isegi sõna „lakh", mis tähistab kohalikus slängis sajatuhandesi rahatähti. Näitlejat meelitati ka sellega, et filmis teevad kaasa india kurikuulsa näitlejaperekonna Khan liikmed, kuid käsi veel kokku ei löödud – nii on siin kombeks. Ettearvamatu päeva lõpus peatusime vaiksel tänavanurgal Hemanti lemmikvõileivakohviku juures, kui järsku ilmus ei-tea-kust välja rahvahulk, mis üritas armastatud, kuid sellest silmnähtavalt heitunud näitlejat automobiilist väikest masinat jõuliselt raputades kätte saada. Tõenäoliselt selleks, et ikka autogrammi küsida – kino mõjub publikule Indias nii võimsalt, et võib kulmineeruda lausa massipsühhoosiga. Olukord viis meie paanilise põgenemiseni ja pärast peidupaigas mitme rahustava õllepurgi avamiseni.

India märul „Krrish"

Hiljem selgus, et Hemant oligi võtnud vastu ühe sel päeval pakutud kõrvalosa, mis seisnes humoorika tegelase, tema sõnul täpsemalt „külahullu", kehastamises. Peaosa või „heerose" roll, nagu kohapeal öeldakse, määrati musklimehest *macho*-näitlejale Hrithik Roshanile. Nii sündis india *sci-fi* film „Krrish", mis on Euroopa kinost inspireerituna tavapärasest rahulikuma tempoga. Lühidalt öeldes on tegemist eriefektidest pungil superkangelaslooga, mille peategelaseks ei ole keegi muu kui hinduismi jumal Krišna ise, kellel on nii üleloomulikud võimed kui ka suurepärased tantsuoskused. Krišna lendab, kakleb õhus paharettidega ja jõnksutab end Bollywoodi filmile kohaselt rütmiliselt, kui parasjagu kohane. „Krrish" valmis aastal 2006 ja on väidetavalt üks suurima eelarvega kaasaegne Bollywoodi film. Lisaks india enda eepilistele lugudele tagavad täissaali alati kõik Hollywoodi naiivsevõitu kangelaslood ja neid turustatakse kaskadööri meeletusega. Kui õhtul kohalikule telekanalile satud, siis ikka vähemalt korra jookseb seebiseriaali dialoogi alt läbi „Ämblikmees" või mõne muu sellise ameerika filmi pealkiri, mis on just kinodesse jõudnud.

Indias seostub kinoga ennekõike ülim emotsionaalsus, mille tagamaadel hõljub aga täielik pealiskaudsus. Kui me kord Jan Uuspõlluga Indias teleseebi võttepaigas vaheajal suitsunurgas kauni Bollywoodi näitlejannaga vestlesime, küsisin, mis pulka ta silmade alla määrib. Selgus, et see on tahke glütseriin, mis hakkab sulades vaikselt põskedele voolama, jättes mulje nutmisest. Nagu näitlejanna ise ütles: „Poetan siin mõned pisarad ja pangaarve kosub." Mugav ka, pole vaja sügavalt rolli sisse elada ega püüda pisaraid esile kutsuda. Nii palju siis *method acting*'ust Bollywoodis. Filme toodetakse seal hiiglaslikus koguses, teatud mõttes liinitööna, ja see tähendab, et igas suuremas kvartalis on olemas ka korralik kobarkino koos kokakoola ja muu sinna juurde käiva krempliga. Kinolevi juhib üks vanem hallipäine meesterahvas, kes näeb välja nagu mõni Bondi filmi karakter. Aegade algusest peale on ta tegelnud filmilevi ja kinosaalidega ning saanud nüüdseks ainuisikuliselt käpa alla kogu masinavärgi. Just tema on toonud enamiku ekraanidest konditsioneeritud kaubanduskeskustesse, kus leiad end kinosaalis istudes poroloonist puhevil ülipehmest tulipunasest toolist. Enne seanssi, mis on täis pisaraid, tantsu ja kaklusi, peab alati püsti tõusma. Oli päris kummaline viibida kinos, kus mängitakse enne filmi algust India hümni ja kogu saal seisab ühiselt võimast muusikapala kuulates.

Hästi otsides võib leida ka mõne ehedama räsitud puupinkidega kinosaali, kus mängitakse vana kooli kraami, näiteks ka meie kinopublikut 80ndatel võlunud „Disco Dancerit" (1982), mille peaosas on Amitabh Bachchan, tõenäoliselt tuntuim india mees, kes juhtis ka sealset „Kes tahab saada miljonäriks?" saadet. Ma pole küll Bachchaniga kohtunud, aga nägin tema elusuuruses vahakuju, mis seisab tema Film City stuudio isiklikus tubade kompleksis. Sattusin sinna tänu kavalpeast turvamehele, kes teenis soovijatele väikese tasu eest kuju näitamisega taskuraha. Tihti tuuakse välja selle näitleja omapäraste proportsioonidega keha, nimelt on tal naljakalt pikad jalad, mis ei ole just harmoonias ülejäänud kehaga. Eks see alajäsemete erakordne pikkus andiski talle (tantsu)eelise ka tema läbilöögifilmis „Disco Dancer", mis on üliedukas romantiline kombo tantsust ja kergest vägivallast. Film hullutas eelmisel sajandil inimesi ka Eesti rahvamajades, kui siia jõudsid prantsuse komöödiate vahel ka india rajud menukid. Muuseas, sama näitleja astus üles tõsielulise tegelasena Danny Boyle'i filmis „Slumdog Millionaire" (2008), kus ta saabus helikopteriga kohalikku slummi ja jagas autogramme. Selline see Mumbai kinomaailm ongi – täis multiplekse, naiivsust, tantsu ja hoogu, pärast mida naasevad inimesed oma räämas kodudesse slummides.

ALEJANDRO JODOROWSKY
FILM
TANTS REAALSUSEGA

WWW.KINOSOPRUS.EE / SOPRUS

EESTI KULTUURKAPITAL
EUROPA CINEMAS
MEDIA-PROGRAMME OF THE EUROPEAN UNION
MTÜ MUST KÄSI

AUGUSTI TANTSUFESTIVAL

15TH INTERNATIONAL
PERFORMING ARTS FESTIVAL, TALLINN

KANUTI GILDI SAAL

21.-31.08 2014

N 21.08
20:00 KANUTI GILDI SAAL
MIHKEL ERNITS /
MILLIMETER PERFORMANCE GROUP
/ Tallinn / Men / ESIETENDUS /

R 22.08
20:00 KANUTI GILDI SAAL
MIHKEL ERNITS /
MILLIMETER PERFORMANCE GROUP
/ Tallinn / Men

21:00
VON KRAHLI TEATER
JEFTA VAN DINTHER,
MINNA TIIKKAINEN, DAVID KIERS
/ Berliin-Stockholm-Helsingi / GRIND

22:00
VON KRAHLI BAAR
AUGUSTI TANTSUFESTIVAL
MEETS MÜRK / Festivali avapidu /

L 23.08
20:00 VON KRAHLI TEATER
JEFTA VAN DINTHER,
MINNA TIIKKAINEN, DAVID KIERS
/ Berliin-Stockholm-Helsingi / GRIND

P 24.08
21:00 VÄLJASÕIT
KADRINOORMETS & DIEGO AGULLÓ
/ Tallinn-Berliin / DARKS IN BLUES / ESIETENDUS /

E 25.08
20:00 KANUTI GILDI SAAL
FLO KASEARU, OKSANA TRALLA,
MARIANNE MÄNNI, RIINA MAIDRE,
VERONIKA VALLIMÄE
/ Tallinn / Püha öö

21:00 VÄLJASÕIT
KADRINOORMETS & DIEGO AGULLÓ
/ Tallinn-Berliin / DARKS IN BLUES

T 26.08
20:00 KANUTI GILDI SAAL
ALESSANDRO SCIARRONI
/ San Benedetto del Tronto /
UNTITLED_I will be there when you die

21:00 VÄLJASÕIT
KADRINOORMETS & DIEGO AGULLÓ
/ Tallinn-Berliin / DARKS IN BLUES

K 27.08
18:00 KANUTI GILDI SAAL
SARAH VANHEE / CAMPO
/ Brüssel-Gent / Lecture For Every One

N 28.08
20:00 KANUTI GILDI SAAL
PHILIPPE QUESNE / VIVARIUM STUDIO
/ Nanterre / L´Effet de Serge

R 29.08
20:00 KANUTI GILDI SAAL
PHILIPPE QUESNE / VIVARIUM STUDIO
/ Nanterre / L´Effet de Serge

22:00 KINO SÕPRUS
MADIS LIGEMA / Tallinn /
Tantsivate varjude majad / ESILINASTUS /

L 30.08
20:00 TEATER NO99
ANNE TERESA DE KEERSMAEKER / ROSAS
/ Brüssel / Fase, Four Movements
to the Music of Steve Reich

P 31.08
18:00 TEATER NO99
ANNE TERESA DE KEERSMAEKER / ROSAS
/ Brüssel / Fase, Four Movements
to the Music of Steve Reich

20:00 KANUTI GILDI SAAL
LISBETH GRUWEZ / VOETVOLK
/ Antwerpen / It´s going to get worse and
worse and worse, my friend

Korraldajad jätavad endile
õiguse muudatuste tegemiseks.
Täpne kava ja piletiinfo:

www.tantsufestival.ee

Kanuti Gildi SAAL
Pikk 20, Tallinn

KULTUURIMINISTEERIUM · EESTI KULTUURKAPITAL · TALLINNA KULTUURIVÄÄRTUSTE AMET · HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU · FIT FESTIVALS IN TRANSITION · GLOBAL CITY LOCAL CITY · Culture · INSTITUT FRANÇAIS · Flanders State of the Art · NO99 teater | www.no99.ee · KINO »SÕPRUS« · Gottfard Residents · RootSu rannabaar · PILETILEVI kultuur on lähedal · BLACK BOX PRODUCTION · VICHY Fresh